

Správa uprchlických zařízení
MV ČR

Centra na podporu
integrace cizinců

ELEKTRONICKÝ SBORNÍK Z
REGIONÁLNÍCH KONFERENCÍ
2010

Aspekty integrace cizinců v regionech ČR

soubor vybraných příspěvků z regionálních konferencí

Aspekty integrace cizinců v regionech ČR
Elektronický sborník vybraných příspěvků z regionálních konferencí
Editor: Roman Baláž
88 stran, formát A4

Vydala: Správa uprchlických zařízení MV, odbor Centra na podporu integrace cizinců
Praha 2011

Sborník neprošel jazykovou úpravou.

Za obsah, původnost, způsob odkazování a literární citace odpovídají autoři jednotlivých statí.

Obsah

Úvod	7
Roman Baláž - editor, Správa uprchlických zařízení MV	
Integrace cizinců v ČR – stručný přehled	8
Jan Kepka, Ministerstvo vnitra ČR , odbor azylové a migrační politiky	
Centrum na podporu integrace cizinců	12
Ivona Baklíková, SUZ MV, Centrum na podporu integrace cizinců	
Aktuální problémy cizinců řešené v rámci právního a sociálního poradenství OPU	19
Ludmila Bobysudová, Organizace pro pomoc uprchlíkům o.s.	
„Kdo nechce, hledá důvod - Kdo chce, hledá způsob...“	21
Alena Hynková, Magistrát města Plzeň	
Zkušenosti se studiem žáků - cizinců	26
Eva Hrušková, SOŠ pedagogická, gymnázium a VOŠ Karlovy Vary	
Intervence Centra podpory inkluzivního vzdělávání z hlediska podpory vzdělávání žáků - cizinců	33
Irena Cakirpaloglu, Daniela Škutová, IPPP, Centrum podpory inkluzivního vzdělávání	
Horizontální a vertikální aspekty koordinace sociální integrace přistěhovalců	38
Miroslava Rákoczyová, Robert Trbola, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí	

Jazyk jako brána pro integraci do české společnosti	54
Marek Síbrt	
Zkoušky z češtiny A1 pro trvalý pobyt v České republice	60
Kateřina Syslová, Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola Plzeň	
Koncepce oboru čeština jako druhý/cizí jazyk	63
Svatava Škodová, Technická univerzita v Liberci	
Sociokulturní orientace: její místo v procesu integrace cizinců	68
Martin Punčochář, Společnost osob zabývajících se emigranty o.s.	
Podoba integračních zkoušek pro migranty v Nizozemsku	74
Eva Dohnalová, Palackého univerzita Olomouc	

Úvod

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,
kolegyně a kolegové,

tato publikace je souborem vybraných textů z regionálních konferencí pořádaných ve spolupráci Správy uprchlických zařízení MV a regionálních partnerů. V letošním roce jsme realizovali sedm regionálních konferencí, a to v krajích, kde působí Centra na podporu integrace cizinců provozovaná Správou uprchlických zařízení MV (mimo Pardubický kraj, kde konferenci na téma integrace cizinců organizoval místní magistrát).

Konference jsme tematicky zaměřili zejména na lokální aspekty procesu integrace cizinců. Smyslem konferencí bylo 1) představit činnosti pomáhající procesu integrace cizinců s regionálním zaměřením, 2) více provázat regionální i nadregionální aktéry sociální integrace cizinců z třetích zemí a 3) zapojit odbornou i laickou veřejnost do diskusí o způsobech naplňování toho, čemu se obecně říká „integrace cizinců“.

Mezi přispěvateli jsou fundovaní zástupci organizací, které vyvíjí aktivity, jejichž cílem je podpora procesu integrace cizinců. Dále naleznete příspěvky odborníků z řad výzkumných pracovníků, vysokoškolských a středoškolských učitelů, státních úředníků a odborníků nevládních neziskových organizací.

Stati jednotlivých autorů nejsou editorem zkracovány. Došlo jen ke sjednocení „poznámek pod čarou“, dílčí úpravě tabulek a (mezi)titulků. Jde tedy o texty, u kterých za obsah, původnost, způsob odkazování a literární citace odpovídají jednotliví autoři.

Věřím, že na stránkách tohoto sborníku naleznete mnoho zajímavého a podnětného.

Roman Baláž,
editor sborníku

Integrace cizinců v ČR – stručný přehled

Jan Kepka¹

Nastavení integrace cizinců v ČR

Integraci cizinců lze definovat mnoha způsoby. Důležitější je však otázka, jak se v oficiálních dokumentech schválených vládou staví k tématu Česká republika. Integrace cizinců je zde pojímána především jako proces začleňování cizinců, do kterého se nezbytně musí zapojit obě strany – imigranti i hostitelská společnost. Tento obousměrný proces vzájemného přizpůsobování předpokládá ze strany cizinců vůli integrovat se a ze strany majority vytvářet pro integraci podmínky. Mezi nejdůležitější úlohy hostitelské společnosti patří například podpora aktivní participace imigrantů, garantování antidiskriminačních opatření a vytváření podmínek pro nekonfliktní soužití ve společnosti. Ze strany imigrantů se očekává osobní odpovědnost, iniciativa, vůle k zapojení se do společnosti, dodržování zákonů a nařízení a respekt k legitimním požadavkům a hodnotám hostitelské země. Obecně lze předpokládat, že od principu dobrovolnosti se bude postupovat směrem k závaznějším opatřením jako je například již nyní jazyková zkouška na úrovni A1, která je jednou z podmínek pro udělení trvalého pobytu od 1.1.2009.

Na rozvoj procesu integrace nelze rezignovat. Úspěšná integrace podmiňuje prospěšnou a efektivní imigrační politiku státu. Integrace není snahou o asimilaci cizinců. Mimo jiné je podmínkou k nastavení harmonického bezkonfliktní soužití mezi cizinci a majoritou, zachování sociální soudržnosti, prevence sociální exkluze cizinců a prevence vzniku uzavřených komunit. Integrace se odehrává především na lokální úrovni.

Složení cizinců v ČR

Faktem je, že počet cizinců v České republice za posledních 20 let vzrostl na více než třináctinásobek původního počtu a jen za posledních 10 let se počet cizinců více než zdvojnásobil. Vyrůstá počet udělených trvalých pobytů (v současnosti má cca 44 % cizinců trvalý pobyt, 56 % ostatní druhy pobytu). Česká republika má více cizinců než Polsko, Maďarsko a Slovensko dohromady. Okolo dvou třetin cizinců na našem území tvoří státní příslušníci Ukrajiny (127 267, cca 30%), Slovenska (71 581, cca 17%), Vietnamu (60 812, cca 14%), Ruska (31 466, cca 7%) a Polska (18 386, cca 4%) (Český statistický úřad, k 31.8.2010). V době ekonomické krize - počínaje rokem 2009 - se růst počtu cizinců začal postupně zmírňovat a dokonce klesat. Nicméně v případě oživení ekonomiky lze předpokládat další nárůst.

---

¹ Mgr. Jan Kepka, Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR; kontakt na autora: kepka@mvcr.cz

Koncepce integrace cizinců v ČR

V roce 2000 byla vládou ČR přijata první Koncepce integrace cizinců v ČR. Tato Koncepce byla aktualizována v roce 2006 a její další aktualizace bude předložena vládě během ledna 2011. Každoročně je vládě předkládána Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v příslušném roce a návrh dalšího postupu pro rok následující. Tento materiál je vždy schvalován novým usnesením vlády. V roce 2006 byly v rámci aktualizované Koncepce stanoveny čtyři hlavní priority integrace:

- znalost českého jazyka (např. zkoušky z ČJ k udělení trvalého pobytu, podpora jazykových kurzů);
- ekonomická soběstačnost (např. částečné zjednodušení administrativy, 60-ti denní ochranná lhůta pro hledání nového zaměstnání);
- orientace ve společnosti (např. podpora úvodních kurzů, informační publikace);
- vztahy mezi komunitami (např. podpora projektů NNO (Rodina odvedle), multikulturní festivaly (Barevná planeta)).

Cílová skupina

Integrace cizinců vymezená Koncepcí integrace cizinců se týká cílové skupiny legálně pobývajících občanů třetích zemí (státy mimo EU), kteří nejsou žadateli o mezinárodní ochranu a mezinárodní ochrana jim nebyla udělena (tyto skupiny mají vlastní integrační programy). Dřívější podmínka pobytu alespoň jednoho roku na území České republiky byla uvolněna a integrační opatření jsou tak zaměřena na cizince, kteří hodlají v ČR dlouhodobě pobývat prakticky již od jejich vstupu na naše území a postupně budou zřejmě přibývat i předpříjezdové aktivity.

Financování

Každoročně je na financování integrace cizinců v rámci usnesení vlády vyčleněna určitá částka (např. v roce 2010 se jednalo o 25.000.000 Kč). K této částce je nutno přičíst i další zdroje, z nichž je možno integrační programy financovat (Evropský sociální fond, dotace krajů a obcí, dotace MPSV na sociální služby, atd.). Klíčovou změnou v oblasti financování integrace cizinců se v roce 2009 stala implementace Evropského fondu pro integraci občanů třetích zemí (dále jen EIF). Lze konstatovat, že v roce 2010 bylo vyčleněno na integraci v České republice doposud nejvíce prostředků.

Rozpočet EIF pro rok 2011 byl oproti letošnímu roku navýšen. Panují však obavy ze snížení přílivu peněz ze státního rozpočtu v rámci úsporných opatření. Pro budoucnost bude zřejmě důležitá větší diverzifikace zdrojů na integraci cizinců a větší zapojení krajů a obcí.

Nově nastavené cíle a principy integrace

Prohloubení ekonomického propadu a převod koordinace integrace cizinců na

Ministerstvo vnitra ČR jsou na počátku nutnosti nově definovat cíle a principy integrace. K tomu došlo v rámci usnesení vlády č.183 z 16.2.2009. Cíle jsou zaměřeny na větší zapojení cizinců do společnosti, předcházení problémům soužití cizinců s majoritou, prevenci vzniku uzavřených komunit, prevenci sociálního vyloučení cizinců, zaměření na integraci 2. generace imigrantů a důraz na integraci v krajích a obcích. Mezi hlavní principy patří důraz na efektivitu integračních opatření, jasné a uchopitelné výsledky, praktickou spolupráci všech, kdo mohou přispět k úspěchu integrace, podpora rozvoje občanské společnosti a implementaci nových nástrojů integrace (emergentní projekty, regionální Centra na podporu integrace cizinců apod.).

Přehled vybraných aktivit v oblasti integrace

Od roku 2000 je vládě každoročně předkládána Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v příslušném roce a návrh dalšího postupu. Průběžně je tak nastavována a aktualizována politika integrace cizinců a lze poměrně pružně reagovat na nové výzvy. Dlouhodobě je podporována široká škála projektů nestátních neziskových organizací, které mají zásadní podíl na realizaci projektů v praxi. S novou možností využívat finanční zdroje z EU se podařilo zvýšit dosah a míru podpory pro cizince. Průběžně je kladen důraz na mainstreaming cílové skupiny a na co možná největší implementaci do podpory z různých finančních zdrojů. Byla zavedena ochranná lhůta 60 dní po jednom roce na pracovním trhu, která může ve vyjmenovaných případech cizincům poskytnout čas k nalezení nového zaměstnání. Jsou zavedeny zkoušky z českého jazyka k udělení trvalého pobytu (na úrovni přibližně A1 Evropského referenčního rámce), přičemž první pokus o složení zkoušky je plně hrazen státem. Byla třikrát aktualizována a ve velkých nákladech vytištěna Informační publikace pro cizince v ČR včetně jazykových verzí. Cizinci mohou nalézt i další informační brožury – např. Informace pro cizince s trvalým pobytem v ČR, Bydlení cizinců v ČR, Informace pro cizince s dlouhodobým pobytem. K dispozici jsou stránky spravované Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem vnitra ČR – www.cizinci.cz. Každoročně je vydávána ročenka Českého statistického úřadu „Cizinci v ČR“.

V roce 2008 si situace vyžádala realizaci prvních emergentních projektů. Ty jsou realizovány na lokální úrovni a je vyžadována přímá podpora místních samospráv (projekty jsou realizované magistráty). Mají sloužit jako nástroj řešení kritické situace ve městech s významným počtem cizinců, kde narůstá napětí mezi cizinci a ostatními obyvateli. Jedná se o poměrně komplexní soubor integračních aktivit, který umožňuje velmi flexibilně reagovat na místní problémy na základě jejich analýzy. Důraz je kladen především na prevenci xenofobie a na přímou spolupráci aktérů ve městě (do projektů kromě magistrátu zapojeny i nestátní neziskové organizace, školy, nemocnice a další subjekty). V roce 2010 jsou realizovány emergentní projekty v Havlíčkově Brodě, Pardubicích, Plzni, městských částech Prahy (Praha 12, Praha 13, Praha 14, Praha-Libuš).

V roce 2009 se otevřela první regionální Centra na podporu integrace cizinců.

Tato Centra musí být především partnery správních orgánů a poskytovat podporu cizincům v přípravě na správní řízení, případně během jeho průběhu. Mezi jejich úkoly patří aktivizovat dění v kraji směřující k integraci, multiplikovat integrační aktivity v regionu, být zdrojem informací jak pro cizince, tak pro osoby a instituce poskytující služby či pomoc cizincům, podporovat rozvoj občanských iniciativ v regionu a soustředit všechny aktéry v kraji ke sdílení zkušeností a ke společným aktivitám v rámci vytváření platforem. Mezi aktivity Center (realizované pracovníky center nebo zajištěné prostřednictvím dalších subjektů, např. nestátních neziskových organizací) patří například poradenství, vzdělávací kurzy (čeština, sociokulturní orientace) a další preventivní činnost (kultivace vztahu cizinci – majorita, platformy apod.), analýza a permanentní monitoring situace, podpora rozvoje občanské společnosti především na regionální a lokální úrovni. Působení Center by mělo probíhat v úzké spolupráci s kraji, nestátními neziskovými organizacemi a dalšími aktéry integrace.

V roce 2010 existují Centra v 10 ze 14 krajů ČR, přičemž osm jich realizuje Správa uprchlických zařízení MV, další pak nestátní nezisková organizace a kraj. Do budoucna je cílem pokrýt činností Center celou Českou republiku (na rok 2011 je připraveno výběrové řízení na další kraj); snahou bude jejich existenci legislativně zakotvit.

Použité zdroje:

1. Příslušná usnesení vlády ke Konceptci integrace cizinců přístupná např. na www.cizinci.cz
2. Data ČSÚ dostupná např. na www.czso.cz

Centrum na podporu integrace cizinců²

Ivona Baklíková³

Úvod

Příspěvek v rámci 2. celostátní konference „Aktuální výzvy v oblasti integrace cizinců“ v Pardubicích koncipuji jako vymezení role Centra na podporu integrace cizinců pro Pardubický kraj a jeho aktivit a dosavadních zkušeností. V následujícím textu ve stručnosti představím Správu uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České republiky jako nositele projektu integračních center, vymezím roli centra a představím realizované služby a jejich využívání klienty.

Odbor azylové a migrační politiky MV (dále jen „OAMP“) nastavil a vyhlásil projekty regionálních center na podporu integrace cizinců (dále jen „CPIC“) spolufinancovaných z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí. V deseti krajích ČR tak vznikla v průběhu roku 2009 a 2010 regionální CPIC. Osm z deseti provozuje Správa uprchlických zařízení MV, jedno Jihomoravský kraj s partnery a jedno občanské sdružení Poradna pro integraci. Všechna tato regionální CPIC realizují své služby na základě projektu designovaného OAMP, takže mohou říci, že ve své podstatě směřují ke stejným cílům, pro jejichž dosažení poskytují v jednotlivých regionech stejné služby. Nesporným je ovšem fakt, že role a pojetí CPIC se v jednotlivých krajích bude lišit podle toho, kdo CPIC provozuje, jakým způsobem zapojuje partnery do spolupráce, jakými politicko ekonomicko demografickými charakteristikami disponuje ten který kraj, apod.

Správa uprchlických zařízení MV⁴

Správa uprchlických zařízení MV (dále jen „SUZ“) byla zřízena 1. ledna 1996 jako organizační složka státu. Vznikla rozdělením tehdejšího odboru pro uprchlíky Ministerstva vnitra proto, aby byl oddělen výkon státní správy v oblasti azylové procedury od poskytování služeb cílovým skupinám.

Klienty SUZ jsou žadatelé o udělení mezinárodní ochrany (žadatelé), osoby s udělenou mezinárodní ochranou (azylanti) a zajištění cizinci a cizinci z třetích zemí s trvalým a dlouhodobým pobytem. Skladbě klientely odpovídá následující síť zařízení:

- Dvě přijímací střediska (tranzitní prostor mezinárodního letiště Praha – Ruzyně a Zastávka) slouží k ubytování nově příchozích žadatelů, a to až do doby ukončení základních vstupních procedur a není možné je opustit.

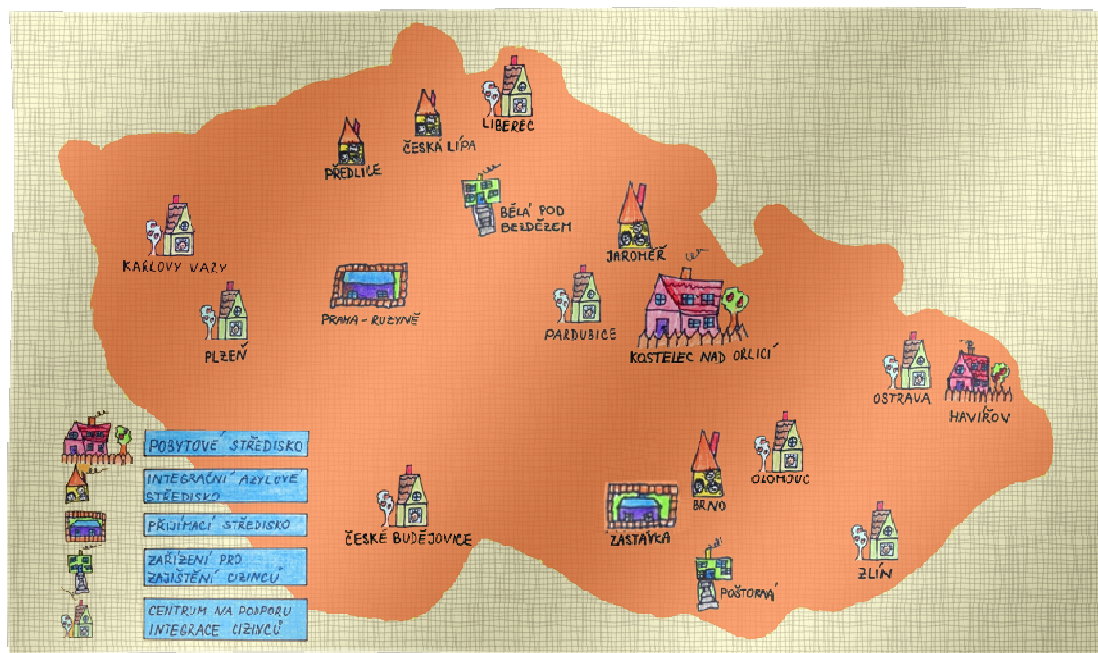
---

² www.integracnicentra.cz

³ Mgr. Ivona Baklíková, Správa uprchlických zařízení MV, vedoucí Centra na podporu integrace cizinců pro Pardubický kraj, kontakt na autorku: ibaklikova@suз.cz

⁴ www.suz.cz

- Ve dvou pobytových střediscích (Kostelec nad Orlicí a Havířov) je umožněno pobývat žadatelům, a to v průběhu azylového řízení.
- Čtyři integrační azylová střediska (Předlice, Jaroměř, Brno-Židenice, Česká Lípa) obývají po dobu maximálně roku a půl osoby s udělenou mezinárodní ochranou (azylem).
- Ve dvou zařízeních pro zajištění cizinců (Bělá pod Bezdězem a Poštorná) jsou umístěny osoby, které obdržely rozhodnutí o správním vyhoštění a byly zajištěny.

Od 1. července 2009 otevřela SUZ pro veřejnost Centra na podporu integrace cizinců (CPIC) v Moravskoslezském, Pardubickém, Plzeňském a ve Zlínském kraji, 30. dubna 2010 v Karlovarském, Libereckém, Jihočeském a Olomouckém kraji.

Centra na podporu integrace cizinců, jejich cíle a cílová skupina

Hlavním cílem předkládaného projektu je vytvoření podmínek a prostoru pro dlouhodobou, koncepční a udržitelnou podporu integrace cizinců, kteří na území České republiky pobývají na základě zákona číslo 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, ve znění pozdějších předpisů. Cílovou skupinou CPIC jsou cizinci z tzv. třetích zemí, kteří na území ČR pobývají v rámci dlouhodobého nebo trvalého pobytu.

CPIC jsou iniciátorem, organizátorem i realizátorem aktivit podporujících sociální, právní, jazykové a kulturní postavení cizinců ve výše uvedených regionech. Úkolem projektu je pomáhat s odstraňováním překážek integrace, reagovat na okamžité potřeby a získávat aktuální informace o problémech a potřebách cílové skupiny. K tomu slouží i činnost regionálních poradních platforem, které řeší aktuální

problémy cizinců. V každém kraji CPIC spolupracuje zejména s krajskými a obecními úřady, cizineckou policií, státní a městskou policií, úřady práce, finančními úřady, živnostenskými úřady a dalšími subjekty. V mnoha krajích byla CPIC iniciátory vzniku poradních platforem a jejich činnost dále koordinují.

Působnost každého CPIC se neomezuje jen na krajské město, ale snaží se svými aktivitami pokrýt území celého kraje. Všechny služby jsou poskytovány zdarma ambulantně v prostorech Centra a prostorech smluvních partnerů v rámci kraje nebo terénní formou ve vytipovaných lokalitách v rámci kraje.

Specifika Pardubického kraje

Pardubický kraj má k 30. 9. 2010 evidováno 11 987 cizinců bez rozlišení státní příslušnosti, z toho pak 7 430 cizinců z tzv. třetích zemí. Předpokládáme, že hlavním motivem je pracovní migrace, z čehož plyne vzhledem k možnostem pracovního uplatnění i rozložení pobytu cizinců v jednotlivých okresech Pardubického kraje.

<i>Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky k 30. 9. 2010</i>				
<i>(zjištěno podle aktuálního místa pobytu osoby v IS CIS úlohy TDU)</i>				
Kraj	Okres	Druh pobytu		Celkem
		Trvalý	Dlouhodobý	
Pardubický	CHRUDEM	446	670	1116
	PARDOBICE	1112	3043	4155
	SVITAVY	348	528	876
	ÚSTÍ NAD ORLICÍ	756	527	1283
<i>Celkem z Pardubický kraj</i>		2662	4768	7430

Zdroj: <http://www.policie.cz/clanek/statistiky-885151.aspx>

Početně nejvýznamnějšími skupinami imigrantů jsou občané Ukrajiny (4 078 osob), Vietnamu (1 648) a Mongolska (347). Toto složení odpovídá i nejčastějším klientům CPIC.

- V období od 1. 7. 2009 do 31. 12. 2009 využilo našich služeb **341** cizinců z 20 zemí mimo EU.
- V období od 1. 1. 2010 do 30. 9. 2010 využilo našich služeb již **733** cizinců z 30 zemí mimo EU.

Činnost regionálních platforem

Na rozdíl od většiny krajů v ČR vstoupilo CPIC v rámci Pardubického kraje do již vzniklých aktivních platforem. CPIC prohlubuje spolupráci v těchto platformách a vyvíjí neustálou aktivitu směřující k zapojení „regionálních hráčů“ do setkávání, vzájemné výměny informací, ale i spolupráce při realizaci některých aktivit (např. setkávání s majoritní populací, kulturních akcí, volby témat pro realizaci cílených šetření mezi cílovou skupinou atd.). CPIC tak navazuje spolupráci s angažovanými subjekty a zapojuje do spolupráce relevantní a do té doby neangažované subjekty. Platformy v Pardubickém kraji:

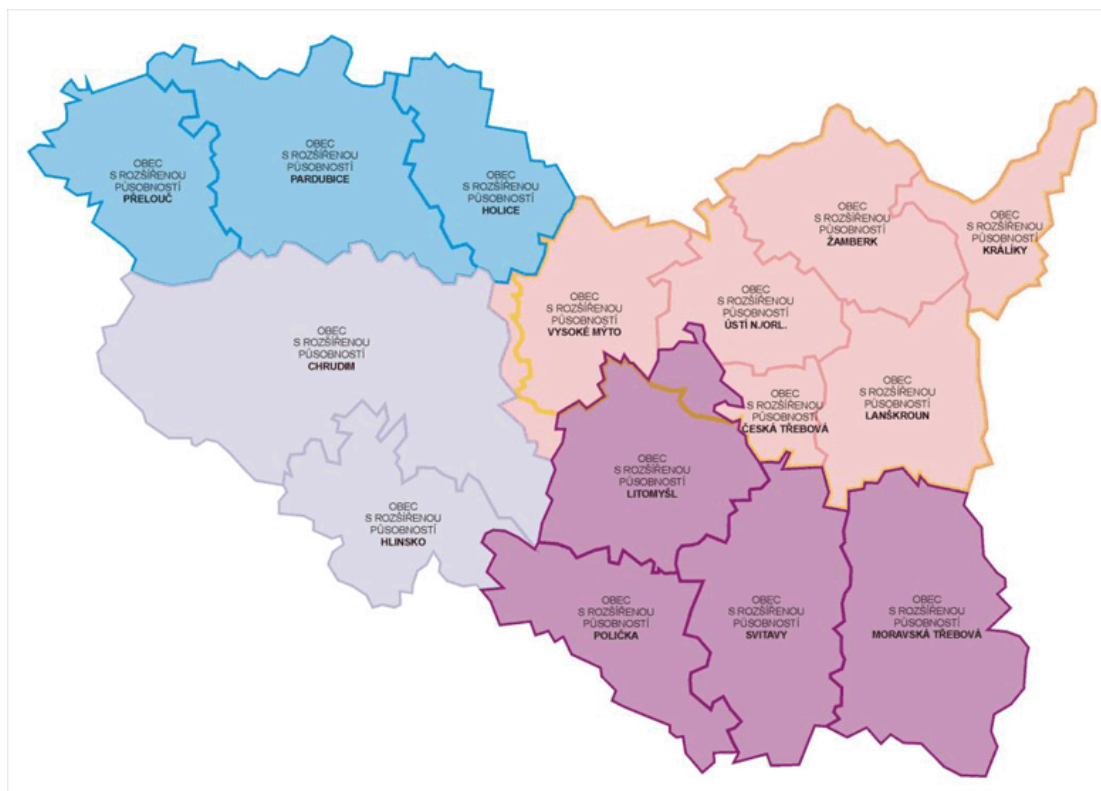
- *Komunitní plánování Magistrátu města Pardubice* - pracovní skupina Cizinci, etnické a národnostní menšiny;
- *Střednědobé plánování sociálních služeb Pardubický kraj* – expertní skupiny pro integraci cizinců (pro oblasti Pardubicko a Svitavsko – Orlickoústecko).

Platformy se scházejí v pravidelných intervalech 1-3 x měsíčně a účastní se jej zástupci městských úřadů, krajských úřadů, Cizinecké policie, Odboru azylové a migrační politiky, neziskového sektoru, úřadů práce, VZP, finančních úřadů aj.

Poskytované služby a aktivity CPIC

Monitoring situace cizinců v kraji

Pracovníci Centra v rámci terénní práce monitorují významné lokality, kde cizinci bydlí, pracují, studují, či tráví volný čas. Navazují s nimi kontakt a informují je o aktivitách Centra. Současně se dotazují na možné problémové situace. Pracovníci se stávají součástí vytipovaných lokalit. Nejde o nahodilé a občasně docházení na vytipovaná místa. V pravidelných intervalech tato místa navštěvují a v souladu se způsoby terénní práce kontaktují potenciální i reálné klienty přímo v jejich přirozeném prostředí. Z datových výstupů úřadů práce, Služby cizinecké policie, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, Ústavu pro informace ve vzdělávání atd. analyzujeme situaci cizinců v kraji a v rámci setkávání platformy toto diskutujeme. Pro OAMP zpracováváme tzv. kvartální monitoring obsahující veškeré relevantní regionální informace o situaci imigrantů z cílové skupiny.

Kromě pravidelného monitoringu v Pardubicích působí pracovníci CPIC ve vytipovaných lokalitách v Přelouči, Chrudimi, Opatovicích nad Labem, Svitavách, Litomyšli, Letohradsku, Poličce a dle aktuální situace rozšiřují monitoring o lokality nové.

Poradenství

Centrum zprostředkovává klientům tři typy poradenství: poradenskou a informační činnost

pracovníků Centra, právní poradenství a sociální poradenství. V současné době nakupujeme sociální poradenství od o. s. Most pro lidská práva.

Nejčastějšími okruhy problémů jsou:

- náležitosti pro pobyt
- sociální pomoc a dávky
- zdravotní péče a zdravotní pojištění
- bydlení
- pracovního trhu
- vzdělávání a školství
- řešení životních událostí – narození dítěte, svatba, úmrtí blízké osoby

Výuka češtiny pro cizince

Výuka češtiny je nejžádanější a nejvyužívanější službou Centra. Zjednodušeně mohou říci, že díky důvěře, kterou získáváme tím, že naše klienty učíme zdarma česky, si pomalu nacházíme cestu i k jejich problémům a pomáháme jim v jejich zvládnutí.

Realizujeme tři typy na sebe navazujících intenzivních kurzů od úplných začátečnicků až po mírně pokročilé, jejichž jazyková úroveň je přibližně na úrovni A1. Jde o čtyřicetihodinové kurzy, v nichž jsme nastavili, co který kurz má obsahovat a co frekventant kurzu má po jeho ukončení znát / umět.

V roce 2009 jsme realizovali 15 kurzů českého jazyka. V roce 2010 jsme k 30. 9 2010 realizovali 11 nízkoprahových a 31 intenzivních kurzů českého jazyka (Pardubice, Chrudim, Přelouč, Opatovice nad Labem, Svitavy, Verměřovice, Litomyšl). V průběhu prázdnin jsme realizovali intenzivní kurz pro děti cizince, od června probíhají také kurzy pro maminky s dětmi.

Centrum spolupracuje při realizaci jazykových kurzů se zkušenými lektory a lektorkami a dvěma jazykovými školami. V současné době disponujeme lektorským týmem v počtu 15 lektorů (muži i ženy ve věku 25 – senioři).

Kurzy sociokulturní orientace

Ve spolupráci s partnery z platformy a jinými odborníky realizujeme kurzy sociokulturní orientace – semináře v rozsahu 2 – 4 hodin. Na těchto seminářích se klienti dozvědí zásadní informace např. o fungování příslušného úřadu, jejich právech a povinnostech. Na kurzech máme vymezen podstatný čas na dotazy klientů směrem k přednášejícímu odborníkovi. Kurzy uskutečňujeme ve spolupráci s partnery z platformy i mimo ni (Úřad práce Pardubice, Inspektorát cizinecké policie Pardubice, Odbor azylové a migrační politiky, Pardubická krajská nemocnice, a. s., HR4U, aj.).

Realizované sociokulturní kurzy:

- Dlouhodobý pobyt
- Struktura české společnosti
- Daňové přiznání
- Trvalý pobyt
- Pracovně právní vztahy
- Zdravotně rehabilitační programy pro matky s dětmi
- Preventivní zdravotní péče
- Péče o dítě v ČR
- Zkouška z českého jazyka A1

Kurzy PC dovedností

Jako součást podpory přístupu cizinců na trh práce zajistilo CPIC v roce 2010 jako novou aktivitu kurz počítačových dovedností, kdy jsou klienti seznámeni se základy ovládání počítače a používání internetu. Vycházíme z praktických zkušeností, kdy naši klienti o takovýto kurz projevíli zájem. V současné době je takový kurz realizován v Pardubicích.

Propagace tématu integrace

Naší významnou aktivitou je přednášková činnost na školách a v institucích, informační činnost směrem k majoritní společnosti a organizace společenských aktivit, které zprostředkovávají setkání mezi majoritou a cizinci. V tomto směru se snažíme o aktivní zapojení cizinců do přípravy i realizace, do lektorské činnosti i přednášek. Při realizaci spolupracujeme s mnoha partnery z řad neziskových organizací, kulturních center, místních samospráv i zaměstnavatelů.

Akce na podporu setkávání majority a cizinců:

- Čtení zahraničních pohádek
- Multikulturní týden 2010

- přednášky na školách
- Turnaj v malé kopané 2010
- Mongolský večer v Čajovně Luna
- Mikulášská nadílka pro děti
- Projektový den na ZŠ v Holicích
- Karaoke večery
- Ukrajinský večer v Litomyšli
- Taneční workshop „Ruský balet od začátku“
- Multikulturní odpoledne ve Vysokém Mýtě

MULTIKULTURNÍ TÝDEN 2010

Pardubice 15. - 21. 3. 2010

9. 3. 17:00 Vernisáž výstavy Multikulturní subokobem - Galerie Cheba ZUS Pardubice - Pískovce |
 15. 3. 14:00 - 18:00 Zahájení Multikulturního týdne v mongolské jurtě - Inženýrská zástava
 20:00 Koncert mongolské skupiny Davaa (organizace v rámci KC 42) - Dvůr Králové
 16. 3. 15:30 - 17:30 Přednáška s námi - Přesahy a vzájemná spolupráce z kulturní a odborné roviny - Městská knihovna Pardubice |
 18:00 - 20:00 Čtení zahraničních pohádek - Městská knihovna Pardubice | Dobrá čtenářka
 17. 3. 9:00 Zahájení výstavy Jedno světlo, jeden příběh - Pavil. Šimůň - Hala Pardubice |
 17:00 - 19:30 S hradem okolo světa - 4. díl - František Jiroušek - koncert a tanec z domova - Hala Pardubice
 Přednáška o vývoji v rámci Evropské unie - Český národní klub
 18:00 Vánoční Rybáři - Země aneb - Předpráva kaskadérů - koncert - Přívrat - Diskoteka a udílení sáček
 s mezinárodním prostředím - 4. díl - 19.00 - 21.00 |
 18. 3. 18:00 Cestovatelka přednáška - Aesthetica - Kroužek - Tělovýchovná ústava - Městská knihovna Pardubice |
 19. 3. 14:00 Slavnosti národní - 1. pokrmový představení - Hala Pardubice |
 17:00 - 19:00 Měsíční výhledové setkání - Hala Pardubice - 19.00 - 21.00 - koncert - Hala Pardubice
 20. 3. 13:00 - 18:00 Mezinárodní fotbalový turnaj - Hala Pardubice - Hala Pardubice |
 21. 3. 14:00 - 15:00 Pracovní dílna - indonéská kulinářská - 19.00 - 21.00 - koncert - Hala Pardubice
 18:00 - 19:30 Národní taneční skupina SFKAR MFATI - Hala Pardubice
 20:00 Ukončení týdne - mezinárodní karaoke večer | Kul. 23 |

Více informací na stránce na www.europo.direct.cz a www.integracni-centro.cz

MEZINÁRODNÍ SPORTOVNÍ DEN

Motto:
 „Přijďte fandit nebo přihlaste svůj tým a pomozte tak sportem odstranit bariéry.“

Mongolsko, Vietnam a další

Přehlášení týmů je možné do 14. 10. 2009 v Centru na podporu integrace cizinců, tel.: 725 148 519, icpardubice@suz.cz

Utákní: Basketbal | Pingpong | Soutěže pro děti | Divácká soutěž | Doplnující program: Hudební produkce | S sebou: sportovní obuv se světlou podrážkou | dobrou náladu | Patron akce: Pavel Miloš, BK Synthesia

VSTUP A PARKOVÁNÍ ZDARMA

17. 10. 2009 | sportovní hala Univerzita Pardubice
 09:00 – 18:00 hod. | Kunětická 92, Pardubice

Projekt je spolufinancován z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

Spolupráce s univerzitami a vyššími odbornými školami

V tuto chvíli spolupracujeme v oblasti odborných praxí studentů s Univerzitou Pardubice, Univerzitou Hradec Králové, Vyšší odbornou školou a SPŠE Pardubice, Vyšší odbornou školou Caritas Olomouc, Vyšší odbornou školou Gustava Habrmana Česká Třebová. V roce 2010 jsme realizovali celkem odborných praxí studentů těchto škol.

Aktuální problémy cizinců řešené v rámci právního a sociálního poradenství OPU

Ludmila Bobysudová⁵

Organizace pro pomoc uprchlíkům byla založena 28.11.1991 v reakci na stoupající počty uprchlíků, kteří žádali v České republice o azyl. V současné době má organizace čtyři pobočky – v Praze, v Brně, v Českých Budějovicích a v Plzni. Organizace působí i v zahraničí, konkrétně v Gruzii, kde realizujeme programy pro vnitřně přesídlené osoby z Jižní Oseti.

Cílovou skupinou naší organizace jsou žadatelé o mezinárodní ochranu, držitelé mezinárodní či doplňkové ochrany a dále cizinci ze zemí mimo EU se všemi typy pobytů a jejich rodinní příslušníci. Realizujeme rovněž programy pro odbornou i laickou veřejnost.

Mezi hlavní aktivity ve vztahu ke klientům patří bezplatné právní a sociální poradenství, které realizujeme jak v kancelářích OPU tak výjezdově (v Příjímacích a Pobytových střediscích MVČR, v Zařízení pro zajištění cizinců, poradenství v Integrovaných centrech SUZ v Liberci a v Českých Budějovicích, apod). Klientům dále nabízíme dle aktuální nabídky projektů doplňkové vzdělávací aktivity (kurzy čj, rekvalifikace, apod). Zvýšenou pozornost věnujeme nezletilým dětem-cizincům bez doprovodu, pro které máme zřízenou i speciální sociální službu dům na půl cesty. Ročně OPU eviduje více než 5000 osobních kontaktů s klienty.

Dále spolupracujeme na realizaci projektů i se samosprávami – např. MČ Praha 14 a Praha 13 a s magistrátem města Plzně. Snažíme se o připomínkování legislativních záměrů a o osvětu mezi odbornou i laickou veřejností, např. formou přednášek a besed. Se vzrůstající intenzitou se zaměřujeme na vzdělávací aktivity pro základní školy.

V Libereckém kraji OPU dlouhodobě působí. Vždy jsme dojížděli do Pobytového střediska ve Stráži pod Ralskem, které však již bylo zrušeno. V letech 2005-2007 jsme dojížděli 1x za 14 dní do mobilní kanceláře v Liberci a byli jsme výrazně zapojeni do integrace přesídlenců z Uzbekistánu, kteří žijí v Liberci.

V současné době jsme v individuálním osobním kontaktu s klienty z Libereckého

---

⁵ Mgr. Ludmila Bobysudová, zástupkyně ředitele a vedoucí sociálního oddělení Organizace pro pomoc uprchlíkům, o.s., kontakt na autorku: lida.bobysudova@opu.cz

kraje, za kterými dojíždíme. Dále jsme v kontaktu s klienty Integračního azylového střediska v České Lípě, a to zjm. v poskytování právního poradenství. Jednou týdně dojíždí právnička OPU také do Integračního centra SUZ v Liberci, kde poskytuje cizincům bezplatné právní poradenství.

Aktuálními nejčastějšími oblastmi našeho poradenství jsou tyto okruhy:

- vzdělávání, jazykové kurzy, práce
- sloučení rodiny
- pokuty, exekuce
- vyhošťování
- rodinný život

Ráda bych se zastavila u třech témat, která jsou i prioritami současné koncepce integrace cizinců.

V oblasti výuky a znalosti českého jazyka pozitivně hodnotíme zavedení jazykové zkoušky u žádosti o povolení trvalého pobytu. U cizinců registrujeme vzrůstající zájem o kurzy českého jazyka. Díky podpoře Evropského integračního fondu se nabídka kurzů regionálně rozšířila. Bohužel je nabídka regionálně rozrůzněná, v Praze např. v současné době není žádná bezplatná nabídka kurzů čj, v Středočeském kraji je nabídka omezená. Nadále nás mrzí neochota podporovat výuku českého jazyka pro skupinu žadatelů o mezinárodní ochranu a značné omezení výuky azylantů a držitelů doplňkové ochrany v roce 2010.

V souvislosti s vrcholící ekonomickou krizí registrujeme vzrůstající závislost cizinců na zaměstnavatelích, a to zjm. v režimu dlouhodobých víz a pobytů. V roce 2010 a na přelomu roku 2009 jsme také zaznamenali masivní přechod cizinců z účelu pobytu zaměstnání na účel pobytu podnikání či členství v právnické osobě. S tím, jak se naše organizace více věnuje vzdělávání a zaměstnávání cizinců se setkáváme s faktem, že ČR dovede málo využít potenciál cizinců a jejich zkušenosti. I kvalifikovaní cizinci tak zde vykonávají nekvalifikované práce a bohužel u nich není ani posun na lepší pozice např. po tom, co se naučí lépe český jazyk.

Ve vzájemných vztazích cizinců a majoritní společnosti postrádáme veřejnou nezaujatou diskuzi o tom, co společnost od cizinců očekává a naopak. Monitorujeme, že diskuze se vede pouze u témat, která vzbuzují spíše negativní vášně (výstavba mešity, kriminalita, apod.).

„Kdo nechce, hledá důvod - Kdo chce, hledá způsob...“

Alena Hynková⁶

„Nastala doba, kdy se prostě musíme srovnat s faktem, že pro řadu cizinců je Plzeň místem, kde se jejich plány stávají skutečností.“

„Ať chceme nebo ne, naše budoucnost je s cizinci úzce spojena – a je jedno, zda ji nazveme multikulturní, transformační nebo kosmopolitní. Jen je důležité v procesu integrace cizinců přesně stanovit, co je pomocí, co je službou a co je povinností na straně příchozích.“

Statutární město Plzeň začalo řešit akutní problematiku cizinců v době, kdy ostatní srovnatelná města dostávala první informace o cizincích migrujících za prací. Výhoda v nevýhodě. Plzeň věděla, **co** je třeba, hledala však optimální způsob **jak**. Věděla, že pro efektivní řešení potřebuje silného partnera – první jednání s MV ČR a Službou cizinecké policie ČR proběhla již v červnu 2008.....

Pilotní (emergentní) projekt Města Plzně a Ministerstva vnitra ČR:

„Integrace cizinců na úrovni samosprávy – řešení problematiky osob migrujících za prací na území města Plzně“

Realizace I. etapy projektu v Plzni oficiálně odstartovala 1. října 2008 a soustředila se na zmapování aktuální situace v oblasti cizinců (monitoring pohybu, počtu a životních podmínek cizinců, zaměstnavatelé, pracovní agentury), účinnou osvětu - informační materiály v jazykových mutacích, na přímou intervenci v terénu a vzdělávání cizinců (jazykové kurzy češtiny, pracovně-právní poradenství apod.).

V současné době je realizována již IV. etapa projektu, která reaguje na sociokulturní požadavky v oblasti začlenění cizinců a přináší spektrum aktivit, které již přímo navazují na opatření uskutečněná během předchozích etap.

Z přímé aktivity Města vzniklo v roce 2008 *Kontaktní centrum pro cizince*, které od do června 2009 poskytovalo terénní služby, osobní asistenci a poradenství cizincům žijícím na území města – v červnu 2009 se po dohodě Města se Správou uprchlických zařízení stalo toto Kontaktní centrum základnou pro Centrum pro integraci cizinců Plzeňského kraje – to následně z větší části převzalo zajišťované aktivity a dále je v souladu s vlastním projektem rozšířilo.

Během realizace dosavadních etap projektu, jejichž cílem byla především stabilizace situace v oblasti cizinecké problematiky, jsme prokázali, že obec či město může být klíčovým aktérem i v tak nevyzpytatelném tématu, jakým je migrace a

---

⁶ Mgr. Alena Hynková, vedoucí Odboru sociálních služeb Magistrátu města Plzně. Kontakt na autorku: Hynkova@plzen.eu

integrace cizinců.

Město Plzeň se problematikou integrace cizinců zabývá dlouhodobě. Již v roce 2005 zařadilo cizince jako cílovou skupinu do svého komunitního plánu. Pilotní projekt s MV ČR stojí na společném financování, což představuje spoluúčast Města od 2008 k dnešnímu datu cca 3 500 000,- Kč. Koncepční a dlouhodobá práce s cizinci je však nezbytná - je stálým hledáním správných nástrojů, které nám pomohou stabilizovat situaci v oblasti efektivního, smysluplného začleňování cizinců.

Celostátní konference statutárních měst na téma Integrace cizinců na úrovni samosprávy – Plzeň 2009

V září roku 2009 uspořádalo město Plzeň prostřednictvím Odboru sociálních služeb Magistrátu města Plzně a pod záštitou ministra vnitra ČR „1. Celostátní konferenci statutárních měst ČR na téma Integrace cizinců na úrovni samosprávy - Plzeň 2009“, jejímž cílem bylo začít s odbornou mezioborovou diskuzí na téma integrace cizinců na úrovni samosprávy. Tento počín byl na národní úrovni označen jako průlomový a zásadní pro jednotný postup měst a obcí v problematice osob migrujících za prací.

Ze strany Ministerstva vnitra ČR byla akce velmi pozitivně hodnocena, přičemž konference založila tradici podobných setkávání. Pomyslnou štafetu pro konání 2. celostátní konference v roce 2010 převzaly Pardubice.

Multikulturní festival „Svět začíná v Plzni“

Plzeňský Odbor sociálních služeb (dále jen OSS) v říjnu loňského roku poprvé realizoval u příležitosti tradičních Havelských trhů multikulturní festival Svět začíná v Plzni. Akce na plzeňském náměstí nabídla návštěvníkům hudební a taneční vystoupení zástupců etnických minorit – v rámci festivalu bylo možno shlédnout ukázky kultury vietnamské, mongolské a ukrajinské menšiny, k vidění byla i populární výstava velkoformátových komiksů CZECH MADE? pojednávající o osudech cizinců, kteří do České republiky přišli za prací a vidinou lepší budoucnosti. Výstavu svých výtvarných děl připravili i zahraniční studenti Ústavu umění a designu ZČU v Plzni, povědomí o problematice cizinců si mohli občané města Plzně rozšířit také prostřednictvím projekcí filmů z Festivalu dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět. Příslušníci Služby cizinecké policie ČR, kteří s Odborem sociálních služeb dlouhodobě a intenzivně spolupracují, umožnili běžným občanům nahlédnout do zákulisí své práce prostřednictvím speciálního moderního pracoviště pro odhalování padělaných dokladů – tzv. Schengenbusu.

Letošní 2. ročník festivalu Svět začíná v Plzni byl situován opět do centra města, tentokrát ale – s ohledem na počasí – byl zakomponován již do Svatováclavských trhů konaných na náměstí republiky v závěru září. Letošní festival nabídl návštěvníkům například vystoupení hudebníků z Mongolska, Mexika, Ukrajiny, Srbska i Kuby, různá taneční vystoupení, projekci fotografií z cest po zemích Latinské Ameriky, výstavu fotografií z Mongolska, přehlídku komiksů s příběhy uprchlíků v ČR, představení poutavé publikace Deník migranta, deník migrantky ale i praktické

ukázky thajských masáží nebo jógy. Součástí čtyřdenního festivalu, který přilákal stovky návštěvníků, byla i ochutnávka tradičních pokrmů a nápojů z arménské, uzbecké nebo mongolské kuchyně.

Zdravotní jazykové a komunikační karty pro cizince

Zdravotní jazykové a komunikační karty jsou mimořádným počinem OSS uvedeným do života na přelomu roku 2009 – 2010 - reagují na potřeby trhu služeb pro cizince a slouží jako prostředek pro usnadnění komunikace mezi zdravotnickým personálem a pacienty – cizinci, kteří neovládají na dostatečné úrovni český jazyk. Karty jsou určeny všem, kteří při výkonu zdravotnické profese přicházejí do kontaktu s cizinci a zároveň nemají možnost využívat služeb tlumočnicků – v těchto případech mohou být karty velmi užitečným pomocníkem, zejména při základních ambulantních výkonech, drobných zákrocích, pro určení předběžné diagnózy a vypracování prvotní anamnézy pacienta. Jejich prostřednictvím je možné předcházet závažným nedorozuměním a případným omylům plynoucím z omezené možnosti komunikace s pacientem – cizincem.

Inspirací pro implementaci zdravotních komunikačních karet do zdravotnických zařízení na území města Plzně byl úspěšný projekt Střední zdravotnické školy v Pardubicích, v rámci kterého jsou komunikační karty osvědčeným pomocníkem zdravotnického personálu Pardubické krajské nemocnice a. s.

V letních měsících tohoto roku proběhla evaluace předmětných karet, která díky spolupráci plzeňských lékařů a zdravotnického personálu přinesla zjištění, že je třeba ubírat se poněkud jiným směrem. V současné době probíhá „transformace“ karet do jiného formátu, jiného zpracování a do verze rozšířené o sociální anamnézu, která je ze strany zdravotnických zařízení velmi poptávaná.

Distribuce modifikovaných verzí, doplněné o intervenční a anamnestické karty, proběhne do konce roku 2010.

Interaktivní workshop pro děti „Cesta cizince“

V dubnu 2010 přichází OSS s interaktivním workshopem zaměřeným na děti a mládež a přibližujícím problematiku cizinců u nás naučně-zábavnou formou. Žáci plzeňských základních škol mohou prostřednictvím workshopu nahlédnout do života cizinců v Plzni a seznámit se s nejčastějšími situacemi a problémy, se kterými se migranti střetávají na cestě k plnohodnotnému zapojení do české společnosti. Práce načerno, vyřízení pobytového oprávnění a zdravotního pojištění, hledání legálního zaměstnání – to jsou některé z mnoha úkolů, které museli účastníci workshopu řešit, a to v rolích Batbolda, Mykoly, Hunga, Lidie a Svatlany, cizinců, kteří přišli do České republiky z různých koutů světa, ale jejichž výchozí situace je v zásadě stejná – ztratili zaměstnání a chtějí udělat všechno pro to, aby mohli i nadále žít a pracovat v Plzni. Hra je doplněna závěrečnou diskuzí, v níž se studenti podělí o své zážitky a zkušenosti ze hry a společně debatují nad tématy spojenými s problematikou

migrace a integrace cizinců. Aktivita byla pilotně odzkoušena v dubnu 2010 a pro úspěch bude opakovaně nabízena. Uvažuje se i o variantě pro policisty, úředníky apod.

„Plzeň září v září aneb Cesta kolem světa za 8 hodin“

Chcete vědět, jaký je mongolský národní sport? Zajímá Vás, jak sportují děti v Norsku? Chcete si vyzkoušet, jak se správně hraje francouzský pétanque? Pokud jste navštívili 5. září 2010 amfiteátr Plzeň Plaza, kde konala zábavná celodenní akce plná soutěží, her a nevšedních zážitků *Plzeň září v září aneb Cesta kolem světa za 8 hodin*, pak jste měli šanci poznat, vyzkoušet a vyhrát. Akce *Plzeň září v září aneb Cesta kolem světa za 8 hodin* byla jednou z dalších aktivit města Plzně, která byla prostřednictvím Odboru sociálních služeb MMP realizována za finanční podpory Ministerstva vnitra České republiky v rámci IV. etapy emergentního projektu.

Šlo o netradiční celodenní akci, jejímž cílem bylo seznámit zejména děti a jejich rodiče hravou formou s tématem odlišných kultur, migrace a integrace cizinců. V rámci této akce tak měly děti a jejich rodiče možnost vyzkoušet si tradiční sportovní odvětví, která jsou typická například pro Mongolsko, Vietnam, Norsko a další státy z celého světa. Děti byly na základě svých výkonů v jednotlivých sportovních odvětvích samozřejmě odměněny. Na realizaci této akce, která se zaměřuje na podporu nekonfliktního soužití cizinců s obyvateli majoritní společnosti a na nastínění možností vzájemného obohacení, se ve spolupráci s OSS podílel i Odbor kultury Magistrátu města Plzně, Městský ústav sociálních služeb města Plzně a zástupci neziskových organizací, které poskytují své služby dětem a jejich rodičům v Plzni: Centrum dětí a rodičů, Mateřské centrum Plzeňské panenky, DOMUS – Centrum pro rodinu, o.s., TRK, o.s. a MOTÝL o.s.

Město Plzeň urazilo během dvou let na poli migrace a integrace cizinců neuvěřitelný kus cesty a stalo se tak „vlajkovou lodí“. *Co přineslo městu Plzni zapojení do emergentního projektu?*

- 1) Ucelený přístup k problematice
- 2) Prostor pro efektivní řešení a inovace
- 3) Mezirezortní součinnost všech složek
- 4) Vznik pracovních i expertních platforem
- 5) Zájem a aktivní zapojení široké veřejnosti
- 6) Ochotu jít do rizika s vědomím toho, že jen ten, kdo nic nedělá, nic nezkazí
- 7) Bezproblémovou spolupráci s NNO, zejména CPIC PK
- 8) Výměnu zkušeností v rámci ČR i EU
- 9) Rozšíření sítě organizací (NNO) nabízejících své služby cizincům (které převzetím aktivit do vlastních rukou umožní ústup Města (OSS) ze scény....)
- 10) Aktivity nastavené a realizované v rámci projektu Odborem sociálních služeb jsou součástí rozvojových programů města Plzně a mustrem pro NNO i ostatní města řešící problematiku integrace cizinců

11) Mediální obraz cizinců žijících a pracujících v Plzni odpovídá realu a je tak veřejností i vnímán

Zkušenosti se studiem žáků- cizinců

Eva Hrušková⁷

Úvod

Střední odborná škola pedagogická, gymnázium a VOŠ Karlovy Vary (prezentace) patří mezi tradiční školy v karlovarském regionu. Žáci mají u nás možnost studovat 5 studijních oborů: předškolní a mimoškolní pedagogiku, gymnázium se zaměřením na tělesnou výchovu a se zaměřením na esteticko výchovné předměty, pedagogické lyceum a výchovnou a humanitární činnost.⁸ V současné době máme 517 žáků. Z tohoto počtu u nás podle § 20, odst. 2, Školského zákona studuje 6 žáků-cizinců.

Oproti některým jiným školám, zejména na Chebsku, je to číslo poměrně malé. Jejich počet činí pouze 1,2 % z celkového počtu žáků. Tento poměr odpovídá situaci u nás na škole i v minulým rokům (některá statistická šetření, např. projekty UJEP v Ústí nad Labem z roku 2004-2007 uvádí okolo 2 % žáků- cizinců na českých základních a středních školách).

Nejsme tedy školou, která má dlouholeté a bohaté zkušenosti z výuky žáků-cizinců. Z toho vyplývá, že nejsme ani školou, která může potvrdit konstatování, že v posledních letech dochází v důsledku zvyšování počtu cizinců dlouhodobě žijících na území České republiky k nárůstu počtu dětí- cizinců na českých základních a středních školách a že jejich integraci doprovází celá řada různých problémů, jak bývá často uváděno.

Zdokumentování konkrétní situace naší školy

Data, která zde budu uvádět, nelze v žádném případě zobecňovat, v podstatě nemají žádnou výpovědní hodnotu. Jde pouze o zdokumentování konkrétní situace jedné průměrně velké střední školy v menším krajském městě.

Jak jsem již uvedla, studuje u nás 6 žáků- cizinců. Po rozhovoru s těmito žáky jsem pro potřeby tohoto příspěvku jednu žákyni vyřadila, protože je v této skupině specifická.⁹ Zbývající žáky charakterizují následující skutečnosti, které jsem zjistila analýzou dokumentace žáka a rozhovory s nimi.

- Všichni studují gymnaziální obory.

---

⁷ Mgr. Eva Hrušková, Střední odborná škola pedagogická, gymnázium a VOŠ Karlovy Vary

⁸ Od příštího školního roku podle RVP sociální činnost

⁹ Otec je Čech, matka zde žije již 27 let, ona se v Čechách narodila a vždy zde žila- ovšem občanství má po matce, v současné době řeší administrativní pochybení.

Země původu: Ukrajina 3x, Rusko 1x, Vietnam 1x

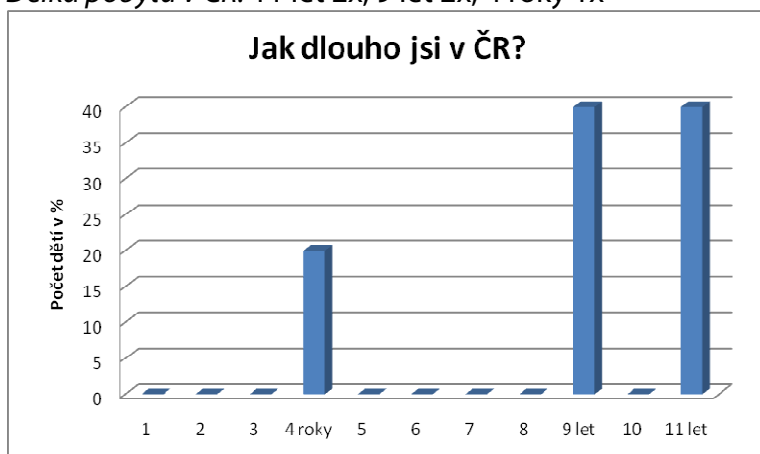
Důvody rodičů pro odchod ze země původu: ekonomické 5x (2x z toho přišla matka s dětmi do ČR za otcem o několik let později)

Typ pobytu v ČR: trvalý pobyt 4x, dlouhodobé vízum 1x

Délka pobytu v ČR: 11 let 2x, 9 let 2x, 4 roky 1x

Délka adaptace na nové prostředí: okamžitě 1x, ½ roku 1x, 1 ½ roku 2x, 2 roky

Nikdo ze zmiňovaných žáků neměl při zahájení studia velké problémy s jazykovou nebo sociokulturní bariérou. To jsou skutečnosti, které samozřejmě výrazně ovlivňují studium těchto žáků.

Největší problémy, které mohou být vnímány jako jazyková bariéra, uvádí žákyně z Vietnamu. Na základní škole byla v jazyce českém hodnocena známkou výborný, u nás je opakovaně hodnocena klasifikačním stupněm chvalitebný a dobrý. Přitom subjektivně vnímá češtinu jako určitý omezující faktor v komunikaci s ostatními, a v důsledku toho i problematičtějšího zapojení do třídního kolektivu. Sama uvádí, že nejméně 2 roky jí po příchodu do Čech trvalo, než zvládla český jazyk na takové úrovni, aby se mohla dorozumět s okolím. I po téměř 10 letech v českých školách je dodnes při ústním zkoušení stresována tím, zda se jí podaří správně vyjádřit. Do jisté míry jazyková neobratnost a obavy z ní ji limitují i v užším zapojení do kolektivu třídy, brzdí její spontánní komunikaci se spolužáky.

V těchto situacích se nabízí otázka, do jaké míry je nezbytné pro práci s žákem- cizincem vybavit pedagoga nejen v rámci jazykového minima základními kompetencemi pro práci s těmito žáky. Určitě je nutné, aby měli pedagogové alespoň základní informace o mateřském jazyce žáků- cizinců, které pak zejména češtináři mohou využít při výuce. Znalosti v rámci sociokulturního minima mohou výrazně pomoci pochopit, zejména u žáků-cizinců přicházejících ze zcela odlišného prostředí, jejich postoje, projevy chování, reakce při vyučování, a samozřejmě pomohou i komunikaci s rodiči těchto žáků.

Naopak zbývající žáci- cizinci neuvádí žádné jazykové problémy plynoucí z nedostatečného osvojení si češtiny. Domnívám se, že je to tím, že se jedná o žáky jejichž mateřský jazyk patří do skupiny slovanských jazyků (ruština, ukrajinština). Dokonce 4 z žáků uvádí, že při příchodu do školy „přepínají mozek“ na českou verzi a k mateřštině se vrací až po návratu do rodiny, kde všichni hovoří mateřským jazykem. Zajímavou informací by mohla být skutečnost, že všichni žáci- cizinci uvádí, že při vstupu do školy (jednalo se o školy základní) jim pomohla znalost cizího jazyka některými vyučujícími. Tento jazyk- angličtina nebo ruština- se stal prostředkem v počáteční komunikaci s učiteli a ostatními spolužáky. V anamnéze našich žáků-cizinců se v této souvislosti objevuje skutečnost, která svědčí o tom, že se školy vyvarovávají mechanického zařazování žáků- cizinců do ročníků podle věku či absolvování určitého ročníku v zemi původu. Všichni naši žáci byli na základních školách zařazení do ročníku o 1 až 2 níže než v zemi, odkud přišli, popř. jim byla odložena povinná školní docházka, se zřetelem na znalost českého jazyka. Ve dvou případech jim pak bylo umožněno zvládnutí dvou ročníků na prvním stupni v jednom školním roce, takže se zařadili ke svým vrstevníkům.

V hodnocení dle prospěchu a docházky patří žáci- cizinci k průměrným žákům.

Tabulka hodnocení prospěchu žáků- cizinců

prospěch	1. ročník				2. ročník				3. ročník			
	1. pololetí		2. pololetí		1. pololetí		2. pololetí		1. pololetí		2. pololetí	
	žák	třída	žák	třída	žák	třída	žák	třída	žák	třída	žák	třída
A	2,14	2,77	2,36	2,86	2,21	2,73	2,00	2,5	2,15	2,73	2,08	2,68
B	3,43	2,77	3,21	2,86	3,21	2,21	2,79	2,5	3,00	2,73	2,69	2,68
C	1,93	2,73	2,14	2,93	1,86	2,75	2,00	2,7	---	---	---	---
D	2,29	2,55	2,00	2,55	---	---	---	---	---	---	---	---
E	2,38	2,65	2,46	2,74	---	---	---	---	---	---	---	---

Tabulka klasifikace v českém jazyce

Prospěch z ČJL	1. ročník				2. ročník				3. ročník			
	1. pololetí		2. pololetí		1. pololetí		2. pololetí		1. pololetí		2. pololetí	
	žák	třída	žák	třída	žák	třída	žák	třída	žák	třída	žák	třída
	A	2	3,3	3	3,5	3	3,6	3	3,4	3	3,0	3
B	4	3,3	3	3,5	4	3,6	3	3,4	3	3,0	4	3,2
C	2	3,2	3	3,3	3	3,0	3	3,1	---	---	---	---
D	2	3,2	2	3,2	---	---	---	---	---	---	---	---
E	3	3,9	3	3,2	---	---	---	---	---	---	---	---

Tabulka absence žáků-cizinců

Absence	1. ročník				2. ročník				3. ročník			
	1. pololetí		2. pololetí		1. pololetí		2. pololetí		1. pololetí		2. pololetí	
	žáka	třída	žáka	třída	žáka	třída	žáka	třída	žáka	třída	žáka	třída
	A	27	55	48	81,6	46	90,1	130	110,4	54	94,6	72
B	46	55	159	81,6	102	90,1	68	110,4	55	94,6	50	121,7
C	31	82,3	27	118,1	12	87,8	12	124,9	---	---	---	---
D	20	75,3	103	91,8	---	---	---	---	---	---	---	---
E	12	94,9	20	122,9	---	---	---	---	---	---	---	---

Všichni pedagogové si uvědomují důležitost *spolupráce školy s rodinou*. Zejména u žáků-cizinců by měla být tato spolupráce podporována jako významný faktor úspěšnosti žáků- cizinců ve studiu. Jako velmi důležitý se jeví vztah rodiny ke škole a postavení vzdělávání v hodnotovém žebříčku rodin. To samozřejmě ovlivňuje motivaci žáka- cizince ke vzdělávání. Vzhledem k tomu, že rodiny těchto našich žáků přišly do Česka s úmyslem se zde dlouhodobě usadit a uspět na trhu práce, nemáme v této oblasti podstatné problémy. V osobním kontaktu vážně spolupráce jen s rodiči žákyně z Vietnamu, kteří si pravděpodobně vzhledem k uzavřenosti své komunity neosvojili český jazyk na dostatečné komunikační úrovni. Při kontaktu s nimi je nutno využívat tlumočnicka.

Zkušenosti našich pedagogů z výuky žáků- cizinců jsou velmi omezené počtem těchto žáků na naší škole. Přesto se pokusím tyto zkušenosti shrnout. Vycházím zejména z informací třídních učitelů.

Přehled zkušeností pedagogů

- Pokud je ve třídě žák- cizinec, je třeba s třídou o této skutečnosti pohovořit (seznámit žáky s prostředím odkud pochází, určitými odlišnostmi, s kterými musejí počítat). K tomu lze využít třídnické hodiny, hodiny ZSV, OBN, DEJ, ale i jiné, vč. mimoškolních aktivit. Výhodou přítomnosti žáka-cizince ve třídním kolektivu je možnost jeho využití v rámci multikulturní výchovy. On sám může

seznámit spolužáky s kulturními a sociálními odlišnostmi své země původu a jeho účast ve třídě může být i účinnou zbraní proti předsudkům či projevům nepřátelství vůči cizincům. Ne vždy se však podaří předejít výskytu předsudků a některých zažitých stereotypů vůči příslušníkům jiné národnosti. Účast žáka jiné národnosti v třídním kolektivu může vyvolat výskyt některých sociálně patologických jevů, které vyplývají právě z xenofobních názorů a mohou mít projevy diskriminace a šikany. Nelehkým úkolem učitelů je tyto projevy (pokud již vzniknou) včas odhalit a odbourat. Jedna aktuální konkrétní zkušenost s touto problematikou.

- Na jaře 2010 probíhalo pravidelné sociometrické mapování třídních kolektivů druhých ročníků. Toto na objednávku školy pravidelně provádí pracovnice PPP K. Vary - Mgr. Fialová. Cílem jsou informace pro TU v rámci vztahů ve třídě a informace třídy o vzájemných vztazích. V jedné třídě byli zmapováni žáci, kteří naplnili charakteristiku agresorů a zároveň se objevila možná potencionální oběť. V následném třídním rozboru (pracovnice PPP a třída) došlo k situaci, kdy bylo potřeba akutního intervenčního zásahu, který pracovnice PPP odborně poskytla. Rasistické projevy nebyly otevřené, ale slovní agrese byla zaměřena na jedince jiné rasy. Agresori se k oběti nepřijemně chovali nejen sami, ale ponoukali k negativnímu chování i ostatní (nebudete ji nikdo zdravít, všichni si odsednete apd.). Situace byla probrána s rodiči agresorů (ředitelem školy). Po konzultaci s vedením školy, TU, primárním preventistou, výchovným poradcem a Mgr. Fialovou bylo shledáno, že je s kolektivem třeba intenzivně pracovat. Proto byl podán projekt další práce se třídou na KÚ, abychom získali finanční krytí projektu. Tento projekt bude realizován nyní. Za školu se jej zúčastní žáci a TU.
- Velmi důležitým aspektem se jeví podpora kooperace žáka-cizince s českými spolužáky a to jak ve výuce (např. při skupinové formě vyučování nebo při použití metody problémového či projektového vyučování), tak i v mimoškolních činnostech. Tato podpora je zvláště důležitá u žáků, kteří mají problémy se začleněním z důvodů jazykové bariéry nebo na základě osobnostních charakterových vlastností (uzavřenost, submisivita aj.).
- Učitel by měl též najít prostor k pozitivní prezentaci žáka-cizince, což vede nejen k lepšímu přijetí ostatními spolužáky, ale i k nárůstu jeho sebevědomí a lepší adaptaci.
- Pokud žák- cizinec zvládá český jazyk bez problému, je nutno na něj klást stejné požadavky jako na ostatní žáky. Tzv. pozitivní diskriminace v tomto stádiu integrace není ze strany českých spolužáků přijímána kladně. Ovšem určitá míra tolerance učitelů k jazykové neobratnosti ve vyjadřování je v některých situacích nutná.
- Za úvahu stojí i vypracovávání individuálních vzdělávacích plánů. Samozřejmě ne automaticky pro všechny žáky-cizince, ale zejména pro ty, kteří nezvládají dosud český jazyk na požadované úrovni, příp. pro ty, u kterých jsou zřejmé např. sociokulturní bariéry. V tomto případě je možné využít § 16 a §18 Školského zákona.

- Samostatnou kapitolou pro řešení je samozřejmě otázka úpravy požadavků u státní části maturitní zkoušky pro žáky-cizince.
- Poslední poznámka vychází ze zkušenosti dvou žáků-cizinců. Nedoporučují kumulaci žáků-cizinců v jedné třídě nebo škole. Mají zkušenosti ze soukromé střední školy, kde studovali zejména žáci –cizinci. Podle jejich zkušeností dochází ke vzniku podskupin žáků podle mateřského jazyka, což jednak nepomáhá ke vzniku třídního kolektivu, jednak nepodporuje osvojení českého jazyka.

Závěr

Na závěr bych chtěla upozornit, že se objevuje stále více projektů zaměřených na problematiku žáků-cizinců a podporu jejich integrace, např. jde o projekty Sdružení pro příležitosti mladých migrantů (Meta), který ve spolupráci s VÚP v rámci Dotačního programu na podporu integrace cizinců pracuje na projektu „Vzdělávací program pro podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky- cizinci 2“ nebo o projekty ESF, na kterých se podílí PF UJEP, např. „Sociokulturní kompetence pro pracovníky škol a školských zařízení“.

Intervence Centra podpory inkluzivního vzdělávání z hlediska podpory vzdělávání žáků-cizinců

Irena Cakirpaloglu, Daniela Škutová¹⁰

Představení projektu Centra podpory inkluzivního vzdělávání (dále jen CPIV)

Projekt Centra podpory inkluzivního vzdělávání si klade za cíl podporu škol běžného typu, tj. škol v rámci hlavního vzdělávacího proudu, které kromě žáků „intaktních“ vzdělávají zároveň žáky s potřebou vyrovnávacích (PVO) nebo podpůrných opatření (PPO). Mezi tyto žáky lze zařadit nejen žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (žáky se zdravotním postižením, se zdravotním znevýhodněním nebo se sociálním znevýhodněním), ale rovněž žáky mimořádně nadané a žáky-cizince, neboť i tito žáci mají určité specifické vzdělávací potřeby.

Tříletý projekt CPIV, jehož gestorem je MŠMT a partnerem pro realizaci Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, má dobu trvání do června roku 2012. V rámci projektu bylo zřízeno 9 center s multidisciplinárními týmy, která svými službami pokrývají území celé ČR. Předpokladem je, že jednotlivá centra budou v průběhu projektu poskytovat podporu více než 270 školám.

Zlínský a Olomoucký kraj má ve své působnosti olomoucké Centrum. V prvním roce projektu byla navázána spolupráce s 10 školami v Olomouckém a se 4 ve Zlínském kraji. V letošním školním roce by mělo být zapojeno dalších 14 škol, přičemž většina z nich bude na území Zlínského kraje. Aktuální seznam zapojených škol lze nalézt na www.cpiv.cz.

Hlavní cílovou skupinou jsou pedagogové, dále výše uvedení žáci, jejich rodiče, pracovníci školských poradenských zařízení, NNO a další. Dílčími cíli CPIV jsou především podpora a rozvoj poradenského systému, dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, dále přímé služby na školách, síťování škol a služeb a šíření příkladů dobré praxe.

Tým pracovníků CPIV, jenž se skládá z následujících profesí: pedagog-didaktik, speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, projektový manažer, kulturní antropolog, zajišťuje zejména

---

¹⁰ Mgr. Irena Cakirpaloglu, Ph.D., Mgr. Daniela Škutová, Ph.D., Centrum podpory inkluzivního vzdělávání Olomouc, kontakt na autorky: irena.cakirpaloglu@cpiv.cz, daniela.skutova@cpiv.cz

- pedagogicko-psychologické a sociální poradenské služby;
- poradenství ohledně tvorby projektů;
- metodickou podporu pedagogů;
- nabídku DVPP;
- materiální podporu škol;
- podporu/zprostředkování komunikace škol se školskými poradenskými zařízeními, NNO a dalšími poskytovateli služeb školám v regionu;
- podporu spolupráce s rodiči;
- spolupráci při tvorbě Školního podpůrného programu (Špp).

Školní podpůrný program je jednou z klíčových aktivit projektu. Jedná se o strategický dokument, podpůrný nástroj pro nastartování či rozvoj inkluzivního vzdělávání ve škole, který je šitý na míru každé ze zapojených škol. Obsahuje stručné zhodnocení současného stavu ve škole z hlediska nejrůznějších oblastí vztahujících se k inkluzivnímu vzdělávání (např. materiálního vybavení školy, personálního zajištění, spektra žáků vzdělávajících se v uvedené škole a jejich vzdělávacích potřeb, podpůrných opatření pro tyto žáky, oblasti spolupráce školy s rodiči apod.) a následně balíček doporučení ze strany CPIV.

Problematika vzdělávání žáků – cizinců v českých základních školách

Po roce 1989 se Česká republika pomalu, ale jistě začala stávat atraktivní zemí pro řadu občanů z jiných států; především díky relativně vysoké životní úrovni a svému členství v Evropské Unii. Česko tedy již neplní roli tranzitní země, ale v posledních letech se pro určitou část cizinců (především imigranty z Ukrajiny, Vietnamu, Ruska nebo Mongolska) stala cílovou zemí.

Za cizince je podle zákona považována osoba, která nemá české státní občanství. Pobyt cizinců v ČR se řídí zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců a zčásti také zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších úprav.

Cizince nelze pojímat jako homogenní skupinu osob se shodnými důvody příchodu a shodnými plány do budoucna. Nejčastějším důvodem příchodu do České republiky je jednoznačně migrace za prací. Zatímco ekonomičtí imigranti z tzv. východního bloku bez ohledu na své vzdělání zastávají většinou neadekvátně placenou manuální práci, migranti ze zemí EU nebo USA se často dostávají na vysoké, dobře placené pracovní pozice (Hádková, Cakirpaloglu, 2008).

Problém integrace imigrantů zatím nenabyl takových rozměrů jako ve státech Západní Evropy, lze však předpokládat, že Česká republika bude i nadále cílovou zemí pro významnou skupinu potenciálních imigrantů. Na všech místech, na nichž se vyskytují cizinci, vznikají menší či větší problémy, ať už se týkají povolení k pobytu, pracovních příležitostí, soužití s majoritou obecně, nebo oblasti vzdělávání.

Vzhledem k tomu, že cizinci, kteří přicházejí do ČR bývají často v produktivním věku (nejčastěji se vyskytující věk se pohybuje mezi 30 – 35 rokem), lze vyvodit, že se jedná o populaci, která zde přichází s dětmi ve věku školní docházky nebo s dětmi, které se v nejbližší době do povinné školní docházky zapojí. Následně mnohdy vyvstává pro pedagogy otázka, jak tyto žáky efektivně vzdělávat, neboť naprostá většina z nich nebyla v rámci vysokoškolského studia v této oblasti vzdělána, ani v praxi neměla dosud příležitost se s takto nezvyklou situací vypořádat. Z problematiku lze často považovat i bariéry v komunikaci s rodiči-cizinci.

Vzdělávání žáků cizinců spadá pod působnost MŠMT a je uskutečňováno podle školského zákona. Uvedený zákon rozlišuje možnosti vzdělávání žáků - cizinců do dvou skupin. V první jsou žáci-cizinci z EU, kterým jsou přisuzována stejná práva jako občanům České republiky, ve druhé pak ostatní žáci-cizinci (cizinci z tzv. třetích zemí). Dle školského zákona se žáci-cizinci ze druhé skupiny mohli dosud v ČR vzdělávat pouze v případě, že nejpozději při zahájení vzdělávání prokázali řediteli školy oprávněnost pobývat na území ČR. Plnění povinné školní docházky je poskytováno na základních školách, ve speciálních školách a ve školách při plnění ústavní a ochranné výchovy všem těmto skupinám bezplatně. Studium na středních školách je žákům-cizincům poskytováno také bezplatně; podmínkou je však prokázána schopnost studovat v českém jazyce. V lednu 2008 vstoupila v platnost novela školského zákona (zákon č. 343/2007 Sb.), kterou se mění přístup cizinců ke vzdělávání a školským službám. Novela zákona nyní zajišťuje rovný přístup žákům-cizincům plnícím povinnou školní docházku bez ohledu na to, ze které země pocházejí, a to i v případech, kdy není prokázána jejich legalita pobytu na našem území (Hádková, Cakirpaloglu, 2008).

Přestože se školský zákon zabývá vzděláváním žáků-cizinců a uznává jejich právo na rovný přístup ve vzdělávání, není tato skupina žáků zahrnuta do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP); tyto žáky tudíž nelze integrovat ve smyslu školské integrace (nelze navýšit normativ – např. na tvorbu individuálního vzdělávacího plánu či na zajištění specializovaných učebních pomůcek). Existuje několik závažných důvodů, proč by mnozí z těchto žáků měli být zařazeni mezi žáky s jinými než běžnými vzdělávacími potřebami. Jsou jimi případné kulturní rozdíly a především jazyková bariéra, která v některých případech může být natolik markantní, že způsobuje potíže se zvládnutím učiva nejenom v Českém jazyce, ale i v dalších vyučovacích předmětech. Dokud je žák handicapován jazykovým deficitem, není možné vynášet plnohodnotné soudy o jeho vědomostech, dovednostech, možnostech a perspektivách. Ze zkušeností pracovníků CPIV vyplývají i velké problémy způsobené nedorozuměním zcela elementárního charakteru, které vycházejí z odlišné zkušenosti a typu znalostí (Muhić, 2008). Někdy může být také zatěžujícím faktorem i slabé sociální zázemí rodiny. V neposlední řadě nelze zapomínat také na fakt, že i změna životního prostředí může velmi výrazně působit na fyzickou a psychickou kondici žáka-cizince. Předpoklady pro úspěšnou adaptaci závisí souměrně na míře jeho kulturní diverzifikace, to znamená, že čím méně je žák

zakotven v monolitu vlastní etnické kultury, o to lepší má předpoklady k bezproblémové adaptaci a integraci. Často se však stává, že jiné prvky osobní situace mohou zcela převýšit význam etnické identity, jako například psychické vlastnosti žáka, rodinná situace, vzdělání a sociální postavení rodiny. Také by neměla být opomíjena skutečnost, že typické etnické a kulturní vlastnosti u konkrétního žaka-cizince se nemusí vůbec vyskytovat, proto je zapotřebí dávka opatrnosti a skepse vůči platným kulturně antropologickým poznatkům.

Škola se stává místem sociokulturní konfrontace dané odlišností socializace příslušníků minorit a většinové společnosti. Žáci-cizinci mohou být ohroženi zvýšeným rizikem školního selhání. Nastupují do školy s jazykovým handicapem, mnohdy jim však chybějí rovněž znalosti, zkušenosti a dovednosti, které jsou pro přijatelnou adaptaci na školu nezbytné.

V rámci mapování základních škol v Olomouckém a Zlínském kraji Centrem podpory inkluzivního vzdělávání, které se uskutečňovalo formou rozhovorů s vedením škol a pedagogy, jsme došli k závěru, že začleňování žáků-cizinců je označováno základními školami relativně za bezproblémové (zejména z hlediska přijetí žáků-cizinců ostatními žáky), přesto se samozřejmě vyskytují problémové oblasti, které se odvíjejí především od jazykové bariéry a nedostatku metodických materiálů pro výuku. Níže se pokusíme stručně shrnout nejčastější problémy, se kterými se setkává běžná základní česká škola:

- jazyková bariéra;
- zařazení do určitého (většinou nižšího) ročníku;
- kvalita předchozího vzdělání v mateřské zemi;
- hodnocení výkonu a prospěchu;
- zajištění doplňující výuky českého jazyka;
- příprava budoucích pedagogů v rámci vysokoškolského studia;
- vhodná metodika pro výuku českého jazyka.

K vzdělávání žáků-cizinců přistupují jednotlivé české školy různě. Některé nepovažují tento problém za důležitý, zejména je-li takovýto žák ve škole málo nebo pečují-li o jejich vzdělávání cílevědomí rodiče (Hádková, Cakirpaloglu, 2008).

Intervence CPIV z hlediska podpory vzdělávání žáků-cizinců v českých školách

Vzhledem ke skutečnosti, že projekt CPIV navázal na předchozí projekt „Střediska integrace menšin“, lze říci, že s problematikou vzdělávání žáků-cizinců (v rámci projektu SIM rovněž azylantů) má olomoucké Centrum dlouhodobé zkušenosti.

V současné době jsou z hlediska tzv. třetích zemí ve školách zapojených do projektu CPIV vzdělávání žáci-cizinci z Moldávie, Mongolska, Ukrajiny, Rumunska (Olomoucký kraj), dále z Kanady, Vietnamu a Ukrajiny (Zlínský kraj).

Pracovníci CPIV Olomouc v rámci uvedené problematiky

- pravidelně informují vedení škol o nabídce finančních dotací z rozvojových programů na vzdělávání žáků –cizinců;
- poskytují metodické materiály a pomůcky pro vzdělávání žáků-cizinců ve školách zapojených do projektu CPIV;
- poskytují metodické vedení pedagogickým pracovníkům z hlediska vzdělávání žáků-cizinců;
- síťují školy, na nichž se vzdělávají žáci – cizinci s NNO a dalšími poskytovateli služeb (doučování, výuka českého jazyka, volnočasové aktivity), rovněž mají na základě zkušeností z předchozího projektu SIM v plánu
- navázat spolupráci s pedagogickými fakultami ve smyslu zajištění dobrovolníků z řad studentů k doučování žáků – cizinců.

Dle zkušeností pracovníků olomouckého CPIV je základem pro úspěšné začlenění většiny žáků-cizinců v běžných základních školách metodická podpora pedagogů, vypracování individuálního vzdělávacího plánu, výuka českého jazyka nad rámec výuky (možnost doučování v rámci školy nebo prostřednictvím NNO), zajištění vhodných metodických materiálů pro výuku českého jazyka pro cizince, využívání formativního hodnocení, spolupráce s neziskovým sektorem, a dalších didaktických prostředků (pomůcek), v některých případech i zajištění asistenta pedagoga (což je v současné době umožněno pouze žákům se zdravotním postižením a žákům se sociálním znevýhodněním) apod.

Použitá literatura:

1. HÁDKOVÁ, M. CAKIRPALOGLU, I. *Manuál pracovní skupiny Čeština pro cizince. Metodický materiál projektu SIM*. Praha: IPPP ČR, 2008. ISBN 978 – 80 – 86856 – 44 – 5.
2. HADJ MOUSSOVÁ, Z A KOL. *Pedagogicko - psychologické poradenství*. Praha: Pedagogická fakulta UP, 2005.
3. KOCOUREK, J. PECHOVÁ, E. (eds.). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Praha: H&H, 2007.
4. MUHIČ, J. *Analýza kulturního minima pro integraci cizinců*. Praha: 2008.
5. MUHIČ, J. *Interkulturní poradenství 2004*. Praha: IPPP ČR, 2004.
6. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Příručka nejen pro učitele*. Praha: Triton, 2006.
7. Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.
8. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.

Horizontální a vertikální aspekty koordinace sociální integrace přistěhovalců

Robert Trbola a Miroslava Rákoczyová¹¹

Úvod

Sociální integrace přistěhovalců a s ní související sociální práce s touto cílovou skupinou se ve vyspělých ekonomikách stále více stává součástí rozšířeného pojetí sociální politiky. Zatímco imigrační politika je často definována a vytvářena na národní úrovni, její účinky ovlivňují život migrantů, a tudíž i hostitelské společnosti, zejména v regionech a lokalitách, kde je tato politika konfrontována se specifiky opatření v ostatních oblastech sociální politiky (politika trhu práce, bytová politika, politika sociálního zabezpečení atd.). Vertikální, stejně jako horizontální koordinace aktivit zainteresovaných subjektů na podporu procesu integrace, se tudíž zdá být jedním z nejdůležitějších témat v oblasti integrační politiky v České republice v současné době.

Tato stať si klade za cíl poskytnout určité nahlédnutí do strategií pro integraci cizinců prostřednictvím aktivit různých aktérů na národní, regionální i lokální úrovni se zvláštním důrazem na roli nevládních organizací v tomto procesu. Navíc se snažíme poukázat na určité bariéry spolupráce mezi jednotlivými aktéry a riziko neefektivní alokace zdrojů na podporu sociálních služeb pro migranty.

Imigrace do České republiky

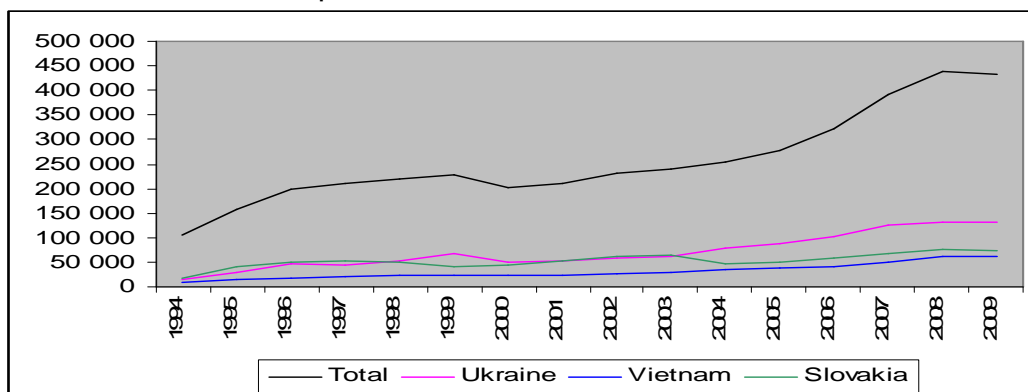
Během dvaceti let po pádu komunismu v Evropě, se Česká republika stala pro mnoho přistěhovalců cílovou zemí jejich migrace. Dnes žije na území České republiky okolo 433.000 cizinců, což tvoří zhruba 4,1% celkové populace. Během prvního desetiletí 21. století byla dynamika migrace velmi vysoká a počet přistěhovalců výrazně rostl (viz graf 1), což v konečném důsledku vedlo k rostoucí etnické různorodosti v rámci hostitelské společnosti. Na rozdíl od mnoha jiných zemí s imigračními zkušenostmi, však většina cizinců v České republice pochází z etnicky a kulturně příbuzného zázemí. To platí především pro migranty ze dvou nejvýznamnějších zdrojových zemí, Slovenska a Ukrajiny, kteří v úhrnu představují téměř polovinu (47,5%) cizinců pobývajících v České republice. Skupiny migrantů ze vzdálených zemí původu - Asie, Afriky a Latinské Ameriky - jsou mnohem méně početné. Mezi nimi představují nejvýznamnější skupinou (14% z celkového počtu přistěhovalců) migranti

---

¹¹ Ing. Miroslava Rákoczyová Ph.D., Ing. Robert Trbola, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí – pracoviště Brno; kontakt na autory: robert.trbola@vupsv.cz ; miroslava.rakoczyova@vupsv.cz

z Vietnamu.

Graf 1: Cizinci v České republice (1994 – 2009)

Migrace do České republiky je převážně ekonomického charakteru. Práce je nejčastěji deklarovaný důvodem pro vstup do České republiky. Zvýšená imigrace byla silně ovlivněna růstem české ekonomiky a s tím souvisejícím vývojem na trhu práce charakteristickým rostoucí poptávkou po levné a flexibilní pracovní síle v období 2004-2007. Důvodem vysoké poptávky po zahraniční pracovní síle byl především nedostatek domácí pracovní síly v určitých typech pracovních pozic, ochota cizinců pracovat za nižší mzdy, jakož i jejich ochota pracovat v přesčasových hodinách a nestandardních pracovních dobách¹². Zaměstnavatelé v této době preferovali pracovníky z Ukrajiny a ostatních východních zemí pro výkon činností v manuálních pracovních pozicích, zatímco v administrativních a manažerských pozicích se uplatňovali spíše pracovníci ze zemí západní Evropy. Tento fakt potvrzuje silnou tendenci k dualizaci zahraniční práce: zatímco lidé z rozvinutých a vyspělých zemí se pohybují především ve vysoce kvalifikovaných pracovních pozicích na primárním trhu práce, ostatní, především ze zemí východní Evropy, vykonávali jen práce, o něž čeští pracovníci nejevili zájem na tzv. sekundárním trhu práce charakterizovaném nízkou kvalitou pracovních míst, vysokým tlakem zaměstnavatele na časovou flexibilitu, nízkými mzdami ad.¹³

U těchto pracovních míst se také v souvislosti s ekonomickou recesí v roce 2009 očekávalo, že budou první oběti hospodářské krize v České republice a propouštění zahraniční pracovníci budou hromadně odcházet do zemí svých původů. Takový vývoj byl podpořen i nově implementovanými opatřeními imigrační politiky (např. program dobrovolných návratů, ve kterém bylo migrantům, kteří se vrátí domů, nabídnuto poskytnutí podpory). V rámci stávajících předpisů týkajících se přistěhovalectví byla přijata přísnější opatření (např. dočasné pozastavení vízové procedury pro vybrané země, nebo hlubší zkoumání žádostí o pracovní povolení). Vývoj na konci roku 2009 však ukázal, že tato očekávání byla pravdou jen napůl - krize skutečně měla negativní vliv na zaměstnávání zahraničních pracovníků, ale

¹² Viz Rákoczyová, Trbola 2008

¹³ Viz Pořízková 2008

obecně neměli migranti tendenci vracet se do zemí původu, zvláště pokud pocházeli ze vzdálenějších a / nebo méně ekonomicky vyspělých zemí. Jejich návrat by mohl být obtížný, například v důsledku velkého zadlužení v zemích původu a všeobecného nesplnění očekávání spojených s prací v zahraničí. Namísto návratu imigranti tendovali k hledání nových pracovních míst v rámci České republiky a to především přechodem z nových průmyslových zón do tradičních destinací (Praha, Brno) s dynamičtějšími místními trhy práce. To, co bylo původně pokládáno za dočasnou pracovní migraci, se ve strategiích těchto přistěhovalců mění v dlouhodobou nebo dokonce trvalou migraci.

Integrace přistěhovalců – potřeba pevného přístupu

Akademiky, stejně jako politiky je obecně přijímán fakt, že integrace přistěhovalců, tj. "jejich začlenění a přijetí do klíčových institucí, vztahů a pozic v hostitelské společnosti"¹⁴, je obousměrný proces, který má za následek změny jak na straně přistěhovalců, tak i hostitelské společnosti. Sociální integrace pak vyúsťuje v unikátní kombinaci (a) sociálního očekávání a požadavků vůči přistěhovalcům, (b) schopnosti migrantů pochopit a reagovat na tyto požadavky a (c) pomoci poskytované přistěhovalcům ze strany sociálního okolí.

Integrační politiky představují soubor opatření, jejichž cílem je podpořit procesy úspěšné sociální integrace přistěhovalců. Jako takové představují formální povinnosti pro migranty, a zároveň vytvářejí institucionalizovanou pomoc na podporu jejich plnění¹⁵. Současná imigrační politika v evropských zemích se zaměřuje na integraci imigrantů do většinové společnosti, která je založena na jednotlivých klíčových oblastech (včetně jazykových a liberálně-demokratických zásad), a zároveň respektuje rozdíly přistěhovalců v oblasti kulturní a náboženské identity (Barša , Baršová, 2005:164). Integrační politiky jsou tradičně v jurisdikci jednotlivých států, které mají formulovat celkový přístup (včetně legislativy) vůči přistěhovalcům a jejich integraci. Jak uvádějí tito autoři jinde (2006:147), v posledních letech došlo ke zvýšení politické vůle přijmout integraci nejen jako národní téma, ale také jako téma evropské¹⁶. Současně jsou potřeby přistěhovalců, stejně jako dopady selhání jejich integrace, nejvýrazněji vnímány na místní úrovni - zejména ve městech. Přítomnost přistěhovalců se specifickými integračními potřebami a nutnost řešit konkrétní problémy, vedly místní vlády k rozvoji integračních strategií, které jsou často mnohem realističtější, flexibilnější a obezřetnější než oficiální národní politika (Schierup et al. 2006). V současné době byla v zemích západní Evropy řada kompetencí v oblasti integrace přistěhovalců předána místním samosprávám (Alexander, 2007).

Z pohledu komplexnosti integračního procesu je nezbytné, aby integrační politika měla multi-dimenzionální charakter a aby do ní byli zapojeni jednotliví aktéři z různých úrovní veřejné správy (od evropské až po lokální). Kromě toho je pro

---

¹⁴ Bosswick, Heckmann, 2006.

¹⁵ To vše souběžně s neformálními očekáváními a pomocí sociálního okolí.

¹⁶ Viz Leontijeva 2010 (v tisku)

tvorbu účinných opatření na podporu úspěšné integrace nezbytná vzájemná spolupráce a koordinace jednotlivých aktivit. Na místní úrovni by měla být integrační strategie formulována a prováděna řadou zúčastněných stran. Vedle místních samospráv by se do procesu sociální integrace přistěhovalců na lokálních úrovních měly zapojit také neziskové organizace, zaměstnavatelé a jejich sdružení, odbory, sociální firmy, státní instituce (např. úřady práce), univerzity, školy a ostatní vzdělávací instituce, sdružení přistěhovalců, sportovní kluby, církve a náboženské organizace, atd.

Role a význam jednotlivých aktérů sociální integrace přistěhovalců se může výrazně lišit v jednotlivých lokalitách. Navíc tito aktéři působí v různých dimenzích tohoto procesu. Požadavky na vzájemnou koordinaci a spolupráci jsou tedy značné. Nicméně, komunikace mezi jednotlivými zúčastněnými stranami je často potlačena, ať už kvůli roztržitosti této politické oblasti, nebo z důvodu přetíženosti zaměstnanců, omezenosti zdrojů, případně neadekvátně nastavených finančních mechanismů (OECD, 2006). V zájmu dosažení účinné koordinace a spolupráce, je důležité vytvořit institucionální platformu, partnerství, které umožňuje výměnu informací a proces učení. Nicméně, spolupráce na místní úrovni není dostatečnou podmínkou pro úspěšné řešení místních problémů integrace. Stejně tak je důležité, aby místní partnerství spolupracovalo s příslušnými zástupci vyšších úrovní veřejné správy. Zejména komunikace s centrální vládou (policy-makers) je nezbytná pro zajištění dostatečných finančních zdrojů pro realizaci integračních aktivit. Úspěšná integrační politika tedy zahrnuje souběžně horizontální spolupráci (mezi zúčastněnými subjekty na stejné úrovni veřejné správy) a vertikální spolupráci (mezi různými úrovněmi veřejné správy).

Vertikální spolupráce aktérů integrace přistěhovalců v ČR

V České republice existují tři úrovně vlády: národní, regionální a lokální (municipální). Struktura moci je decentralizovaná a regionální a lokální vlády jsou do jisté míry nezávislými jednotkami vykonávajícími státní administrativu v přenesené působnosti. Sociální integrace cizinců jako sociálněpolitická agenda se vyvíjí především na úrovni státní správy. Zpočátku byla hlavní pozornost na této úrovni věnována integraci uprchlíků a již v průběhu roku 1990 byl vyhlášen státní program pro integraci azylantů, který byl zaměřen na podporu uprchlíků zejména v oblasti bydlení a učení se českému jazyku. V roce 2000 byla integrační politika na národní úrovni formulována v "Koncepci integrace cizinců", která se týká všech přistěhovalců ze třetích zemí (tj. mimo EU), s výjimkou žadatelů o azyl a uprchlíků. Tento dokument se zaměřuje zejména na oblasti způsobilosti v českém jazyce, ekonomickou soběstačnost imigrantů, orientaci cizince ve společnosti a vztahy cizince s členy majoritní společnosti.

Do roku 2004 koordinovalo politiku integrace na národní úrovni Ministerstvo vnitra. Migrační a integrační politika tedy byla v působnosti jednoho ústředního orgánu. Na druhou stranu však mohlo toto podřízení Ministerstvu vnitra potlačovat sociální dimenzi integračního procesu (což se v současné době projevuje i ve

výzkumech provedených mezi neziskovými organizacemi). V roce 2004 byla role koordinátora připsána Ministerstvu práce a sociálních věcí, ale již v roce 2008 se tato oblast vrátila zpět do působnosti Ministerstva vnitra. Důvod těchto přesunů není dodnes zcela jasný, nicméně došlo k nim v období zvýšené imigrace, která, byla spojována se zvýšeným vnímáním bezpečnostních rizik. Proto se přesun koordinace aktivit jeví jako výraz potenciální kriminalizace migrace na úkor integračních aktivit.

Na základě Konceptce integrace cizinců vláda podpořila vytváření sítí aktérů na místní úrovni". Ve čtyřech největších městech v České republice (Praha, Brno, Plzeň a Ostrava), byl vytvořen „poradní orgán pro integraci přistěhovalců", čímž byla na lokální úroveň částečně vnesena agenda související s integrací cizinců. Spolupráce mezi centrální vládou a místními samosprávami probíhala formou pravidelných setkání klíčových zainteresovaných subjektů. Tato jednání převážně sloužila jako platforma pro výměnu informací o přistěhovalcích. Nicméně, efektivní spolupráce mezi různými úrovněmi veřejné správy se v systému de-centralizované správy ukázala být obtížná. Na lokálních úrovních byla problematika integrace cizinců většinou upozadována, což se projevovalo především ve fragmentaci odpovědnosti mezi jednotlivými lokálními a regionálními vládami a v tendencích slučování agendy integrace přistěhovalců s jinými agendami (např. integrací romské populace, podpory národnostních menšin nebo agendou sociální pomoci obecně)¹⁷, které byly pro lokální vlády v té době prioritou. Vztahy mezi centrálním koordinátorem a regionálními/místními zástupci obecně zůstaly na formálním základě a nevedly k rozvoji účinné vertikální spolupráce.

Situace se na mnoha místech změnila v souvislosti s hospodářským poklesem a jeho důsledky pro populaci zahraničních pracovníků, kterou zástupci nižších úrovní veřejné správy identifikovali jako potenciální zdroj sociálních problémů ve svých lokalitách. V lokalitách s velkým počtem propuštěných zahraničních pracovníků v dělnických pozicích, kde se začalo projevovat zvýšené sociální napětí, byly představeny takzvané emergentní programy, které byly prováděny ve spolupráci místních vlád s Ministerstvem vnitra. Kromě toho Ministerstvo vnitra v roce 2009 iniciovalo vznik Center na podporu integrace cizinců. Ve většině krajů jsou tato střediska koordinována Správou uprchlických zařízení (SUZ), která je podřízeným orgánem tohoto ministerstva. Regionální vláda se stala koordinátorem centra jen v jednom regionu (Jihomoravský krajský úřad) a dobře zavedená nevládní organizace také v jednom (Poradna pro integraci v Ústeckém kraji). První zkušenosti ukazují, že SUZ má nižší potenciál ke zvýšení horizontální spolupráce na regionální a místní úrovni ve srovnání s regionální vládou. I když roční fungování těchto center nemá dostatečnou vypovídací hodnotu o účinnosti jednotlivých přístupů, jejich fungování vykazuje zjevné nedostatky. Jedná se například o subordinaci center resortu vnitra, způsob rozdělení dotací, opožděné vyhlášení výsledků, nedostatečnou propojenost jednotlivých center a předpis o rovnoměrném rozsahu poskytovaných služeb v jednotlivých centrech bez ohledu na reálný podíl cizinců v regionech (Tošnerová 2009; in Leontiyeva 2010).

---

¹⁷ Viz Rákoczyová, Trbola (2008)

Kromě spolupráce s vládami na nižší úrovni zahrnuje vertikální spolupráce také vzájemné vazby mezi vládami (národní, regionální a místní) a nevládními organizacemi, které mají dlouhodobé zkušenosti v poskytování služeb pro přistěhovalce v České republice. Centrální vláda se přímo podílí i na několika pilotních projektech, které zahrnují také aktivity neziskových organizací působících v oblasti sociální integrace přistěhovalců. V těch, se kterými měli respondenti našeho výzkumu z řady neziskových organizací¹⁸ osobní zkušenost, je role ministerstva vnímána spíše jako role supervizora a spolupráce s ním není hodnocena jako spolupráce mezi rovnocennými partnery. Podobně jsou vnímány vztahy mezi nevládními organizacemi a centrální vládou v procesu přidělování finančních zdrojů - zatímco nevládní organizace jsou typicky v roli žadatele, má stát rozhodující a administrativní pravomoci. Obecně platí, že různí aktéři na všech úrovních správy jsou do jisté míry činní v průběhu posledních několika let v oblasti integrace cizinců, nicméně jejich spolupráce a koordinace na vertikální úrovni je ještě poměrně nerozvinutá.

Horizontální spolupráce aktérů na lokální úrovni

Mnohé zkušenosti západoevropských zemí při uplatňování strategií integrace přistěhovalců dokazují nesporný význam lokálních přístupů k řešení této problematiky. Desetiletí migračních toků v těchto zemích nutilo tamní vlády vyvíjet efektivní modely na podporu integračních procesů a to především na lokálních úrovních, kde přímo dochází ke koncentraci nejrůznějších přistěhovaleckých skupin. Jak upozorňuje ve své studii¹⁹ např. Froy (2006), která se zabývala problematikou lokálních přístupů k integraci v pěti zemích západní Evropy

„it is clear that if immigrants are not effectively integrated into local communities this can lead to disaffection and social unrest. Therefore local authorities play an important role in the local integration of immigrants especially into employment, the provisions in relation to housing, schools and access to social assistance can have a significant impact on the wellbeing of immigrants and consequently the local society“.

V České republice se stále častěji začíná diskutovat role lokálních aktérů v procesu sociální integrace přistěhovalců, jejich vzájemných interakcí a koordinace jejich aktivit. Jednotliví aktéři sociální integrace přistěhovalců na lokálních úrovních sehrávají potenciálně významnou roli především v participaci na tvorbě a realizaci opatření na podporu integrace, disponují informacemi a kompetencemi adekvátně identifikovat specifické potřeby klientů; část z nich se také účastní procesu doručování integračních služeb. Rozsah těchto služeb a jejich účinky se pak do určité míry odvíjí od zvoleného přístupu lokálních vlád k řešení této problematiky. Vzhledem k decentralizaci řízení v ČR a selhávající vertikální koordinaci (viz výše) je však lokální podpora integrace přistěhovalců procesem závislým na politické vůli

---

¹⁸ Výzkum proveden v letech 2009 a 2010; publikace připravena na konec roku 2010

¹⁹ From Immigration to Integration: Local Solutions To a Global Challenge. OECD; 2006

představitelů lokální moci.

Aktéři lokálních strategií integrace přistěhovalců

V dalším textu se zaměřujeme na aktivity klíčových aktérů, přičemž sledujeme, jakým způsobem jejich aktivity podporují sociální službu vůči přistěhovalcům.

Městské úřady. Z předchozích rozsáhlých výzkumů²⁰ vyplynula nízká míra aktivit lokálních vlád na podporu integrace cizinců v ČR. Na municipální úrovni prakticky neexistuje institucionální struktura integrace cizinců. Města zatím nevnímají cizince jako cílovou skupinu svých opatření a přístup k nim je zpravidla omezen na výkon státní správy a na krizovou intervenci. Městské úřady v čele s lokálními vládami nepovažují problematiku integrace přistěhovalců za prioritu ve strategických úvahách o rozvoji regionu. V rámci městských úřadů prakticky neexistují (nebo jsou výjimkou) specifické orgány (referát, oddělení) nebo pracovní pozice (koordináční pracovník, částečný úvazek kompetentního pracovníka) zaměřené na integraci cizinců. Pokud existuje specifická agenda, bývá organizačně často spojována s podporou národnostních menšin, které jsou v daném městě dlouhodobě usazeny. Přistěhovalci jako cílová skupina většinou nejsou definováni ani v komunitních plánech sociálních služeb většiny měst. Případné potřeby klientů přistěhovalců bývají většinou reflektovány v rámci sociálních referátů těchto úřadů. K přistěhovalcům je zde však přistupováno identicky jako k zástupcům většinové společnosti a to za předpokladu, že splňují nároky na dávky v systému sociálního zabezpečení. Městské úřady se v oblasti zajištění služeb spoléhají zejména na státní instituce (zajištění strukturální integrace a služby z toho plynoucí), neziskové organizace (širší pokrytí služeb ve všech dimenzích integrace) a neformální sítě přistěhovalců (zejména krajanská výpomoc a sociální kontakty s hostitelskou společností). Až na výjimky spočívá služba většiny městských úřadů na podporu integrace pouze ve zprostředkování informací a kontaktu na ostatní aktéry, typicky na NNO.

Krajské úřady. Dalšími významnými institucemi v oblasti integrace přistěhovalců na lokální úrovni jsou krajské úřady, které jsou pověřeny spravovat širší územní celky-regiony. Zmiňované výzkumy bohužel poukazují na obecnou absenci komplexního přístupu k integraci přistěhovalců i na úrovni většiny regionů. Přitom krajské úřady mohou hrát při integraci přistěhovalců obdobnou roli jako úřady městské, jen v širším územním prostoru. Jakkoliv jsou krajské úřady v oblasti integrace přistěhovalců dílčím způsobem aktivní již několik let (například v oblasti školství nebo dotačních programů), jejich potenciál v oblasti horizontální koordinace aktivit na podporu tohoto procesu se začíná projevovat teprve v současnosti, kdy se začínají objevovat první vlaštovky strategické spolupráce na podporu integrace v regionech a lokalitách. Vedle stěžejní koordinační role krajských úřadů v procesu integrace, by služba této instituce v oblasti integrace přistěhovalců mohla spočívat především v pravidelném monitoringu jejich životních situací v regionu včetně návrhu opatření uspokojujících jejich potřeby. V současné době však v žádném regionu na území ČR neexistuje ucelená krajská strategie integrace přistěhovalců,

---

²⁰ Rákoczyová, Trbola (2008); Pořízková, Rákoczyová, Trbola (2009)

tyto cílové skupiny jsou pouze dílčím způsobem zahrnuty do několika koncepčních a strategických dokumentů těchto institucí, komplexně však problematiku sociální služby vůči této skupině populace neřeší. Při dostatečné míře komunikace a vzájemné spolupráce (např. formou dělení kompetencí) by krajské úřady společně s městskými úřady mohly sehrávat klíčovou roli jak v oblasti horizontální spolupráce (koordinace), tak spolupráce vertikální.

Úřady práce. Úřady práce jsou ve svých aktivitách na podporu integrace cizinců výrazně omezeny legislativními normami upravujícími jejich aktivitu. Působnost úřadů práce v oblasti zahraniční zaměstnanosti je v současné době zaměřena především na její regulaci, tedy usměrňování vstupu zahraničních pracovníků na trh práce v souladu s potřebami tohoto trhu. Integrovaná funkce úřadů práce, tedy aktivity, které jsou zaměřeny na zvyšování zaměstnanosti cizinců a jejich začleňování na trh práce, není jasně vymezena a v současné době je spíše reziduální (Pořízková; 2010). Přistěhovalci, kteří splňují podmínky evidence v registru nezaměstnaných²¹, mají nárok na účast v programech aktivní politiky zaměstnanosti, především v rekvalifikačních kurzech, kurzech českého jazyka a dalších. Efekt výstupu z těchto programů však není znám, protože neexistuje dostatečná zpětná vazba od absolventů. Navíc nejsou v rámci těchto služeb zohledňována specifika a odlišné potřeby této skupiny (s výjimkou jazykových kurzů češtiny), podmínky pro absolvování těchto kurzů jsou totožné s těmi pro českého klienta. Významnou roli v procesu sehrává především nevyjasněnost integrační role úřadů práce. Vzhledem k tomu, že se jedná o orgány státní správy, je jasné určení působnosti ÚP v oblasti integrace v rukou centrální vlády (příslušného ministerstva).

Zaměstnavatelé. Zaměstnavatelé hrají jednu z klíčových rolí při integraci cizince do lokální společnosti. Trh práce je tím místem, kde celý proces integrace cizince do hostitelské společnosti začíná. Pracovní podmínky, které vytvoří zaměstnavatel svým zahraničním zaměstnancům velmi často ovlivňují charakter jejich budoucí integrace do ostatních oblastí života v majoritní společnosti. Podpůrný administrativní servis je, dle našich zjištění, poskytován především migrantům pracujícím na primárním trhu práce. Klíčoví zaměstnavatelé se v oblasti podpory integrace přistěhovalců v mimopracovním životě orientují především na podporu kulturních aktivit a prezentace tradičních zvyků a to nejen spoluúčastí při organizaci těchto aktivit, ale také jejich sponzorováním. Navíc svou účastí v diskusích se zástupci samosprávy mají možnost intervenovat svými postoji a ovlivnit jednání lokálních politik v oblasti integrace cizinců v místech svých sídel. Zaměstnavatelé s velkým podílem zahraniční pracovní síly jsou schopni zprostředkovávat svým zaměstnancům i programy na podporu jejich vzdělávání v českém jazyce, kurzech sociální orientace apod. Zcela odlišným způsobem jsou však poskytovány informace cizincům pracujícím na okrajových pozicích sekundárního trhu práce. Jak poukazují Pořízková a Rákoczyová ve své studii²², informace pro tyto pracovníky jsou často, z důvodu zachování závislosti a manipulovatelnosti, selektovány. Otázkou zůstává, jak silná je

---

²¹ Klientem úřadu práce se navíc mohou, podle zákona o zaměstnanosti, stát pouze cizinci s trvalým pobytem, občané EU/EHP a azylanti.

²² Sociální a institucionální prostředí v procesu sociální integrace cizinců v ČR; 2010

pro zaměstnavatele motivace ziskovosti na úkor kvality pracovních podmínek a také jeho ochota ke spolupráci s ostatními aktéry sociální integrace přistěhovalců v regionu.

Nevládní neziskové organizace (NNO). Neziskové organizace hrají v procesu sociální integrace přistěhovalců stěžejní roli, jejíž význam spočívá především v doručování služeb této skupině populace. Jsou to právě neziskové organizace, které prakticky zajišťují podporu integrace přistěhovalců do místních společností. V současné době působí v České republice 47 organizací a jejich poboček zabývajících se touto problematikou. Územní působnost těchto organizací je však nevyvážená, protože své aktivity vyvíjejí především ve větších městech, případně jejich blízkém okolí. Distribuce služeb některým skupinám přistěhovalců v odlehlejších oblastech je tedy nedostatečná. Neziskové organizace jsou zpravidla více orientovány na komplexnější identifikaci potřeb klientů a jejich uspokojení (poradenství, krizová intervence, výuka jazyka, vyřizování agendy, kurzy sociální orientace) než je tomu v případě ostatních aktérů sociální integrace, jejichž pravomoci jsou zpravidla legislativně omezeny. NNO jsou navíc často flexibilnější v identifikaci těchto potřeb, v individuální práci s klientem jsou schopny reflektovat jejich specifika, rozdílné schopnosti a možnosti každého z nich, sociální kapitál a další faktory ovlivňující průběh jeho integrace. V rámci sociální integrace do lokálních společností poskytují NNO škálu služeb s výrazně prointegračním efektem, z nichž klíčové nabízíme níže:

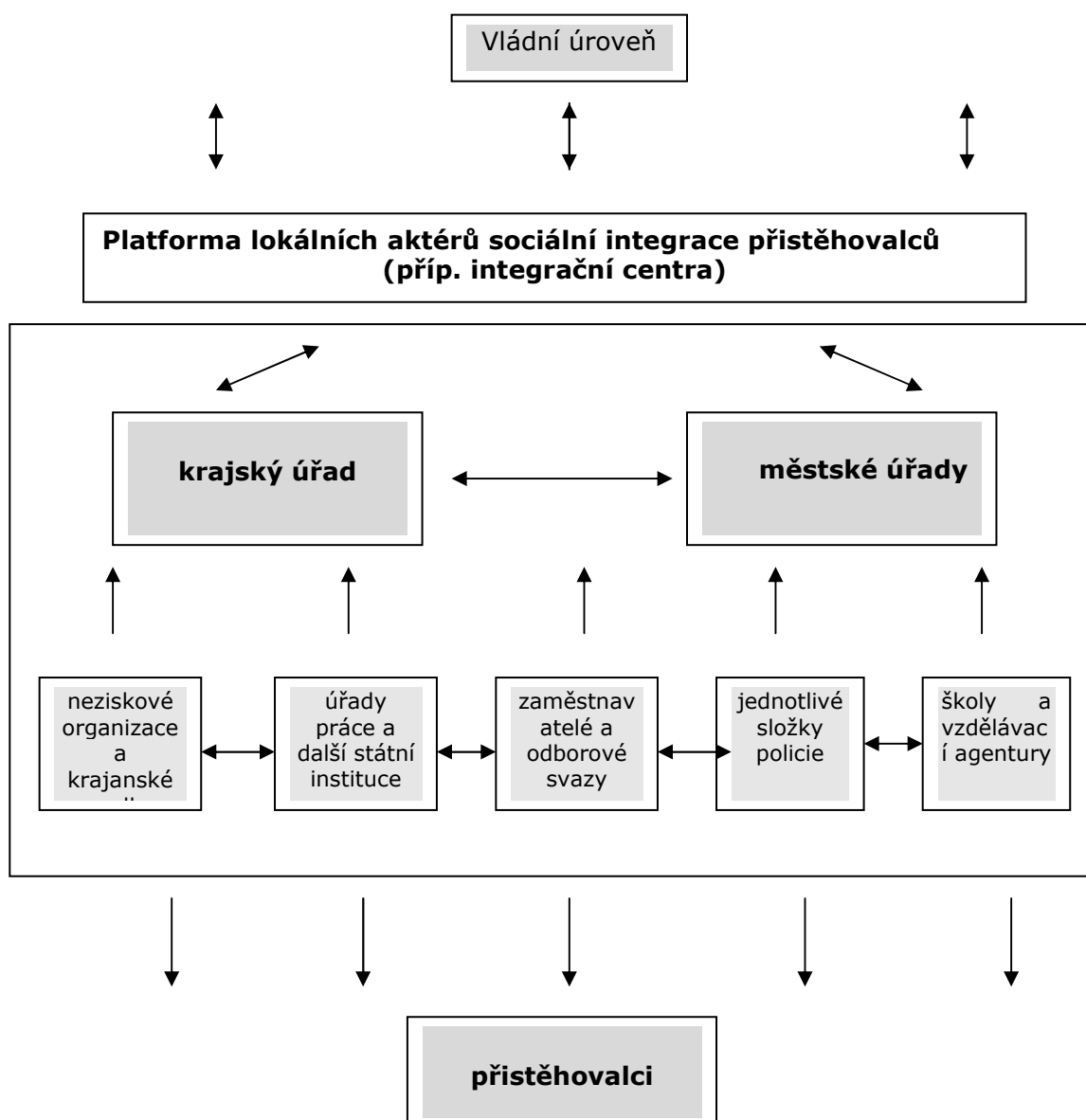
Poradenství
- poradenství v oblasti sociální, právní, sociální orientace, trhu práce, psychologické poradenství, asistence při administrativních úkonech, doprovod při jednáních s veřejnými institucemi, ambulantní péče, terénní práce - základní typ služby, tzv. minimum práce s klientem s výrazně prointegračním efektem
Individuální plány práce s klientem
- efektivní forma spolupráce založené na sledování klienta a jeho vývoje v průběhu využívání služby – význam pro určení efektu služby a jejího přínosu pro klienta - význam pro aktivaci klienta v reálném prostředí
Podpora vzdělávání v oblasti trhu práce a rekvalifikační kurzy
- nepřímá – posílení kompetencí přistěhovalců prostřednictvím interaktivních metod (výuka českého jazyka se zaměřením na slovní zásobu z oblasti trhu práce, rozvoj počítačových kompetencí, kurzy orientace na pracovním trhu, kurzy komunikačních dovedností a kurzy motivace, rekvalifikační kurzy, kurzy soft skills (způsoby hledání zaměstnání, způsoby hledání zaměstnání, profesní životopisy) - přímá – asistence při jednání se zaměstnavatelem, na úřadu práce, v personálních agenturách, aktivní vyhledávání a kontaktáž zaměstnavatelů, job cluby - nutná součinnost s dalšími aktéry sociální integrace, především pak s úřady práce a místními zaměstnavateli; vzájemná spolupráce především v rámci společných projektů - prointegrační charakter služby výrazný zejména v účasti na trhu práce jako jednom ze základních předpokladů úspěšné integrace
Jazykové vzdělávání
- zjištění jazykové úrovně klienta – nabídka bezplatných kurzů (případně za minimální poplatek) jako samostatná služba nebo ve spolupráci s dalšími aktéry sociální integrace, nabídka přípravných kurzů na povinnou zkoušku z jazyka pro žadatele o trvalý pobyt - primární předpoklad pro úspěšnou

<p>integraci – nástroj k získání dalších dovedností, most k porozumění – prointegrační charakter především v posílení sociálního kapitálu přistěhovalce.</p>
<p>Podpora bydlení, asistence při vybavování bytů</p> <ul style="list-style-type: none"> - nepřímá – poradenství, hledání možností, asistence při vyřizování integračních bytů (týká se pouze azylantů), fyzická i finanční pomoc při rekonstrukci, vybavování, stěhování. - přímá – v omezených případech poskytování bydlení (projekt azylový dům ad.) - časová omezenost služby jako motive přistěhovalce k aktivizaci vlastního osobnostního kapitálu.
<p>Podpora volnočasových a multikulturních aktivit</p> <ul style="list-style-type: none"> - nabídka komunitních služeb v multikulturních skupinách a nízkoprahových zařízeních – multikulturní cvičení pro ženy, kroužky pro matky s dětmi, multikulturní kavárny, sportovní klání, přednášky, besedy, pracovní dílny, poznávací výlety po České republice – možnost participace domácí populace na práci multikulturních skupin. - prointegrační efekt interaktivních metod aplikovaných na tyto činnosti spočívá především ve vzájemném sdílení zkušeností, navazování kontaktů, předávání informací, vzájemné pomoci ad.
<p>Charitativní a humanitární aktivity</p> <ul style="list-style-type: none"> - pořádání sbírek na podporu života přistěhovaleckých skupin a podporu života přistěhovalců v pobytových zařízeních, humanitární sklad šatstva, finanční výpomoc. - krátkodobý prointegrační účinek této služby řešící aktuální situaci.
<p>Podpora osvěty, občanských práv a lobbying</p> <ul style="list-style-type: none"> - demonstrační akce (informační charakter zacílený na majoritní populaci), informační kampaně (forma demonstračních akcí více zaměřená na interakci s majoritní populací, happeningy, diskuse, výstavy), výzkumná a publikační činnost (publikační aktivita analyzující a propagující určitá témata spojená s životem přistěhovalců) a lobbying (přímé působení na legislativní složku sociální integrace). - prointegrační efekt této služby se projevuje především na straně majoritní společnosti.
<p>Další aktivity zacílené na majoritní populaci</p> <ul style="list-style-type: none"> - spolupráce se školami – osvěta v rámci výukových programů na školách, multikulturní vzdělávání v osnovách škol, přednáškové cykly k problematice integrace pro studenty a metodické workshopy pro učitele, interaktivní hry, participace studentů v projektech neziskových organizací, odborné praxe pro studenty, dobrovolnická práce studentů. - podpora vzdělávání a osvěty zacílené na veřejnost – vzdělávání jednotlivců, pracovníků institucí veřejné správy, dalších pracovníků neziskového sektoru, pracovníků v oblasti médií apod. formou přednášek, diskusních klubů, pracovních seminářů, výstav a organizací kulturních akcí, veřejných prezentací tradic a kultur různých národnostních skupin, multikulturních večerů ad. - prointegrační efekt zejména v aktivizaci majoritní společnosti k účasti na problémech přistěhovalců
<p>Aktivity krajských spolků</p> <ul style="list-style-type: none"> - zvláštní skupina NNO - sdružování zástupců jednotlivých národnostních menšin a vzájemná podpora ve všech oblastech života v nové společnosti (udržování mateřského jazyka, tradic,, předávání informací a sdílení zkušeností) - prointegrační efekt v prosazování povědomí o svých hodnotách směrem k majoritní populaci

Pozice organizací neziskového sektoru mezi ostatními aktéry integrace přistěhovalců je s ohledem na specifika jejich poslání oslabena. Pravidla partnerství mezi jednotlivými institucemi vychází především z kompetencí každé z nich, přičemž šance organizací neziskového sektoru na rovnocenný přístup v jednáních jsou nízké. Neziskové organizace vystupují vůči většině aktérů integrace v roli žadatele o zdroje, které jsou předpokladem udržitelnosti jejich aktivit. Ostatní aktéři v roli donátorů

finančních prostředků tak často rozhodují o existenci té které organizace. Tento vztah je z mnoha důvodů ověřen obavami neziskových organizací z vlastní budoucnosti. Zejména instituce veřejného sektoru, často neposkytují neziskovým organizacím relevantní prostor pro vytváření partnerských sítí při řešení problémů v procesu integrace přistěhovalců. Zástupci neziskových organizací tak často reflektují svoji pozici mezi ostatními aktéry sociální integrace přistěhovalců jako podceňovanou, s nízkou společenskou prestiží.

Model funkční horizontální spolupráce v oblasti integrace přistěhovalců

Pro rozvoj lokálních integračních opatření je důležité poměrně komplexní pojetí sociální integrace přistěhovalců, politická vůle působit v této oblasti a relativně dobrá schopnost vykonávat koordinační činnost horizontálně (mezi jednotlivými aktéry) a reprezentovat integrační platformu vertikálně, tedy ve vztahu k centrální úrovni. Na základě výše uvedeného modelu se pokoušíme stručně zpřehlednit jednotlivé vazby funkčního modelu horizontální spolupráce lokálních aktérů sociální integrace:

Vertikální koordinace činností na podporu integrace přistěhovalců spočívá v komunikaci mezi vládní úrovní a jednotlivými regionálními a lokálními politikami. Jednotlivá opatření v rámci integrační politiky v souladu s účinnou strategií podpory integrace přistěhovalců procházejí diskuzí napříč jednotlivými úrovněmi veřejné správy, přičemž jsou v souladu s efektivní alokací finančních zdrojů zohledňovány potřeby přistěhovalců v jednotlivých regionech a lokalitách. Vzájemná spolupráce krajských a městských úřadů s jednotlivými ministerstvy je základem cílené integrační politiky.

V rámci horizontální spolupráce vystupují krajské a městské úřady jako aktéři zastupující regionální a lokální zájmy v interakcích s vládní úrovní a současně koordinují činnosti ostatních lokálních aktérů sociální integrace. Klíčoví aktéři zajišťují oboustranný tok informací mezi jednotlivými úrovněmi. Okrajově pak mohou zastávat roli doručovatele služeb přímo cílové skupině. Ostatní aktéři sociální integrace na lokální úrovni přijímají roli partnerů těchto klíčových institucí a ve vzájemné diskusi ovlivňují tvorbu i realizaci opatření na podporu tohoto procesu. Vedle toho sehrávají významnou roli v doručování služeb. Lokální aktéři jsou schopni za těchto předpokladů vytvářet platformu pro prosazování lokálních zájmů v oblasti integrace přistěhovalců a pro efektivní alokaci finančních zdrojů do služeb pro tuto cílovou populaci.

Bariéry v oblasti horizontální spolupráce aktérů sociální integrace

Realita ve většině lokalit ukazuje, že efektivní strategie integrace přistěhovalců neexistují a vůči této skupině populace je převážně uplatňována pouze všeobecná politika, která je cílena na vymezené kategorie majoritní populace. Konkrétní specifická opatření zohledňující specifické potřeby cizinců nejsou definována a neexistuje provázanost podpůrných opatření integrace mezi jednotlivými agendami a aktéry. Názorová inkoherece a neschopnost koordinace činností se často objevuje nejen v rovině vertikální, ale také ve spolupráci mezi jednotlivými lokálními aktéry. Tento stav v konečném důsledku vede k neefektivní alokaci finančních zdrojů do poskytování služeb na podporu sociální integrace přistěhovalců. Podporu integrace cizinců do místních společností zajišťují zejména nevládní neziskové organizace za určitého přispění ostatních institucí veřejného sektoru.

Jako efektivní přístup k rozvoji lokálních strategií integrace přistěhovalců se v posledních letech začíná jevit posílení kompetencí regionálních institucí v monitoringu, strategickém plánování a rozhodovacích mechanismech při tvorbě opatření přímo v místě jejich výskytu. Na některých regionálních úrovních se objevují první funkční platformy aktérů sociální integrace přistěhovalců. Jejich smysl spočívá v tom, že v rámci koordinovaných strategií zaujímají roli silného partnera pro jednání

s vládní úrovni. Navíc mohou tyto platformy vytvářet zastřešující instituci, která koordinuje činnosti všech regionálních aktérů integrace přistěhovalců a tím přispívá k rozvoji služeb pro tuto cílovou skupinu. Jako příklad by mohl sloužit model již zmiňovaného regionálního centra na podporu integrace cizinců²³. Také nově zaváděná integrační centra ve vybraných regionech svou spoluprací s regionálními NNO a ostatními lokálními aktéry přispívají k cílenější identifikaci souboru potřeb tamních přistěhovalců a tím podporují účinnější aktuální nastavení služeb.

Obecným problémem horizontální spolupráce lokálních aktérů v oblasti podpory integračního procesu přistěhovalců však zůstává neexistence indikátorů pro efektivní poskytování služeb. Zástupci organizací neziskového sektoru reflektují neadekvátní propojení potřeb státu v rámci integrační politiky s potřebami cílových skupin a obecnou neochotu centrálních orgánů vyhodnocovat reálné dopady opatření na podporu integrace přistěhovalců. Tato situace pak vede především k prosazování rozdílných zájmů na půdě lokálních institucí veřejného sektoru a nemožnosti přijmout jednotné indikátory preference a kvality realizovaných služeb. Nabídka služeb ze strany NNO je pak závislá na rozhodnutích, které nejsou diskutovány v rámci platformy všech aktérů. Sledují se zpravidla jen ty efekty, jejichž plnění je možno kontrolovat prostřednictvím indikátorů nastavených zadavatelem (veřejnosprávními institucemi) a ty z velké části slouží pouze pro kontrolu administrativně finančních procesů v organizaci, tudíž nereflektují skutečný efekt uspokojení potřeb prostřednictvím nabízené služby. Indikátory měřící účinek poskytované služby by měly vycházet z identifikace skutečné potřeby vydefinované na základě vzájemného dialogu mezi institucemi veřejné správy a neziskovými organizacemi. V reálu je však reflektována špatná orientace nižších úředníků státní správy i samosprávy v oblasti integrace přistěhovalců a na lokálních úrovních znatelný nezáměr zaujmout vůči této problematice strategické postoje. Tato skutečnost vyplývá i ze zjištění „Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru“²⁴, které reflektuje nízkou míru hodnocení věcných obsahů při výběru projektů na úkor formální stránky projektu a vyšší důraz na finanční a administrativní kontroly na úkor důslednější kontroly průběhu, obsahu a výstupů projektů. Podle tohoto zjištění dále neexistuje systém evaluace přínosů aktivit nevládních neziskových organizací v dotačních programech, což se v důsledku projevuje v neschopnosti regulérně hodnotit přínos těchto organizací.

Další z klíčových bariér v doručování služeb přistěhovalcům je způsob financování organizací neziskového sektoru, resp. jejich závislost na projektovém financování. I zde je možno identifikovat neprovázanost dotační politiky na úrovni státu a reálného financování aktivit na podporu integrace cizinců na lokálních

---

²³ V současné době bylo v rámci aktivit Jihomoravského krajského úřadu vytvořeno v Brně Regionální Centrum na podporu integrace cizinců, jehož aktivity zaměřené na tuto cílovou skupinu jsou prvním praktickým krokem k budoucímu vývoji ve strategickém plánování rozvoje regionu a ve kterém jsou již regulérně reflektovány potřeby této cílové populace. Současně se na aktivitách tohoto centra podílí platforma aktérů sociální integrace v tomto regionu, která je tvořena neziskovými organizacemi, krajským úřadem, magistrátem, zástupci škol a odborových organizací.; www.cizincijmk.cz

²⁴ Dokumenty Rady vlády pro nestátní neziskové organizace 2008; www.vlada.cz

úrovních. Zájmy těchto rozdílných úrovní veřejné správy v oblasti integrace přistěhovalců se často dostávají do protikladu. Tato neprovázanost se mimo jiné odráží v reflexi obecného stereotypu protěžování některých organizací a jejich služeb na úkor ostatních, aniž by byla dopředu měřena efektivita těchto služeb v rámci jednotlivých organizací, které se o finanční dotaci ucházejí. Vládní dotační politika výrazným způsobem podmiňuje typ, rozsah i zacílení realizovaných projektů. Finanční chod organizace do jisté míry určuje především výběr cílové skupiny pro dané aktivity dle parametrů vyhlášených grantových řízení, přičemž často nejsou zohledňovány reálně zjištěné potřeby v lokalitě. V praxi potom dochází k situacím, že jsou odmítáni cizinci, kteří službu objektivně potřebují, avšak nespádají do cílové skupiny formálně vymezené v grantovém projektu.

I dotační strategie lokálních institucí veřejného sektoru na podporu organizací neziskového sektoru, vychází především z vládních preferencí v této oblasti. Rozhodování o finanční podpoře té které organizace mezi nimi vytváří atmosféru rivality, což se v konečném důsledku projevuje ve vytváření služeb neodpovídajících potřebám cílové skupiny v lokalitě. Finanční bariéry činností organizací neziskového sektoru v kombinaci s neadekvátně nastavenou komunikací mezi nevládními organizacemi a ostatními aktéry sociální integrace, ale i mezi nevládními organizacemi navzájem, vytváří nezdravé konkurenční prostředí v aktivitách těchto organizací. Nedostatečná vzájemná informovanost plynoucí z potřeby být co nejbližší finančnímu zdroji na provoz vlastních aktivit velmi často vede k nabídce služeb, na které jsou momentálně poskytovány nejzajímavější dotační prostředky a nežádka kdy se stává, že dochází k dublování aktivit v rámci několika organizací, aniž by byl realizován jiný, žádaný typ služby. Aktivity neziskových organizací na podporu integrace přistěhovalců se tak často odvíjí od diktátu dotační politiky samospráv a lokálních politik.

Závěr

Po dlouhou dobu zaostával rozvoj integrační politiky za realitou rostoucího počtu přistěhovalců v České republice. Jednotliví aktéři na národní úrovni se zaměřovali především na migrační politiku (tj. regulace migračních toků), zatímco aktéři na lokálních úrovních nepociťovali žádnou odpovědnost v oblasti integrace přistěhovalců. Teprve nedávno se situace příchodem hospodářské krize změnila, v České republice se zvýšil zájem o životní podmínky imigrantů a problematika integrace se stala součástí veřejného a politického diskursu.

Vlády, včetně místních, si uvědomily, že existují potenciální sociální problémy spojené s nejistou situací propouštěných zahraničních pracovníků. To stimulovalo činnost na všech úrovních veřejné správy a začala se vytvářet nová opatření. Nicméně spolupráce mezi jednotlivými aktéry a koordinace integračních aktivit, a to jak vertikálně, tak i horizontálně, stále čelí mnoha překážkám. Pokus centrální vlády vytvořit regionální síť integračních služeb se proměnil v podobu nových aktivit státu v regionech (prostřednictvím jednoho z orgánů ministerstva) spíše než v podobu intenzivnější spolupráce s regionálními vládami.

Na místní úrovni jsou to právě nevládní organizace, které hrají nejdůležitější roli v oblasti integračních služeb, nicméně jejich aktivity jsou ovlivněny řadou překážek. Nejvýraznější bariéra v oblasti nabídky integračních služeb spočívá ve spolupráci s místními aktéry integrace. Nevládní organizace, jejichž činnosti jsou charakterizovány jako neziskové, se mimo jiné v rámci procesu sociální integrace přistěhovalců na lokální úrovni potýkají zejména s problémem při komunikaci s dalšími partnery souběžně s nedostatečnou finanční podporou svých aktivit. V současné době stále ještě nemají podmínky pro to, aby v procesu integrace přistěhovalců hrály roli rovnocenného partnera s určitou mírou rozhodovacích pravomocí.

Použitá literatura:

1. Alexander, M. 2007. *Cities and Labour Immigration. Comparing Policy Responses in Amsterdam, Paris, Rome and Tel Aviv.* Aldershot: Ashgate.
2. Baršová, A., Barša, P. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.* Brno: Masarykova univerzita v Brně a Mezinárodní politologický ústav.
3. Bosswick, W., Heckmann, F. 2006. *Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities.* Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
4. Borkert, M. et al. 2007. *Local integration policies for migrants in Europe.* Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
5. Banting, K., Kymlicka W. 2006. *Multiculturalism and the welfare state: recognition and redistribution in contemporary democracies.* Oxford: Oxford University Press.
6. Hofírek, O., Nekorjak, M. 2009. *Vietnamští imigranti v českých velkoměstech.* In: Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice.* Praha: Sociologické nakladatelství.
7. *Koncepce integrace cizinců 2000-2010.*
8. Krebs, M., Pechová, E. 2008. *Zpráva z projektu: Vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách.* Praha: La Strada.
9. LEONTIYEVA, Y.: 2010. *Imigranti v ČR – žádání a nechtění. Současné migrační a integrační politiky v ČR.* In: Rákoczyová, Trbola (eds.): *Institucionální podmínky sociální integrace přistěhovalců v ČR I – Integrační politika.* Brno: Barrister & Principal.
10. *OECD From Immigration to Integration.* Paris: OECD, 2006.
11. Pořízková, H. 2008. *Analýza zahraniční zaměstnanosti v České republice; postavení cizinců na trhu práce a podmínky jejich ekonomické integrace.* Praha: VÚPSV, v.v.i., 2008.
12. POŘÍZKOVÁ, H., Rákoczyová, M. 2010. *Sociální a institucionální prostředí v procesu sociální integrace cizinců v ČR.*
13. Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.) 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice.* Praha : SLON

14. Rákoczyová, M., Trbola, R. 2008. Lokální strategie integrace cizinců v ČR I. Praha: VÚPSV
15. Rákoczyová, M., Trbola, R., Vyhlídal, J., Kofroň, P. 2007. Zaměstnavatelé zahraničních pracovníků v České republice a jejich role v procesu sociální integrace. Praha: VÚPSV
16. Schierup, C., Hansen, P., Castles, S. Migration, Citizenship, and the European Welfare State – A European Dilemma. Oxford a New York: Oxford University Press, 2006.
17. Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2007 a návrh dalšího postupu. http://www.cizinci.cz/files/clanky/487/usneseni17032008_opr.pdf
18. Zásady integrace cizinců na území České republiky. Government decree no. 689 from July 7th, 1999.
19. [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C50055F12A/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C50055F12A/$File/c01t01.pdf)
20. <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tab/93005CA6C1>
21. <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/ zprava/670517>
22. www.vlada.cz
23. www.cizincijmk.cz
24. <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/ zprava/670517>

Jazyk jako brána pro integraci do české společnosti

Marek Síbrt²⁵

Výuka kurzů češtiny pro cizince probíhá v rámci Centra na podporu integrace cizinců v Moravskoslezském kraji od podzimu roku 2009. Vzhledem k relativně vysokému počtu studentů poměrně širokého spektra národností, případně jazykových skupin, kteří jeden nebo více kurzů absolvovali, je tak možné vyvodit nejen obecné závěry týkající se výuky češtiny pro uživatele konkrétních jazyků a jazykových skupin, ale také poukázat na specifika kurzů češtiny pro cizince poskytované v rámci sítě Center na podporu integrace cizinců zřizovaných MV ČR.

Oproti kurzům češtiny pro cizince poskytovaných v současnosti na komerční bázi většinou jazykových škol a agentur, které se pokouší obstát v konkurenčním prostředí, odkrývají díky svému statusu kurzy češtiny pro cizince realizované v rámci integračních center řadu zajímavých skutečností souvisejících nejen s jejich čistě odbornou, pedagogickou stránkou jejich průběhu, ale také s otázkami sociálně-kulturními. Tento fakt je zároveň umocněn skutečností, že integrační centra kromě čistě jazykově zaměřených kurzů studentům z tzv. „třetích zemí“ nabízí socio-kulturní kurzy a přednášky, v jejichž rámci se zájemci na jedné straně dozvídají praktické informace z vybraných oblastí týkající se života v České republice, na druhé straně dochází v konverzačně zaměřeném bloku k výměně zkušeností z jednotlivých segmentů fungování společnosti v konkrétních zemích.

1.1 Národnostní a jazyková struktura studentů

Z hlediska státní příslušnosti lze konstatovat, že nejčastějšími studenty jsou občané Socialistické republiky Vietnam, kteří v České republice pracují nejčastěji ve sféře obchodu a služeb. Početná je komunita občanů Ruské federace a bývalých států SSSR (Ukrajina, Kazachstán...) nejčastěji pobývajících v České republice za účelem vysokoškolského studia, případně jako kvalifikovaní pracovníci v technických profesích.

Investice Hyundai v Průmyslové zóně Nošovice a dalších dodavatelských firem v Moravskoslezském kraji je příčinou vyššího zájmu občanů Korejské republiky o studium českého jazyka, i když v jejich případě se značným omezením v souvislosti s časovou náročností vykonávané profese.

Relativně početná je skupina studentů z anglicky mluvících zemí, kteří v Moravskoslezském kraji působí jako učitelé angličtiny, případně zde založili rodinu. Na závěr je možné zmínit studenty ze států bývalé Jugoslávie, kteří v České republice studují především technicky a přírodovědně orientované obory, případně zde našli

---

²⁵ Mgr. Marek Síbrt, lektor kurzů Čeština pro cizince

uplatnění jako kvalifikovaní odborníci v technických profesích, případně jako prodejní a produktoví manažeři pro trh zemí bývalé Jugoslávie.

1.2 Národnostní, vzdělanostní a sociální heterogenita skupin

Prvním z výše zmiňovaných specifíků kurzů je různorodost studijních skupin z hlediska národnostní, vzdělanostní a sociální struktury. Vzhledem k této různorodosti je lektor nucen přizpůsobit a modifikovat náročnost a zaměření výuky podle strategie „nejvyššího společného jmenovatele“, kdy je primárně nutné vymezit a zohlednit, co od výuky očekávají zástupci jednotlivých národností, profesí, a přizpůsobit tomu úroveň i zaměření výuky.

Vzhledem k pestré národnostní struktuře studentů se lektor poměrně často ocitá v situaci, kdy je musí řešit mezinárodní či mezikulturní „třecí plochy“ mezi zástupci jednotlivých národností a kultur, tlumit stereotypy a předsudky mezi jednotlivými skupinami studentů a eliminovat v zárodku případné konflikty z nich vyplývající. Zároveň je potřebné reflektovat zvýšenou citlivost příslušníků konkrétních států a národů k jednotlivým tématům a vzorcům chování, jak bude detailněji popsáno níže.

Z hlediska didaktických metod a postupů je nezbytně nutné akcentovat rozdílný přístup ke vztahu student-lektor, odlišné zvyklosti z hlediska pedagogických metod a postupů, jiný postoj ke skupinové práci či interaktivně výuky v případě jednotlivých kultur.

Ve skupině studentů jedné národnosti či kulturního okruhu je nutné zohledňovat specifika vzorců v mezilidských vztazích (muž-žena, mladší-starší, nadřízený-podřízený...).

1.3 Prostupnost kurzů

Na rozdíl od kurzů poskytovaných na komerční bázi jazykovými školami a agenturami, které jsou typické svou relativní národnostní, vzdělanostní či sociálně-statusovou homogenitou, je specifíkem kurzů poskytovaných v rámci integračních center jejich vyšší prostupnost související s časovou návazností (z hlediska úrovně znalostí i zhruba čtvrtletního trvání jednotlivých kurzů), ale především s bezplatností kurzů.

Tato prostupnost klade zvýšené nároky na adekvátní lektorské zabezpečení kurzu v několika aspektech. Primárně musí lektor modifikovat nároky kladené na nově příchozí a stabilní studenty v rámci jedné skupiny a přizpůsobit výuku tak, aby pokročilejší studenti neztratili kvůli nižší náročnosti, případně opakování jednotlivého tematického celku, gramatického jevu atd., motivaci ke studiu, ale zároveň, aby noví studenti byli schopni absorbovat probírané učivo. S bezplatností a otevřeností kurzů zároveň souvisí nižší motivace ze strany některých skupin studentů a jejich příklon k „společensko-komunikativnímu“ pojetí účasti ve výuce, případně nižší možnost lektora vyžadovat pravidelné plnění stanovených úkolů a domácí přípravy.

Dalším z problematických bodů je zhruba tříměsíční periodicitu kurzů a jejich relativní návaznost, ovšem často s částečně obměněnou skupinou studentů. To vede k tomu, že některé jazykové jevy probírané v rámci nového kurzu mohou být pro studenty navštěvující již několikátý následný kurz v pořadí, známy.

1.4 Výuka češtiny jako komplementární součást činnosti CPIC

Vzhledem ke skutečnosti, že studenti kurzů českého jazyka ve valné většině chápou lektora jako komplementární součást integračního centra, ačkoliv jde primárně o externího pracovníka, specialistu na výuku češtiny pro cizince, předpokládají z jeho strany širší spektrum služeb, než je pouhá výuka cizího jazyka.

Lektor je tedy postaven před potřebu samostudia, aby byl schopen poskytnout studentům v případě aktuální potřeby základní poradenství týkající se specifických oblastí života cizinců v ČR od formálních záležitostí, jako jsou povolení k pobytu, pracovní povolení, studium, studentské stáže ve firmách či systém zdravotního pojištění, po neformální oblasti každodenní reality, jako je nutnost zajištění ubytování, fungování dopravy v ČR, společenské a kulturní zvyklosti a tradice.

1.5 Co neříkat, když...?

Při výuce cizinců, ale obecně při komunikaci s nimi, je nutné reflektovat citlivá, případně tabuizovaná témata související s kulturní, politickou, historickou či společenskou realitou v konkrétních státech. K problematickým momentům může dojít i mezi příslušníky jednoho státu v souvislosti s nevyřešenými historickými otázkami či aktuálními společenskými jevy (Ukrajina, Ruská federace).

Především příslušníci střední a starší generace občanů Socialistické republiky Vietnam jsou i nadále citliví ke konkrétním historickým událostem, jako byla válka ve Vietnamu, nástup komunistické diktatury, působení Ho-Či-Mina či aktuální skutečnosti, jako je například současná ekonomická realita země. Zároveň je nutné respektovat odlišné pojetí vztahu muž-žena, případně dívka-chlapec před uzavřením sňatku.

Poměrně silná komunita občanů Korejské republiky v Moravskoslezském kraji, kteří přišli do regionu v souvislosti s investicí společnosti Hyundai a dodavatelských subjektů, obrátila zájem na kulturní specifika typická pro tento stát. Obzvláště citlivě vnímány jsou především napjaté vztahy se stalinistickou KLDR, otázky možného válečného konfliktu či případného sjednocení v budoucnosti, autoritativní režim v zemi v minulosti či historicky dané územní spory s Japonskem. Navíc je nutné reflektovat pro evropský kulturní okruh naprosto netypické vnímání vztahu muž-žena, případně podřízený-nadřízený v profesním životě.

V případě studentů z Ukrajiny zůstává mimořádně citlivou otázkou nejednoznačně interpretované vztahy země s Ruskem na straně jedné a západním kulturním okruhem reprezentovaným EU a NATO na straně druhé. Rozdílný pohled na geo-politické zakotvení a směřování země mezi občany Ukrajiny je kromě

sociálního statusu, věku a úrovně vzdělání do značné míry určován geografickou dichotomií západní-východní část Ukrajiny. Citlivým tématem zůstává politická nestabilita země, problémy s korupcí a zklamané naděje, které především v prozápadně orientované části občanů vzbudila „Oranžová revoluce“. Především vysokoškolští studenti jsou značně kritičtí k předsudkům přisuzovaným českou společností občanům Ukrajiny především v souvislosti se situací po „sametové revoluci“ v roce 1989. Ať již jde o působení nelegálních struktur a problémy se zákonem v tehdejší Československu a současné České republice, vnímání Ukrajinců jako levné pracovní síly při činnostech s nízkým sociálním statutem, nebo dokonce na hraně zákona (prostituce).

Současná politicko-ekonomická situace v Ruské federaci je citlivě vnímána především mladší a vzdělanější částí studentů, kteří se stejně jako bylo popsáno výše v případě Ukrajiny, ostře vymezují proti předsudkům zakotveným ve spojitosti s nimi v české společnosti. Obecně jde o obdobné oblasti kritiky jako v případě Ukrajinců, v tomto případě navíc obohacené o historická rezidua komunistické diktatury a citlivé otázky historické role osobností, jako byli J. V. Stalin či V. I. Lenin, případně kontroverzní témata společné historie Rusů a Čechů (srpnová okupace v roce 1968).

Mezi studenty jednotlivých států bývalé Jugoslávie přetrvává i v případě střední a mladší generace napětí v souvislosti s konflikty na Balkáně, které jsou často interpretovány v přímém rozporu s oficiálním stanoviskem politické reprezentace daného státu usilující o vstup do EU i mimo většinový konsensus oficiální politiky EU. Obecně lze konstatovat, že občané Číny, v případě kurzů češtiny pro cizince převážně studenti českých univerzit, přikládají politické situaci ve své zemi menší význam, než by bylo možné očekávat, zároveň o ni nejeví větší zájem a neznají historicko-sociální fakta běžně vyučovaná na českých gymnáziích.

1.6 Mladý holky a mladé holky, mladý kluci a mladí kluci... Jakou učíme češtinu?

Tento příspěvek nechce být didakticky ani jazykovědně zaměřeným pojednáním o úskalích výuky češtiny jako cizího jazyka. Proto se jen v několika poznámkách zmiňme o některých specifikách s výukou češtiny souvisejících.

Jako naprosto primární otázka, která s sebou nese další konsekvence, vyvstává to, jakou formu jazyka v případě výše zmiňované národnostní, sociální či ekonomické heterogenity jednotlivých skupin má lektor studentům v úmyslu předávat. Na pozadí této otázky se vyjevují další horizonty, jako jsou difference spisovná-nespisovná forma češtiny, hovorová-obecná forma jazyka, specifická jazyková situace v regionu oproti spisovné vrstvě jazyka, či dokonce rozdílná jazyková situace mezi jednotlivými částmi regionu z hlediska slovní zásoby, valence, používání deklinace, vlivu dalších jazyků atd. Stejně tak je nutné brát ohled na rozdílné diskurzy uplatňované ve specifických momentech života a (ne)vhodnost použití jednotlivých vrstev jazyka v různých modelových situacích, ať již z hlediska profesního, sociálního či společenského. V průběhu výuky navíc dochází ke konfrontaci spisovné formy jazyka s každodenní neformální komunikací ve specifické jazykové situaci v regionu či

konfrontaci spisovné češtiny s jazykem médií, která jsou jedním z hlavních kanálů, skrze něž se cizinec s novým jazykem seznamuje.

V dané situaci se kloníme ke konzervativnímu pojetí kladoucí primární důraz na výuku striktně spisovné formy jazyka. V případě regionálních diferencí či výrazně posílené pozici nespisovné vrstvy jazyka v tom či onom gramatickém, stylistickém, syntaktickém nebo socio-kulturním momentě s důrazným upozorněním na tyto odchylky od spisovné češtiny a (ne)vhodnost jejich použití v konkrétních modelových situacích.

Závěrem case study: Výuka češtiny občanů vietnamské národnosti

Na závěr příspěvku se krátce zastavme u výuky češtiny jako cizího jazyka v případě občanů Socialistické republiky Vietnam jako nejpočetnější skupiny studentů navštěvujících kurzy v rámci Centra na podporu integrace cizinců v Moravskoslezském kraji.

Pozitivními faktory usnadňujícími výuku češtiny jako cizího jazyka v případě vietnamských studentů jsou:

- 1) *Vysoká motivace osvojit si jazyk související s plánem dlouhodobě zůstat v ČR v případě většiny studentů.* Tím se občané Vietnamu výrazně liší například od občanů Korejské republiky, kteří pobyt obvykle chápou jako časově omezený potřebami mateřské firmy.
- 2) *Mladá generace je ve valné většině vysoce motivovaná poznat a přijmout společenské a kulturní konvence běžné v ČR.* Tento fakt je na jedné straně veden snahou nezůstat v izolaci v novém prostředí s novými vrstevníky, na druhé straně lákadly liberální společnosti západního typu, které jsou často v ostrém rozporu s tradiční vietnamskou tradicí.
- 3) *Solidarita a vzájemná pomoc v rámci komunity při rozdílných předpokladech pro studium z hlediska vzdělání či sociálního zázemí.* Tento fakt je obzvláště významný vzhledem k tomu, že ačkoliv většina studentů vykonává v českém prostředí obdobně intelektuální i fyzicky náročnou práci, přichází do kurzů studenti s odlišnou úrovní vzdělání, různými předpoklady pro studium a specifickým sociálním zázemím z hlediska jeho vhodnosti při další zvyšování znalostí a kompetencí.
- 4) *Úcta k starším kolegům a ochota jim pomáhat s vysvětlením nesrozumitelných lingvistických i kulturně-společenských jevů.*
- 5) *Mladá generace si uvědomuje důležitost vzdělání a zvládnutí jazyka pro integraci v majoritní společnosti. Střední generace přikládá velkou důležitost vzdělání svých dětí.*

Negativa:

- 1) *Pracovní vytíženost a nedostatek času ke vzdělávání.* V případě časové kolize mezi prací a vzděláváním vítězí práce v kontextu předpokládaného výdělku a finančního zabezpečení před výukou.
- 2) *Ačkoliv studenti ve většině případů v ČR vykonávají z hlediska vzdělanostních předpokladů podobnou práci je mezi nimi značný rozdíl ve vzdělanosti či studijních předpokladech.*
- 3) *Nedorozumění vyplývající z kulturních rozdílů mezi ČR a Vietnamem.* Obtížná vysvětlitelnost skutečností chápaných pro evropskou populaci jako elementární pro fungování demokratického řádu společnosti (politický systém, historické skutečnosti, náboženství).
- 4) *95 % cizinců vietnamské národnosti neovládá základy žádného světového jazyka,* což komplikuje výuku především v jejich samotných začátcích.

Rizika:

- 1) *Zákonný rámec života a podnikání v ČR je pro vietnamskou komunitu složitý a nepřehledný.* V řadě případů dochází ke střetu se zákonem bez zřejmého úmyslu ze strany zástupců vietnamské komunity kvůli neznalosti a nepochopení českých zákonných norem. Ve výuce je proto nutné zaměřit pozornost na základní skutečnosti týkající se právního prostředí v ČR (pobyt pro cizince v ČR, podnikání, daně, systém úřadů...).
- 2) *Především ve vztahu k střední a starší generaci je nutné obezřetně přistupovat k historicko-politickým reáliím života ve Vietnamu (válka, komunismus...).*
- 3) *Výuku je nutné pružně přizpůsobovat možnostem studentů především z hlediska jejího časového rozvržení.* Časové omezení je dáno pracovními povinnostmi.

Zkoušky z češtiny A1 pro trvalý pobyt v České republice

Kateřina Syslová²⁶

Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola Plzeň je jednou ze tří škol, které v rámci Plzeňského kraje jsou oprávněny pořádat zkoušky z českého jazyka A1 pro cizince jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu.

Systém výuky českého jazyka a zkoušek pro cizince je realizován v návaznosti na zavedení podmínky prokázání znalosti českého jazyka jako nezbytné náležitosti žádosti o vydání povolení k trvalému pobytu. Dle § 70 odst. 2 písm. h) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, v platném znění, je cizinec povinen k žádosti o povolení k trvalému pobytu předložit doklad prokazující požadovanou znalost českého jazyka.

Dne 19. září 2008 nabyla účinnosti vyhláška č. 348/2008 Sb., o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území České republiky, která vedle vzoru dokladu Osvědčení o znalosti českého jazyka stanoví Seznam škol oprávněných provádět zkoušky znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území ČR. První termíny zkoušek z českého jazyka byly vypsány již v září 2008 tak, aby cizinci, kteří požádají o trvalý pobyt v lednu 2009, mohli předložit doklad prokazující požadovanou znalost českého jazyka.

Pro zajištění informovanosti cizinců byly v červenci 2008 spuštěny webové stránky²⁷. Stránky jsou rozděleny na část pro cizince a pro zkoušející. Část pro cizince je přeložena do ukrajinštiny, ruštiny, francouzštiny, mongolštiny, vietnamštiny, arabštiny a čínštiny. Webové stránky jsou pravidelně aktualizovány, uchazeči o zkoušku z českého jazyka v nich najdou odkaz na termíny zkoušek a seznam škol dle regionu.

VÚP ve spolupráci s MŠMT a MV připravil informační letáky v několika jazykových mutacích, které byly v roce 2008 a 2009 distribuovány na vybraná místa (nestátní neziskové organizace, oddělení cizinecké policie, krajské úřady, velvyslanectví vybraných států, úřady práce, finanční úřady a na další vybraná místa). V roce 2010 byly aktualizované informační letáky v několika jazykových mutacích distribuovány na všechna krajská pracoviště trvalých pobytů MV, do Center na podporu integrace cizinců, do vybraných nestátních neziskových organizací a na všechny zkoušející instituce. V září roku 2008 byl zahájen provoz bezplatné telefonní linky²⁸, která

---

²⁶ Mgr. Kateřina Syslová, Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola Plzeň.

²⁷ www.cestina-pro-cizince.cz (v anglické verzi: www.check-your-czech.com)

²⁸ 800 400 469

cizincům poskytovala 4 dny v týdnu informace na dotazy volajících v českém, anglickém a ruském jazyce.

Od listopadu 2009 je na krajských pracovištích trvalých pobytů MV dostupná i tištěná brožura s modelovou verzí zkoušky.²⁹ Cizinci je na krajském pracovišti trvalých pobytů MV vydán „Poukaz na bezplatnou zkoušku z českého jazyka pro účely povolení trvalého pobytu na území ČR“, který ho opravňuje k vykonání pouze jedné bezplatné zkoušky. Poukaz je nepřenosný a může být proplacen pouze jednou. Vydané poukazy jsou pro potřebu kontroly registrovány v „Evidenci vydaných poukazů“.

Přípravu na zkoušku si hradí každý cizinec sám a dle vyhlášky č. 348/2008 Sb. ji mohou zajišťovat jak právnické tak fyzické osoby. Školy, kde lze skládat zkoušku, nabízejí i přípravné kurzy, které ovšem cizinci dle informací škol příliš nevyužívají. Velkou výhodou Systému v ČR je jeho snadná geografická dostupnost. Cizinec si může vybrat z velkého množství termínů v široké síti škol. Do konce června 2010 si školy mohly samy stanovit termín, kdy organizovaly zkoušku. Od 1. července 2010 byl Systém změněn a termíny jsou pevně stanoveny MŠMT.³⁰ Vlastní text zkoušky připravuje tým externích odborníků z různých institucí a pracovišť vysokých škol pod vedením VÚP. Zkouška se skládá z písemné a ústní části a trvá asi 1,5 hodiny. Písemná část prověřuje dovednosti čtení (20 min.), poslechu (35 min.), a psaní (15 min.). Úspěšné složení písemné části zkoušky (minimálně 12 bodů z každé jednotlivé části) je podmínkou pro připuštění k ústnímu pohovoru, který trvá 10 min.

Modelová verze zkoušky je k dispozici na webových stránkách³¹ i v tištěné podobě ve školách, na krajských pracovištích trvalých pobytů MV a v Centrech na podporu integrace cizinců. Od začátku roku 2009 VÚP dvakrát ročně vyhodnocuje počty cizinců, kteří se účastnili zkoušky. Dle údajů škol bylo v období od září 2008 do 31. května 2010 vyzkoušeno téměř 7000 cizinců. 78% ze všech vyzkoušených cizinců u zkoušky uspělo 22% z celkového počtu vyzkoušených u zkoušky na první nebo další pokus neuspělo. Jednoznačně nejvíce cizinců bylo vyzkoušeno v Praze (3116), dále v Jihomoravském kraji (1174) a s větším odstupem 417 cizinců v Jihočeském kraji. Z celkového počtu vyzkoušených nemělo poukaz 450 uchazečů.

Jednou z nejvýznamnějších změn v organizaci zkoušek z češtiny pro trvalý pobyt je zavedení nových Pokynů k organizaci zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR pro uchazeče platných od 1. července 2010, na základě kterých se zpřesní kontrola průběhu zkoušek a evidence cizinců, kteří u zkoušky neprospěli. Nově totiž cizinci, kteří u zkoušky neuspěli, dostávají Potvrzení o nesložení zkoušky opatřené ochrannými prvky, kterým se musí uchazeči při opakování zkoušky prokázat. Škola tak zjistí, u které verze zkoušek uchazeč neuspěl. Kontrolu organizace zkoušek v případě jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky provádí Česká školní inspekce, v případě vysokých škol ji realizuje MŠMT. Kontrolu totožnosti cizinců provádí administrátor, tedy zaměstnanec školy, příp. pozvaní zástupci Cizinecké

---

²⁹ Interaktivní modelová zkouška z českého jazyka je dostupná od září 2008 na: http://cestina-pro-cizince.cz/?p=zkouska-nanecisto&hl=cs_CZ.

³⁰ http://cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=termíny-zkousky&hl=cs_CZ

³¹ www.cestina-pro-cizince.cz

policie.

Nově jsou zavedeny MŠMT centrálně stanovené termíny. Zkouška z českého jazyka se koná na celém území ČR každou středu a dále každou druhou sobotu v měsíci (pokud tento den není státní svátek). Uchazeč, který se přihlásí ke zkoušce bez dokumentu (Poukazu MV a nebo Potvrzení o nesložení zkoušky), může skládat zkoušku pouze dvakrát za rok v jarním a v podzimním termínu, a to ve zkušební sobotu od března do května nebo od září do listopadu dle podmínek stanovených školou. MŠMT tak má celkový přehled o konání zkoušek a díky potvrzení o nesložení zkoušky i přehled o tom, který cizinec konal určitou verzi zkoušek a na jaké škole. Pro zajištění anonymity při zkoušce a pro snížení a prevenci příp. korupčního rizika, uchazeči vystupují pod číselnými kódy. Uchazeč, který nesložil písemnou zkoušku, může opakovat zkoušku až čtyřikrát za sebou během půlroku. Za každou opravnou zkoušku musí platit 1500.- Kč. Uchazeč, který úspěšně složí obě části zkoušky, dostane týž den Osvědčení o znalosti českého jazyka.

Praxe potvrdila opodstatněnost požadavku, aby cizinec žádající o trvalý pobyt v ČR prokázal přiměřené znalosti českého jazyka, které mu umožní překonání základní jazykové bariéry a přispějí k jeho lepší integraci do společnosti.

Použité zdroje

Zpracováno dle materiálů Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

Koncepce oboru čeština jako druhý/cizí jazyk na KCL FP TUL³²

Svatava Škodová³³

1. Východiska³⁴

1.1 Předpoklady vzdělávání dětí-cizinců v ČR³⁵

Jedním z aktuálních problémů, který je třeba řešit v souvislosti s trvalým nárůstem jinojazyčných žáků a studentů v českých základních a středních školách, je příprava pedagogů a lektorů, kteří budou výuku cizinců realizovat v praxi. Žáci-cizinci v českém školním prostředí narážejí na to, že pedagogové ve školách nejsou zatím vybaveni soustavnými odbornými ani metodologickými znalostmi, jak by měli pracovat s žáky a studenty-cizinci. Obvykle jsou učitelé odkázáni pouze na své vlastní schopnosti a zkušenosti, nemají dostatečné znalosti komunikační kompetence cizojazyčných žáků, nemají k dispozici vhodné učební materiály, které by z poznání jejich komunikační kompetence vycházely³⁶, nezvládají metodické problémy rozvoje komunikační kompetence žáků-cizinců. Tento nedostatek je tím silnější, že ani akademická pracoviště, která učitele připravují, nemají v tomto směru dostatečnou znalost.

Hlavním problémem v oblasti vzdělávání učitelů, kteří budou pracovat s dětmi z jazykových menšin, tedy je:

- neznalost komunikační kompetence jazykově handicapovaných menšin na akademické úrovni;

---

³² Na textu koncepce inovace se podílela Mgr. Kateřina Váňová. Za cenné připomínky děkuji také prof. Karlu Šebestovi doc. Milanu Hrdličkovi.

³³ Mgr. Svata Škodová Ph.D., Katedra českého jazyka a literatury, Fakulta přírodně humanitní a pedagogická Technické univerzity v Liberci, kontakt na autorku: svatava.skodova@tul.cz

³⁴ Seznam zkratk použitých v textu:

KCL FP TUL Katedra českého jazyka a literatury, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci; ECTS European Credit Transfer System; DP diplomová práce; BP bakalářská práce; C2J čeština jako druhý jazyk; CJC čeština jako cizí jazyk; ZS zimní semestr; LS letní semestr

³⁵ Vzdělávání cizinců (§20) podle Nového školského zákona č. 561/2004 Sb.: Zákon nabyt účinnosti dnem 1. ledna 2005 a již obecně hovoří o vzdělávání cizinců; všem bez rozdílu je přiznáno právo na přístup ke vzdělávání za stejných podmínek, jako mají občané ČR.

³⁶ Pro výuku dětí-cizinců existuje několik učebních materiálů, podle kterých by mohli učitelé na školách žáky-cizince učit,³⁶ avšak pouze jediný z nich získal doložku MŠMT (S. Škodová, *Domino*. Praha : Wolters Kluwer, 2010).

- nešíření takové znalosti mezi učitele už aktivní či budoucí, kteří s jazykově handicapovanými osobami pracují;
- neznalost procesu osvojování češtiny jako druhého/cizího jazyka; neznalost interferenčních procesů, specifických potřeb jednotlivých jazykových komunit atd.

1.2 Kontext oboru čeština jako druhý/cizí jazyk v celosvětovém i národním měřítku

Pro úvahy o koncepci inovací češtiny jako druhého/cizího jazyka ve výše uvedených oborech na FP TUL je inspirací pohled na profilaci tohoto oboru na některých domácích i zahraničních univerzitách.

Vzdělávací systémy evropských, zvl. německy, anglicky, švédsky a francouzsky mluvících zemí pamatují na vzdělávání odborníků – učitelů němčiny, angličtiny, švédštiny a francouzštiny jako cizího, resp. druhého jazyka. Koncepce edukace učitelů v těchto zemích pokrývají rozsah vzdělávání od krátkých kurzů ukončených certifikací přes různé typy pregraduálních až postgraduálních programů.

Porovnáme-li tento stav s domácí situací, musíme konstatovat, že pozice češtiny jako cizího/druhého jazyka byla ještě donedávna odlišná. Vzhledem ke skutečnosti, že odborná příprava zahraničních studentů, kteří k nám přijížděli zvl. ze zemí třetího světa, si nekladla za cíl osvojení jazyka v celé jeho šíři, ale jen schopnost porozumět češtině v míře nezbytné pro studium na vysoké škole, nevyžadovala jejich příprava speciálně vzdělané pedagogy zaměřené na výuku a osvojování druhého/cizího jazyka. Skupina zájemců o studium češtiny jako cizího/druhého jazyka byla tedy velmi malá a nebylo proto třeba koncipovat samostatný gramatický a didaktický systém češtiny jako druhého jazyka. Vysoké školy proto neposkytovaly zvláštní studijní programy češtiny jako cizího/druhého jazyka.

V současné době je situace češtiny jako druhého/cizího jazyka změnila. Vzrostl počet cizinců, kteří přesídlili do České republiky s celými rodinami, tedy i s dětmi, které se začaly začleňovat do systému vzdělávání na základních školách.

Na tuto situaci reagují naše vysoké školy nabídkou možnosti získání nebo rozšíření vzdělání v oblasti češtiny jako cizího/druhého jazyka³⁷ pro různé stupně státních i soukromých škol, pro speciální školy i jazykové kurzy.

Během studia studenti získávají kvalifikaci obecně lingvistickou a obecně učitelskou, ve své didaktické přípravě pak absolvují nejen kurz didaktiky češtiny jako mateřského jazyka, ale v různé míře na jednotlivých školách i specializované semináře věnované problematice češtiny jako cizího jazyka.

---

³⁷ Srov. např. ŠEBESTA, K. Vyučování češtiny jako druhého/cizího jazyka. In ŠEBESTA, K. – HÁJKOVÁ, E. (eds.): *Didaktické studie III. Čeština jako cizí jazyk*. Praha : PF UK, 2006, s. 33 - 35.

HRDLIČKA, M. K otázce pregraduální kvalifikace učitele cizího jazyka. In ŠEBESTA, K. – HÁJKOVÁ, E. (eds.): *Didaktické studie III. Čeština jako cizí jazyk*. Praha : PF UK, 2006, s. 36 – 40.

Žádný z těchto programů však pro výuku budoucích učitelů a lektorů dosud nevyužívá poznatky získané z výzkumů korpusové lingvistiky, zejména data čerpaná z tzv. žákovských korpusů.

Žákovské korpusy, které jejich průkopnice S. Granger(ová) definuje jako soubor elektronicky uložených autentických textů produkovaných studenty cizího nebo druhé jazyka, se začínají rozvíjet až v posledních desetiletích (resp. od 1990), zatím to byly především vnitřní korpusy velkých nakladatelství (Longman) nebo interní korpusy menšího rozsahu. Ačkoliv jsou tyto korpusy opravdu nedávným krokem vpřed ve vývoji korpusové lingvistiky, je již od počátku jejich existence zřejmé, že jsou velmi významnou událostí. Už nyní se prokázala jejich výjimečná užitečnost pro poznání učení a osvojování cizího/druhého jazyka, pro tvorbu slovníků, gramatických materiálů atd. Pro češtinu jako druhý/cizí jazyk bude takový korpus vytvořen právě v rámci projektu *Inovace vzdělávání v oboru čeština jako druhý jazyk* (CZ.1.07/2.2.00/07.0259) podpořeného z OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

2. Koncepce oboru čeština jako druhý/cizí jazyk na KCL FP TUL

Projekt vychází z předpokladu, že řešením situace nastíněné výše je systematická, kvalitní příprava studentů VŠ vzdělávajících učitele v této oblasti. Směřuje k zásadnímu zkvalitnění jejich přípravy a k jejímu systematickému propojení s moderními metodami práce, zvl. s využíváním ICT a korpusu jazyka žáků s češtinou jako druhým jazykem

Předkládaný materiál prezentuje koncepci vysokoškolské přípravy učitelů a lektorů češtiny jako druhého/cizího jazyka na FP TUL. Při přípravě koncepce se autorský tým opíral o četné studie³⁸, o výzkum v oblasti osvojování a učení druhého jazyka obecně, zvláště na německých, britských, švédských a francouzských univerzitách³⁹.

2.1 Zaměření studijního oboru

2.1.1 Cílové skupiny

Cílovými skupinami pro plánované inovace na úrovni studijních programů a profilu absolventa jsou:

- a) budoucí absolventi bakalářského studijního programu *Specializace v pedagogice*, obor *Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání*, jejichž profil absolventa bude rozšířen o modul prohloubené specializace zaměřený na studium češtiny jako druhého/cizího jazyka;

---

³⁸ Publikované např. ve sbornících Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, Státní vysoké odborné školy v Ratiboři, Ústavu jazykové a odborné péče Univerzity Karlovy, Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy aj.

³⁹ Např.: University of East London, University of Buckingham, Nottingham Trent University, Uppsala University, Stockholm University, University of Leipzig, Humboldt-Universität zu Berlin, Universität Konstanz, Université Catholique de Louvain.

- b) budoucí absolventi navazujícího magisterského studijního programu *Učitelství pro střední školy obor Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro ZŠ a SŠ – český jazyk*, jejichž profil absolventa bude rozšířen o modul prohloubené specializace zaměřený na studium češtiny jako druhého/cizího jazyka;
- c) budoucí absolventi studijního programu *Filologie obor Český jazyk a literatura*;
- d) budoucí absolventi studijních programů *Specializace v pedagogice oborů i. Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání, ii. Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání, iii. Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání*. Těmto studentům bude dána možnost absolvovat vybrané kurzy s dílčí tematikou češtiny jako druhého/cizího jazyka na úrovni kurzů volitelných a povinně volitelných;
- e) budoucí absolventi studijního programu *Učitelství pro základní školy oborů Anglický jazyk pro 2. stupeň základní školy, Německý jazyk pro 2. stupeň základní školy*.

2.1.2 Přínos pro cílovou skupinu

Členové všech cílových skupin získají podstatně vyšší kvalifikaci v oblasti, která je pro jejich profesní uplatnění mimořádně důležitá. Studenti budou mít podstatně větší a přesnější znalosti o stavu a vývoji komunikační kompetence žáků s češtinou jako druhým jazykem, o možnostech a metodách jejího sledování, měření a hodnocení, o faktorech, které ovlivňují její vývoj.

2.1.2.1 Profil absolventa⁴⁰

- a) Absolvent získá relativně velmi širokou znalostní a dovednostní bázi, především v oblasti bohemistické filologie.
- b) Literární složka předmětu směřuje: (i) k rozvinutí celistvého povědomí o vývoji české literatury od nejstarších dob po současnost s přesahy k literatuře světové; (ii) k rozvíjení primárního čtenářství směrem k dovednosti interpretovat text na vyšší úrovni, a to s oporou o koncepcí literární teorie a literární vědy.
- c) Pedagogicko-psychologická složka směřuje k získání základní znalosti z oblasti pedagogiky a psychologie.
- d) Modulová složka češtiny jako druhého/cizího jazyka směřuje (i) k poznání základů didaktiky cizích jazyků s přihlédnutím ke specifikům češtiny jako druhého/cizího jazyka; k seznámení s učebnicemi češtiny pro cizince, s historií oboru, s odlišnostmi výuky češtiny jako druhého/cizího jazyka v porovnání s výukou češtiny jako mateřského jazyka; (ii) k poznání evropské jazykové politiky a jazykové politiky v ČR, včetně Společného evropského referenčního rámce a referenčními popisy pro češtinu; k poznání hlavních jazykových komunit v ČR a legislativního vymezení jejich pozice v ČR, zvláště z hlediska školního vzdělávání; (iii) k seznámení s moderními teoriemi osvojování a učení druhého jazyka, metodami jeho studia a možnostmi jejich aplikace ve vyučování C2J, se zvláštním důrazem na práci s žákovskými korpusy, jejich vytváření, anotace a praktické využívání pro plánování, přípravu i realizaci výuky češtiny jako druhého/cizího

---

⁴⁰ Profil absolventa uvedený v tomto oddíle představuje určitý zevšeobecněný souhrn zákl. znalostí a dovedností pro cílové skupiny uvedené v oddíle 2.1.1 a odhlíží od jejich jednotlivých specifik.

jazyka, pro testování a hodnocení jazykové a komunikační kompetence nerodilých mluvčích v češtině, pro vytváření učebních materiálů apod.

- e) Ověření teoretických poznatků je studentům umožněno v průběhu povinné praxe uskutečňované v jazykových školách a soukromém sektoru.
- f) Všeobecně vzdělávací složka směřuje (i) k vytvoření všeobecného kulturního rozhledu včetně poznání multikulturních rysů evropské společnosti; (ii) k praktické znalosti jednoho cizího jazyka (na úrovni B1 podle Evropského referenčního rámce pro jazyky), která podpoří flexibilní uplatnění absolventa na domácím i zahraničním trhu práce; (iii) k praktickému využití ICT.

Sociokulturní orientace: její místo v procesu integrace cizinců

Martin Punčochář⁴¹

Pojem sociokulturní orientace

Fenomén sociokulturní orientace není dosud v českém prostředí příliš zaveden, a to ani lexikálně, ani prakticky. Kromě ze společného evropského referenčního rámce pro jazyky⁴² přejatého obecného vymezení široce chápaných jazykových kompetencí a jejich poměrně obecné aplikace do české praxe existují učební či metodické materiály spíše sporadicky.⁴³ Ani v akademickém prostředí není tento problém příliš zkoumán.⁴⁴

Vycházíme tedy převážně z poznatků formulovaných právě společným evropským referenčním rámcem pro jazyky, který se k fenoménu jazykového vzdělávání a používání jazyka vůbec vyjadřuje následovně: „Užívání jazyka, včetně učení se jazyku, představuje úkony prováděné lidmi, kteří si jako jednotlivci a jako členové

---

⁴¹ Mgr. Martin Punčochář, Sdružení osob zabývajících se emigranty o.s.; kontakt na autora: puncochar@soze.cz

⁴² Společný evropský referenční rámec pro jazyky.

M. Hádková – J. Línek – K. Vlasáková: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. Olomouc, Univerzita Palackého 2005. Dostupné online z: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/mezinarodni_vztahy/cestinaA1.pdf [cit. online 11. 2. 2010].

M. Čadská – V. Bidlas – H. Confortiová – M. Turzíková: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A2*. Praha, Univerzita Karlova, Ústav jazykové a odborné přípravy 2005. Dostupné online z: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/mezinarodni_vztahy/cestinaA2.pdf [cit. online 11. 2. 2010].

M. Šára & kol.: *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk (B1)*. Rada Evropy 2005.

J. Holub a kol.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň B2*. Praha, Univerzita Karlova, Ústav jazykové a odborné přípravy 2005. Dostupné online z: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/mezinarodni_vztahy/cestinaB2.pdf [cit. online 11. 2. 2010].

⁴³ Kromě výše zmíněného *Sociokulturního minima* Jany Bischofové a Milana Hrdličky neexistuje specializovaný materiál, sociokulturní dimenze je ovšem přítomna jako integrální součást rozmanitých učebních materiálů.

⁴⁴ Jakkoli se zdá, že situace pozvolna zlepšuje, srov. sborník z konference z r. 2008 (Marie Čadská – Galina Balowska a kol. (ed.): *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR. Sborník příspěvků mezinárodní konference Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR a Společný evropský referenční rámec, Poděbrady 19. – 20. června 2008*. Praha – Racibórz, Universita Karlova – PWSZ w Raciborzu 2008), který obsahuje řadu článků tak či onak spojených s problematikou sociokulturní orientace, jejich potenciální užítelnost v praxi je však diskutabilní. Dále pak publikace Jaromíry Šindelářové: *Socio-kulturní zázemí žáků a studentů-imigrantů přicházejících ze zemí s odlišnou kulturou*. Ústí nad Labem 2005. „Sociokulturní aspekty při výuce češtiny arabsky mluvících žáků a studentů.“ In: *Aspekty literárnovedné a jazykovedné*. Ružomberok 2007. „Sociokulturní minimum pro učitele češtiny jako cizího jazyka.“ In: *Vzdělávání v sociokulturním kontextu: Diverzita a vzdělávací bariéry*. Ústí nad Labem 2008.

společnosti rozvíjejí rejstřík kompetencí, a to jak kompetencí obecných tak obzvláště komunikativních jazykových kompetencí. Užívají kompetence, které mají k dispozici v různých kontextech a za různých podmínek a omezení, aby se zapojili do jazykových činností obsahujících jazykové procesy, jejichž cílem je vytvářet či přijímat texty vztažené k tématům v určitých oblastech užívání jazyka, a přitom aktivizují ty strategie, které se zdají nejpříhodnější pro úspěšné provedení úloh. Monitorování těchto úkonů účastníky procesu vede k posílení nebo posměnění jejich kompetencí.“⁴⁵

Společný evropský referenční rámec v návaznosti na sociolingvistická a pragmalingvistická zkoumání zařazuje sociokulturní kompetenci na roveň dalším komunikačním kompetencím, jejichž zvládnutí je předpokladem úspěšného používání jazyka mluvčím, pro nějž předmětný jazyk není jazykem mateřským.

„Z hlediska studenta,⁴⁶ který se učí jazyku, je velmi důležité, aby získal též potřebné sociokulturní znalosti o společnosti a kultuře určitého společenství, které daným jazykem hovoří. Rysy, které výrazně charakterizují určitou společnost a její kulturu, se vztahují zejména k životním podmínkám, každodennímu životu, mezilidským vztahům, hodnotám, postojům, společenským konvencím, rituálům a obyčejům. Vedle těchto znalostí je zapotřebí, aby student získal i dovednosti potřebné k efektivní komunikaci v dané oblasti. Soubor znalostí a dovedností, které jsou zapotřebí ke zvládnutí společenských dimenzí užívání jazyka, je označován jako sociokulturní kompetence.“⁴⁷

Sociokulturní kompetenci nelze tedy izolovat od ostatních kompetencí a rozvíjet ji samostatně, jedná se o „široký pojem začínající u vhodnosti správnosti použití určitého pozdravu, jdoucí přes vyplňování složenek a formulářů končící v sociálních nuancích, které nejsou vlastní ani mnohemu z rodilých mluvčích.“⁴⁸

Kurzy sociokulturní orientace v ČR

Kurzy sociokulturní orientace se v českém prostředí jakožto specifický fenomén

---

⁴⁵ Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Olmouc, Univerzita Palackého 2002. Dostupné online z: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/mezinarodni_vztahy/evropskyreferencniramec.zip [cit. online 11. 2. 2010] – dále jen SERR, s. 9.

⁴⁶ Podobně jako mj. Kateřina Vlasáková ve svém článku „Možnosti osvojování sociokulturní kompetence v cizím jazyce“ (in: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR*, s. 262) „výrazu *student* užíváme v souladu se SERR, mj. z toho důvodu, že čeština nedisponuje výrazem, který by odpovídal anglickému *learner*, tj. ten, kdo se učí. (...) Výrazy *student* a *vyučující* jsou užívány pouze v maskulinní podobě stejně jako zájmena k nim odkazující. Zahrnují ovšem jak studenty a studentky a vyučující muže i ženy.“

⁴⁷ M. Čadská – V. Bidlas – H. Confortiová – M. Turzиковá: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A2*.

⁴⁸ Svatava Škodová: „Metafora jako prostředek osvojování sociokulturní kompetence ve výuce češtiny jako cizího jazyka.“ In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a SERR*, s. 241.

objevují spolu se zřízením regionálních center na podporu integrace cizinců, které fungují od r. 2009 s finanční podporou Evropského integračního fondu.⁴⁹ Nelze však říci, že by se problematika sociokulturní integrace do té doby v České republice neobjevila – pouze nikdy nebyla řešena samostatně prostřednictvím speciálních kurzů.⁵⁰

Obsah těchto kurzů nebyl nijak direktivně stanoven, očekávalo se pouze „zajištění kurzů socio-kulturní orientace pro minimálně 300 cizinců v každém z center v daném roce“⁵¹, bylo tedy na každém z provozovatelů center, jakým způsobem k zajištění kurzů sociokulturní integrace přistoupí. Sdružení občanů zabývajících se emigranty (dále SOZE) jakožto zajišťovatel této aktivity v Jihomoravském kraji zvolilo cestu, která se odlišuje od ostatních krajských center na podporu integrace cizinců⁵², a sice cestu hledání a navržení, ověření a formulování svébytné koncepce těchto kurzů. Kořeny procesu vývoje metodiky kurzů sociokulturní orientace v rámci SOZE lze sledovat již v obdobích předcházejících myšlenku krajských center na podporu integrace cizinců, které si tuto metodiku explicitně vyžádaly, zejména ji pak lze zasadit do období zpracování metodiky úvodních kurzů pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany v letech 2005–2007, jejíž doporučení – a zejména učební materiály⁵³ – byly používány průběžně v řadě projektů.⁵⁴

Jihomoravský kraj (v rámci Jihomoravského regionálního centra na podporu integrace cizinců)

V rámci Jihomoravského regionálního centra na podporu integrace cizinců probíhají kurzy sociokulturní orientace od jeho otevření, tj. od dubna 2009. Samotný koncept těchto kurzů byl navržen a promyšlen v období vyhlášení programu, v roce 2009

---

⁴⁹ V r. 2009 byla otevřena centra ve Zlínském, Západočeském, Moravskoslezském a Pardubickém kraji (pod Správou uprchlických zařízení, viz: www.integracnicentra.cz), dále pak v Ústeckém kraji (spravované Poradnou pro integraci, viz: www.centrumcizincu.cz) a Jihomoravském kraji (spravované Jihomoravským krajem ve spolupráci s Organizací pro pomoc uprchlíkům, Sdružením občanů zabývajících se emigranty, Charitou a od r. 2010 ZŠ Staňkova, viz: www.cizincijmk.cz). V roce 2010 byla pak otevřena centra v Jihočeském, Karlovarském, Libereckém a Olomouckém kraji (pod Správou uprchlických zařízení). V roce 2011 se plánuje otevření centra v Královéhradeckém kraji.

⁵⁰ Nelze samozřejmě vyloučit opak na individuální úrovni; explicitně se problematika sociokulturní orientace odrazila v nové koncepci a metodice úvodních kurzů pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany, kterou vyvinulo Sdružení občanů zabývajících se emigranty v letech 2005–2007, v níž vedle jazykových učebních materiálů vznikla též učebnice autorské dvojice Milan Hrdlička, Jana Bischofová *Sociokulturní minimum*.

⁵¹ Výzva k předkládání návrhů projektů pro roční program 2008 Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí. Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR Datum vyhlášení výzvy: 5. prosince 2008.

⁵² Neformální spolupráce a výměna zkušeností byly navázány pouze s Poradnou pro integraci v Ústeckém kraji.

⁵³ Mezi něž patří i *Sociokulturní minimum*, srov. pozn. 2.

⁵⁴ Více viz: http://www.soze.cz/?page_id=53.

byl pilotován, v roce 2010 pak byla v rámci projektu „Sociokulturní orientace“ (EIF 2008–42) zpracována metodika kurzů sociokulturní orientace.⁵⁵

Základním principem těchto kurzů sociokulturní orientace je přesvědčení, že žádný jazykový kurz není pouze a jedině jazykovým kurzem (srov. první lekce většiny učebnic češtiny jako cizího jazyka uvádějící problematiku pozdravu a rozdělení na tykání a vykání: Ahoj vs. Dobrý den.), neboť jazyk nelze redukovat na soubor lexikálních jednotek chovajících se dle systému pravidel, naopak (a z hlediska studenta cizího jazyka, zejm. na počátečních úrovních, zvláště): jazyk je souborem prostředků, které jsou používány v komunikaci s určitým účelem a v určitém kontextu, přičemž míra úspěšnosti komunikátu je do jisté míry závislá právě na znalosti kontextu a schopnosti uzpůsobit mu komunikát (tj. na adekvátním zapojení sociokulturní kompetence do komunikace).

Rozsah kurzu

V Jihomoravském centru na podporu integrace cizinců jsou kurzu sociokulturní orientace realizovány Sdružením občanů zabývajících se emigranty v rozsahu 30 hodin (2×3 vyučovací hodiny týdně, celkem 5 týdnů).

Kurzy SKI navazují na kurzy češtiny jako cizího jazyka. Tyto jsou realizovány v rozsahu 72 hodin, 2×3 vyučovací hodiny týdně, celkem tedy tři měsíce. Kurzy jsou otevírány na třech komunikačních úrovních: A1, A2 a B1 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

Navazující kurzy SKI vede v ideálním případě tentýž lektor jako základní kurz češtiny. Nedovoluje-li situace, aby v kurzu pokračoval tentýž lektor, je zapotřebí, aby se lektor navazujícího kurzu se skupinou seznámil již před započítáním kurzu SKI a aby konzultoval její složení, potřeby a individuální situaci každého z frekventantů také s lektorem, po němž skupinu přejímá. Znalost skupiny je základním předpokladem pro úspěšnou realizaci kurzu.

Tematické okruhy

V rámci kurzu lze zpracovat jakékoli téma, které se jakýmkoli způsobem pojí s Českou republikou nebo českým jazykem. Témata lze rozdělit do několika okruhů, každé z témat může mít řadu podtémat. Pokud jde o volbu témat, jde vždy o kompromis mezi novým a důležitým.

Témata se mohou krýt s výčtem rysů, které dle SERR výrazně charakterizují evropskou kulturu, a mohou se tedy vztahovat k:

1. Každodennímu životu
2. Životním podmínkám

---

⁵⁵ Ke stažení zde: www.soze.cz/wp/wp-content/storage/eif200-42-metodika_SKI.pdf. Předpokládá se, že metodika bude průběžně doplňována o další modelové lekce.

3. Mezilidským vztahům (včetně vztahů moci a solidarity)
4. Hodnotám, víře a postojům
5. Řeči těla. Znalosti těchto konvencí, které vyžadují určité chování, tvoří součást sociokulturní kompetence uživatele jazyka i studenta, který se jazyku učí.
6. Společenským konvencím
7. Rituálům a obyčejů⁵⁶

Tyto rysy, resp. témata lze považovat za průřezová a v kurzu se odrazí vždy nutně výběrově.

Cílová skupina

Témata lze individualizovat dle aktuálních potřeb kurzu. Základním kritériem pro zvolení žádoucí koncepce kurzu je sociokulturní blízkost/vzdálenost cílové skupiny od českých realit.

- Neslovani s neindoevropskou mateřštinou, bez zkušenosti se středoevropskou realitou
- Neslovani s indoevropskou mateřštinou, bez zkušenosti s flexivním jazykem, ale se znalostí středoevropské reality
- Neslovani s indoevropskou i neindoevropskou mateřštinou a s komunikační kompetencí dosaženou na úrovni A1 v některém ze slovanských jazyků (se zkušeností se středoevropskou realitou)
- Slovani (s mateřštinou češtině velmi blízkou a se znalostí středoevropské reality)

Je evidentní, že s rostoucí blízkostí sociokulturního rámce mluvčího k sociokulturnímu rámci České republiky (např. Slovensko, kde jsou sociokulturní odlišnosti zanedbatelné, ale modelově např. Ukrajina: díky jazykové příbuznosti, dlouhodobé imigraci ukrajinských občanů do ČR) se zmenšuje extenzivní rozsah témat a problémů, která je nutno ve výuce akcentovat ve prospěch intenzivnějšího zájmu o problémy pro mluvčí z jiných skupin okrajovější.

Koncepce kurzu

S ohledem na obrovské množství témat a nespočet způsobů, jak se zhostit jejich prezentace, pracuje Jihomoravské regionální centrum na podporu integrace cizinců s otevřeným konceptem kurzu. Poskytuje tedy pouze rámcové vodítko, jakým způsobem volit témata, jakým způsobem skloubit sociokulturní problematiku s jazykovou výukou, jakým způsobem sestavit a vést lekci. Naplnění tohoto rámce obsahem je však již úkolem lektora/lektorky v kurzu (inspirací mohou být ukázkové lekce uvedené v závěru této metodiky).

Základním metodickým principem, který tvoří páteř přístupu vyučující/ho k vedení kurzu, je symbiotické propojení gramatického výkladu, který studenti – zejména na

---

⁵⁶ Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme, s. 104–105.

pokročilejších úrovních – očekávají, se sociokulturními tématy (blíže viz metodika, pozn. 14). Na pozadí sociokulturních prvků je zpracován konkrétní gramatický jev, či opačně řečeno: určitá gramatika slouží jako podklad pro výklad sociokulturních aspektů výuky. V každém komunikátu lze totiž identifikovat celou řadu gramatických kategorií (jednotlivé pády jmenných slovních druhů, slovesné kategorie, rozmanité druhy číslovek, neohebné slovní druhy atp.⁵⁷ Z těchto lze však vždy – dle potřeby konkrétního kurzu a dle uvážení vyučující/ho – vybrat jeden jev ak jeho zvládnutí/procvičení připravit učební materiál na danou lekci.

Metodu výuky lze zvolit dle složení skupiny, převažující země původu a daného tématu, konkrétně na škále „klasická kurzová hodina“ (cvičení, nácvik situací, akce–reakce) – „přednáška“, doporučujeme však takové pojetí výuky, ve kterém činí podíl aktivity studentů min. 60 % (zahrnuje jak mluvení – monologické či dialogické, tak čtení či psaní), výklad lektora a jeho aktivita by měly být v menšině, zvláště u témat, která nevyžadují znalosti, nýbrž dovednosti: tam je nácviková, aktivní práce studenta klíčová.

Shrnutí

Výše stručně popsany koncept kurzů sociokulturní orientace je určen těm mluvčím, kteří si již osvojili základní komunikační schopnosti (tj. dosáhli min. komunikační úrovně A1), a jeho hlavním cílem je naplnění cílů integračního procesu (tj. znalost prostředí a samostatná orientace v něm, při zachování vlastních hodnot a postojů za podmínky jejich kompatibility s právním řádem ČR, respektování českých sociokulturních specifik a schopnost jejich úspěšného používání a/nebo porozumění jim). Základní orientace cizincům po příchodu do ČR poskytují odpovídajícím způsobem informativní materiály ČR (k mání na úřadech, s nimiž cizinec po příjezdu přijde do styku, příp. na internetu) a zejména nápomoc cizinecké komunity. Kurzy sociokulturní orientace jsou jakousi nástavbou na základní jazykové kompetence a schopnosti a slouží primárně k integraci a osamostatnění cizince v ČR.

---

⁵⁷ Pro potřeby výuky češtiny pro cizince dostačuje základ přehled gramatiky, jaký poskytuje např. Bohuslav Havránek – Alois Jedlička: *Stručná mluvnice česká*. Praha, Fortuna 2002. Netřeba cizince – nejde-li o studenta či aspiranta bohemistiky či slavistiky – zatěžovat akademickou mluvnici, kterou představuje např. *Mluvnice češtiny 1–3 (Praha, Academia 1986, 1987)* či různé lingvistické, filozofické, logické či mezioborové přístupy. Na druhou stranu, čím lépe je vyučující takto vybaven/a, tím lépe.

Podoba integračních zkoušek pro migranty v Nizozemsku

Eva Dohnalová⁵⁸

Nizozemsko jako jedna z prvních zemí Evropské unie zavedla již v roce 1994 politiku občanské integrace, která se odklonila od konceptu předchozí multikulturní politiky menšin a zaměřila se na podporu integrace jednotlivých imigrantů do nizozemské společnosti. Tento text se zabývá formální i obsahovou implementací soudobé integrační politiky dané novelou Integračního zákona (dále jen WIN⁵⁹) a také tzv. Delta plánem občanské integrace.⁶⁰ Autorka se v textu věnuje zejména jednotlivým částem integrační zkoušky.

Hlavním zdrojem informací jsou materiály a informace, které autorka získala během studijního pobytu na European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER) na Universiteit Utrecht v dubnu 2009. Z tohoto důvodu se mnohé informace vztahují pouze na integrační politiku města Utrecht⁶¹. Text může sloužit coby inspirace pro tvůrce integrační politiky v České republice (dále jen ČR) a také pro vzdělávací instituce a nevládní sektor, jež se integrací imigrantů zabývají.

---

⁵⁸ Mgr. Eva Dohnalová. Autorka se věnuje problematice integrace imigrantů v zemích ES/EU v rámci postgraduálního studia na Katedře sociologie a andragogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci. V současnosti také pracuje v o.s. Berkat v komunitním centru InBáze v Praze jako vedoucí sociálního oddělení.

⁵⁹ Tento zákon vstoupil v platnost 1. 1. 2007.

Viz. <http://international.vrom.nl/pagina.html?id=42929>.

⁶⁰ Delta plán nizozemská vláda vyhlásila pro roky 2007-2011 a vycházel z výsledků průzkumu úspěchů absolventů integračních kurzů v roce 2006, které byly neuspokojivé a ukázaly, že není velký rozdíl ve výsledcích *niewkomers* a *oudkomers*, kdy cca 50% *oudkomers* neudělalo výrazný pokrok ve znalosti jazyka. Mottem Delta plánu je **integrace přes participaci**. Hlavními cíly je realizovat přes 60 000 integračních kurzů za rok, diverzifikace kurzů v závislosti na úrovni a potřebě účastníků (kurzy na míru) a do roku 2011 80 % kurzů vést duálním způsobem, kdy jedna část se bude odehrávat soudobou formou a druhá část formou aktivní participace ve společnosti (práce, dobrovolnictví, další profesní vzdělávání, podnikání, rodičovství atd.)

Více na <http://www.vrom.nl/pagina.html?id=2706&sp=2&dn=7523>

⁶¹ Vzhledem k vysokému stupni decentralizace v Nizozemsku se integrační politika jednotlivých měst často výrazně liší v závislosti na politickém složení místní vlády. Např. Rotterdam má méně vstřícnou integrační politiku díky výrazně pravicové vládě zastoupené stranou VVD, na rozdíl od sociálně orientované vlády v Utrechtu. Rotterdam tak např. nenabízí speciální kurzy pouze pro ženy, které jsou běžné v Utrechtu.

Hlavní proměny Integračního zákona⁶²

Odklon od multikulturní politiky etnických menšin k integrační politice v roce 1994, kdy ve volbách zvítězila sociálně – demokratická, tzv. Fialová koalice, znamenal přesun zájmu od skupin na jednotlivce, silný důraz na socioekonomické začlenění migranta prostřednictvím trhu práce, vzdělání a odstoupení od podpory kulturních odlišností státem.

Již od začátku devadesátých let dvacátého století začala některá města nabízet nově příchozím migrantům integrační kurzy zaměřující se na výuku holandštiny a seznámení s důležitými nizozemskými institucemi. Tato lokální praxe byla převedena na celostátní úroveň přijetím Integračního zákona pro nově příchozí v roce 1998. Nově příchozí z nezápadních zemí se museli povinně účastnit ročního integračního kurzu, který zahrnoval 600 hodin holandštiny, občanskou výchovu a přípravu na trh práce. Implementace nového zákona byla zpočátku spjata zejména s pozitivním úmyslem pomoci migrantům lépe se integrovat na trh práce, kdy stát hradil náklady na kurzy a finanční pokuty za jejich neplnění byly nízké a udělované velmi zřídka. Povinnost navštěvovat kurzy byla vnímána spíše coby nástroj, který zajistí účast i těch, kteří by se dobrovolně nezúčastnili (např. některé tradiční ženy muslimského původu, migranti přicházející pouze za výdělkem). Současně bylo garantováno, že stát zajistí dostatek kvalitních kurzů. Po zabití kontroverzního politika Pima Fortuyna v roce 2002 však došlo k pravicovému obratu vlády. Integrační zákon byl podroben restriktivní revizi a byla formulována integrační politika Nový styl, která akcentovala v daleko větší míře povinnost migranta být si vědom nizozemských hodnot a dodržovat společenské normy. Ministerstvo vnitra předalo agendu integrace ministerstvu spravedlnosti (po 22 letech) a na integraci se začalo nahlížet primárně jako na jev, který musí být a priori definován a standardizován jasnými zákonnými normami. Integrace coby výsledek společenského konsensu bez restriktivních regulací státu přestala být vnímána coby realistický proces.

V roce 2006 ministryně pro zahraniční záležitosti a integraci Rita Verdonk představila nový Integrační zákon, který vstoupil v platnost následující rok (2007). Tímto zákonem se ještě více posílil vynucovací charakter integrace, přičemž stát se na jedné straně stahuje ze scény a činí migranta plně zodpovědným za proces integrace (zásadní politická hesla občanské integrace byla „soběstačnost“ a „nezávislost“). Od roku 2007 si nově příchozí začali platit kurzy v plné výši a jen v případě, kdy úspěšně absolvovali zkoušky, mohli získat refundaci platby do výše 70 % nákladů. Realizace integračních kurzů byla plně svěřena do rukou soukromých agentur a stát pouze vytváří standardizované testy pro závěrečnou integrační zkoušku.

---

⁶² Srov. Joppke, Ch. (2007) *Beyond national models: Civic integration policies for immigrants in Western Europe*, *West European Politics*, 30:1, 1-22 a Bruquetas-Callejo, M., Garcés-Masareñas B., Penninx R., Scholten, P. (2007) *Policymaking related to immigration and integration. The Dutch Case*. IMISCOE Working Paper No 15: Country Report.

Na druhé straně se donucovací pravomoci státu rozšiřují. Integrační zkoušku musí absolvovat také někteří dlouhodobě usazení migranti, z nichž mnohým bylo uděleno občanství, ale nenaplnili podmínku osmi let povinné školní docházky, či jsou identifikováni coby sociálně vyloučení. Stát tak monitoruje a kontroluje celou populaci migrantů v zemi bez ohledu na jejich legislativní status. Coby nejdrastičtější výraz této intervence je přijetí Zákona o integraci ze zahraničí⁶³, který složením integrační zkoušky v zemi původu podmiňuje udělení víza za účelem sloučení rodiny a uzavření sňatku pro příslušníky nezápádních zemí. V tomto případě se již integrace stává patrným prostředkem kontroly imigrace.

Nová vláda kabinetu Petra Balkenendeho III., která nastoupila v únoru 2007, s sebou přinesla změnu diskurzu integrační politiky. Problematika integrace přešla do gesce ministryně pro bydlení, komunity a integraci Ellu Vogelaar, která se odmítla přidat k soutěži antiimigračních politiků o formulaci nejrestriktivnějších opatření jako její předchůdkyně Rita Verdonk. Hlavní důraz v rámci integrační politiky se začal klást na vymýcení chudoby, boj proti rasismu, diskriminaci, polarizaci společnosti a radikalizaci. Vogelaar zdůrazňuje, že úspěšná integrace nezávisí na imigrantech samotných, ale ve stejné míře na celé nizozemské společnosti, která jim musí umožnit se integrovat.⁶⁴

Nová vláda se mimo implementaci WIN začala ve velké míře zaměřovat na programy podporující sociální soudržnost mezi autochtony a alochtony zejména na lokální úrovni (např. pořádání seznamovacích programů pro nově příchozí migranty, ve kterých Nizozemci participují coby dobrovolníci a seznamují migranty s nizozemskou společností) a na realizaci bezplatných integračních kurzů pro socioekonomicky znevýhodněné migranty uvolnila značnou částku ze státního rozpočtu.

Stěžejní změny spojené s novelou integračního zákona

Stěžejním pojmem novely WIN přijaté v roce 2007 se stala integrační zkouška a termín *inburgeren*. (*Burger* znamená v nizozemštině občan, *inburgeren* lze vyložit jako proces stávání se plnohodnotným členem společnosti, pozn. aut.). Na rozdíl od původního znění zákona se imigrant nemusí povinně zúčastnit integračního kurzu, ale je povinen složit zkoušku. Důraz se tedy klade na odpovědnost jednotlivce a na

---

⁶³ Zákon o integraci ze zahraničí (*Wet inburgering in het buitenland*) z roku 2006 stanovuje pravidla a obsah integrační zkoušky před příjezdem do Nizozemska, která se obsahově a formálně liší od WIN, proto se jí nebudu prodrobně věnovat. Čtenáři bych však ráda doporučila k přečtení zprávu *The Netherlands: Discrimination in the name of integration* od Human Rights Watch z roku 2008, která velmi ostře kritizuje tento zákon, který je v rozporu se základními lidskými právy, více na <http://www.hrw.org/en/news/2008/05/14/netherlands-discrimination-name-integration>

⁶⁴ V listopadu 2007 nová vláda vydala Memorandum integrace, kde byl formulován 56 bodový plán integrace pro roky 2007 – 2011.

Dostupné na <http://international.vrom.nl/pagina.html?id=11094>

výsledek, nikoli na snahu, jako tomu bylo před rokem 2007⁶⁵. Pro nově příchozí musí být zkouška splněna od 3,5 do 5 let od příchodu, pro dlouhodobě usazené migranty od vzniku této povinnosti. Sankce za nesplnění zkoušky stanovuje městský úřad na základě individuálního posouzení případu (viz níže).

Integrační zkouška je pro určité skupiny migrantů povinná, imigranti ji ale také mohou absolvovat dobrovolně na základě vlastní potřeby.⁶⁶

Mezi migranty, kteří musí zkoušku složit povinně, patří:

a) Nově příchozí, kteří do Nizozemska přišli po 1. 1. 2007, kteří se chtějí v zemi trvale usadit⁶⁷ a jsou ve věku od 16 do 65 let. Do této skupiny jsou zařazeni také ti, kterým byla udělena amnestie v rámci programu *Generaal Pardon* v letech 2007 – 2009 a ti, kteří přišli před rokem 2007 a nezvládli složit zkoušky na úrovni A2.⁶⁸

Od 1. 1. 2010 byla povinnost rozšířena z žadatelů o trvalý pobyt na žadatele o trvalý azyl po třech letech přechodného azylu a žadatele o prodloužení přechodného pobytu se změnou účelu pobytu na nezávislý na rodinném příslušníkovi, kteří po dobu tří let pobývali v Nizozemsku za účelem společného soužití s rodinným příslušníkem.⁶⁹

b) Dále imigranti, kteří přišli do Nizozemska před 1. 1. 2007 (*oudkomers*), a jsou ve věku od 16 – 65 let, nebo před 1. 1. 2007 neabsolvovali minimálně osm let povinné školní docházky a nemají žádný certifikát potvrzující jejich znalost nizozemštiny.⁷⁰ V

---

⁶⁵ Zákon o integraci nově příchozích (*Wet inburgering nieuwkomers*) platný v letech 1998 – 2007 vyžadoval absolvování 600 hodinového kurzu jazyka a KNS, na úspěšné absolvování zkoušky se nekladal velký důraz.

⁶⁶ Tuto možnost hojně využívají občané jiných členských států EU, kteří v Nizozemsku žijí dlouhodobě. Kurzy je možno navštěvovat i zdarma a dobrovolný účastník tak platí pouze poplatek za zkoušku, kterou sice musí složit, ale i neúspěšně.

⁶⁷ V anglické verzi WIN definice kandidáta zní: *Section 3, 1. An integration candidate is an alien who is residing lawfully, who a) is staying in the Netherlands otherwise than for a temporary purpose, or b) is a religious official. Section 4, 1. Categories of Dutch citizens who are also integration candidates may be defined by Order in Council. The Order in Council may set forth rules allowing for a waiver from the terms of this Act for these Dutch citizens*

⁶⁸ Jazyková úroveň A2 dle Společného evropského referenčního rámce je definována následovně: „Osoba rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. Základní informace o něm/ní, jeho/její rodině, o nakupování a zaměstnání). Dokáže komunikovat v rámci jednoduchých a běžných úkolů, které vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Podrobněji viz: <http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio>

⁶⁹ http://www.ind.nl/en/inbedrijf/actueel/Inburgeringsexamen_eis_verblijfsvergunning_onbepaaldetijd_voortgezet_verblijf.asp

⁷⁰ Rozhodnutí o nutnosti absolvovat integrační zkoušky pro *oudkomers* činí na základě individuálního posouzení zaměstnanec městského/obecního úřadu. Velký zřetel se bere na aktivní participaci ve společnosti, nejenom v rámci své etnické komunity, ale také na zdravotní stav, věk a mentální schopnosti člověka (z osobního rozhovoru se zaměstnancem Městského úřadu v Utrechtu, duben

této skupině jsou již i imigranti s nizozemským občanstvím.

c) Třetí skupinou jsou imigranti v duchovních službách (imámové, kněží, kazatelé, rabíni, učitelé náboženství atd.), kteří mají povinnost absolvovat integrační zkoušku i v rámci přechodného pobytu.

Naopak od povinnosti složit zkoušku jsou oproštěni občané ES/EU, EHP a Švýcarska, imigranti mladší 16 let a starší než 65 let, imigranti, kteří žili osm let a více v Nizozemsku před 16 rokem svého věku a chodili do školy, a imigranti, kteří úspěšně absolvovali test osvobozující je ze zkoušky. O osvobození z integrační zkoušky mohou žádat osoby trpící fyzickou, duševní či mentální nemocí a také ti, kteří půl roku před ukončením lhůty pro absolvování přes prokázanou snahu nejsou schopni zkoušku složit, což bývá případ zejména lidí, kteří byli (jsou) negramotní.

Požadovaná úroveň integrační zkoušky v oblasti mluvení a poslechu je stanovena pro všechny adepty na jazykové úrovni A2, v oblasti psaní a čtení pro nově příchozí na úrovni A2 a pro dlouhodobě pobývajících migranty na úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce.

Klíčovou úlohu v integračním procesu hrají městské/obecní úřady, které mají za úkol podporovat migranty v přípravě na zkoušky. Každý městský úřad má jinou strategii, nicméně všechny nabízejí různé typy integračních kurzů bezplatně. Hlavní cílovou skupinou jsou ti, kteří musí integrační zkoušku absolvovat povinně a jsou nějakým způsobem znevýhodněni (uprchlíci, uživatelé dávek státní sociální podpory, duchovní vůdci, senioři v hmotné nouzi). Ministerstvo bydlení, územního plánování a řízení životního prostředí (dále jen Ministerstvo bydlení)⁷¹ zpřístupňuje úřadům databázi nově příchozích a městský úřad pak tyto lidi informuje o povinnosti složit integrační zkoušku a motivuje je pro účast v integračním kurzu, který je pro některé nepovinný a bezplatný. Městský úřad má také několik terénních pracovníků, kteří ve spolupráci s dalšími institucemi navštěvují vytipované potřebné lidi a motivují je pro účast. Zde se jedná především o dlouhodobě usazené migranty.

Integrační kurzy

Finanční dotace na integrační kurzy městské úřady získávají od Ministerstva bydlení, Ministerstva sociálních věcí a Ministerstva školství. Například městský úřad v Utrechtu měl pro rok 2009 rozpočet 6 000 euro na jeden kurz pro jednu osobu a navíc disponoval speciálními fondy pro dofinancování pokračujících kurzů či speciálních kurzů např. pro ženy s dětmi.⁷²

2009, pozn. autorky).

⁷¹ *Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer*

⁷² Zaměstnanec Městského úřadu Utrecht autorce sdělil, že nedostatkem financí netrpí. Spíše řeší to,

Městský úřad rozhoduje také o postupu v případě, že lidé zkoušky nesplní. Pokud člověk prokázal snahu, zkoušky se mu prominou, nebo se posune lhůta pro vykonání zkoušky a adept musí absolvovat další kurz povinně. Poslední variantou je pokuta do výše 500 euro.

Integrační kurzy jsou realizovány na komerční bázi. Městský úřad na základě veřejné soutěže, kde hlavním kritériem je finanční náročnost kurzů, kompetence vyučujících, prestiž instituce, propojenost kurzu s participací ve společnosti (tj. nabídka duálních kurzů spjatých s absolvováním stáže, dobrovolnictvím, spoluprací se školami atd.), uzavře smlouvy se vzdělávacími institucemi na dva roky. O délce kurzu pak rozhoduje škola sama na základě vyhodnocení individuálních vzdělávacích potřeb adepta⁷³. Jedná se buďto o Regionální vzdělávací centra⁷⁴, která jsou v každém větším městě, nebo o komerční vzdělávací instituce. Podstatnou podmínkou kontraktu je, že školy jsou financovány dle počtu úspěšných absolventů zkoušky, nikoli počtu návštěvníků kurzů, což je pro školy velmi nevýhodné, ale současně je to motivuje k zvyšování kvality nabídky.

Vzdělávací materiály jsou opět vytvářeny dle principu volného trhu. Komerční vzdělávací instituce specializované na tvorbu vzdělávacích kurikulů nabízejí mnohé produkty, které vycházejí z metodických příloh WIN, nicméně nejsou kontrolovány žádnou státní institucí a každá škola si sama rozhodne, jaký produkt k integračním kurzům zakoupí a bude používat k výuce.

Integrační zkouška⁷⁵

V rámci integračního procesu existují čtyři cesty vedoucí ke splnění integrační povinnosti. První z nich je integrační zkouška, které se autorka bude podrobně věnovat. Druhou možností je přímo vykonat náročnější státní jazykovou zkoušku na úrovni B2 Společného evropského referenčního rámce v případě, že adept usiluje o vysoce kvalifikovanou práci, nebo na úrovni B1⁷⁶ v případě vyššího odborného

---

že nabídka bezplatných kurzů co do počtu hodin stále není dostačující a také chtějí posílit motivovanost imigrantů kurzy absolvovat, týká se to zejména *oudkomers*. Ministerstvo bydlení pro rok 2007 – 2009 naplánovalo pro město Utrecht 5 100 kurzů, což byl údajně velmi optimistický odhad. V roce 2008 proběhlo v Utrechtu 1000 kurzů a pro rok 2009 je plán 1 650. Nabídka je tedy větší než poptávka. Při diskusi nad tím, zda to je, či není luxus nabízet kurzy zdarma, bylo autorce sděleno, že pokud by stát neinvestoval do kurzů, byly by společenské náklady vzniklé důsledkem segregace imigrantů daleko větší.

⁷³ Např. Vzdělávací instituce Albeda Colleg v Rotterdamu nabízí kurzy 18, 12, 6, 3 měsíční.

⁷⁴ Podrobnější informace o integračních kurzech a zkouškách v ROC Midden Nederland naleznete na <http://www.rocmn.nl/smartsite.shtml?id=36758>

⁷⁵ Podrobné informace o podmínkách integrační zkoušky jsou dostupné na www.inburgeren.nl

Video o zkoušce <http://www.inburgeren.nl/inburgeraar/filmpjes/filmpjes.asp>.

⁷⁶ Podrobné definice jazykových úrovní B1 a B2 jsou dostupné na:

http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/?L=E&M=/main_pages/levels.html

vzdělávání na úrovni MBO - 3⁷⁷ a MBO - 4. Třetí možností je spojit odborné vzdělávání na stanovené úrovni s jazykovou zkouškou na úrovni integrační zkoušky. A poslední možností je osvobození od zkoušky v případě, že člověk pracuje, má dobré vzdělání a dobrou znalost holandštiny.⁷⁸

Poplatek za integrační zkoušku celkem činí 270 euro⁷⁹ Cena za jednotlivé zkoušky je následující: Praktická zkouška s kompletním portfoliem 104 euro, centrální zkouška ze znalostí nizozemské společnosti 37 euro, centrální zkouška z mluvené holandštiny 52 euro, centrální elektronická praktická zkouška 37 euro.

a je placen u IB – Groep⁸⁰ adeptem, který má možnost si pořídit úvěr, či městským úřadem v případě, že adept prokáže finanční neschopnost. Pokud nově příchozí úspěšně absolvoval zkoušku do tří let od vzniku povinnosti a sám platil jak za kurzovné, tak za zkoušku, má nárok na kompenzaci v minimální výši 650 euro a v maximální výši 70 % nákladů. Suma však nesmí přesáhnout 3 000 euro. Dlouhodobě usazení migranti, kteří splnili zkoušku na vyšší úrovni A2, mají nárok na bonus 270 euro.

Integrační zkouška se skládá ze čtyř částí. První tři jsou centrálně organizované zkoušky IB- Groep přes počítač a čtvrtá část je praktická zkouška. Po splnění všech čtyř částí adept obdrží integrační diplom⁸¹.

Centrální zkoušky se sestávají ze třech oblastí⁸², a to ze zkoušky ze znalosti nizozemské společnosti⁸³, z testu z mluvené holandštiny a z elektronické praktické zkoušky.

---

⁷⁷ MBO neboli *Middelbaar beroepsonderwijs* je střední odborné vzdělávání ve 4 úrovních. Přičemž splnění MBO – 4 umožňuje studujícímu přejít na úroveň HBO (*Hoger beroepsonderwijs*) vyšší odborné vzdělávání v rámci vysokoškolského systému.

⁷⁸ Poplatek za test k osvobození od zkoušky je 81 euro.

⁷⁹ Cena za jednotlivé zkoušky je následující: Praktická zkouška s kompletním portfoliem 104 euro, centrální zkouška ze znalostí nizozemské společnosti 37 euro, centrální zkouška z mluvené holandštiny 52 euro, centrální elektronická praktická zkouška 37 euro.

⁸⁰ Informatie Beheer Groep, dále IB – Groep, která sídlí ve všech větších městech, je samostatný správní orgán, který založilo Ministerstvo školství, kultury a vědy, a zabývá se organizací vzdělávání cizinců v Nizozemsku obecně (nostrifikace diplomů, pomoc při výběru školy, studentské půjčky atd.) a speciálně pro Ministerstvo bydlení řídí financování, informační management a organizaci integrační zkoušky. Více na www.ib-groep.nl

⁸¹ V současnosti se v Nizozemsku vedou diskuse o způsobu předávání diplomu. Nyní je předáván úspěšnému absolventovi kurzu zaměstnancem IB – Groep bez výrazných ceremonií. Mnozí požadují vyšší míru ritualizace tohoto aktu jako významné životní a společenské události, která by měla zaručit vyšší stupeň identifikace imigranta s hostitelskou zemí. Při udělování občanství je již ceremonie součástí.

⁸² http://www.inburgeren.nl/inburgeraar/Oefenvragen/Oefenvragen_inburgering.asp obsahuje ukázky otázek.

⁸³ Adeptovi je předloženo cca 20 otázek týkajících se nizozemské společnosti, na které za určitý časový úsek má odpovědět. Odpovědi jsou formou testu. V rámci těchto zkoušek se klade důraz na znalost hodnot, norem a pravidel nizozemské společnosti.

První část integrační zkoušky: Zkouška ze znalostí nizozemské společnosti

Úroveň zkoušky ze znalostí nizozemské společnosti je definována metodickým manuálem⁸⁴, který popisuje osm oblastí, ve kterých musí adept vhodně, tj. nizozemsky, reagovat. Hlavní témata byla odvozena z výzkumné zprávy institutu Euro RSCG Bikker z roku 2005, který za spolupráce výzkumných institucí, městských úřadů, zástupců imigrantských komunit a nevládního sektoru definoval hlavní oblasti hodnot, norem a znalostí vedoucích k poznání nizozemské společnosti a také z výsledků činnosti Franssenovy komise z roku 2004, která se zabývala revizí integrační politiky.

Každá oblast sestává z několika klíčových operací, ke kterým jsou přiřazeny klíčové znalosti.

Z osmi oblastí, mezi které patří např. práce a příjem, formy jednání, hodnoty, normy, nebo zdraví a zdravotní péče zmíním pro ilustraci některé klíčové operace a znalosti z oblasti formy jednání, hodnoty a normy.

Na základě definovaných oblastí jsou během zkoušky adeptovi na počítači předkládány různé situace a možnosti jejich řešení, kdy adept musí určit správnou odpověď. Např. Klíčová znalost 2.1.3 je prezentována situací, kdy pracovník přijde na schůzku s půlhodinovým zpožděním a adeptovi se nabídnou následující možnosti řešení: a) pracovník se měl předem omluvit, že se opozdí b) půlhodinové zpoždění se v Nizozemsku toleruje, c) pracovník by měl čekajícího pozvat na sklenku vína coby satisfakci.⁸⁵

---

⁸⁴ Metodický manuál vypracovaly instituce ICE (vzdělávací společnost sídlící v Culemborgu) a Cito (mezinárodní instituce zabývající se testováním, měřením a vyhodnocováním lidského potenciálu) pod záštitou Ministerstva spravedlnosti. Hlavní témata byla odvozena z výzkumné zprávy institutu Euro RSCG Bikker z roku 2005, který za spolupráce výzkumných institucí, městských úřadů, zástupců imigrantských komunit a nevládního sektoru definoval hlavní oblasti hodnot, norem a znalostí vedoucí k poznání nizozemské společnosti a také z výsledků činnosti Franssenovy komise z roku 2004, která se zabývala revizí integrační politiky.

⁸⁵ Zkoušky ze znalostí nizozemské společnosti jsou nejdiskutovanější částí integračních zkoušek. Mnozí liberální levicově ladění Nizozemci zdůrazňují, že hlavní hodnotou Nizozemců je otevřenost a tolerance, tudíž nelze migrantům předkládat partikulární tradice, zvyky, natož hodnoty za univerzální a závazné. Jako příklad mohu uvést testovou otázku: Co je největší hodnotou pro Nizozemce? a) dostávat dárky, b) rodinný život, c) nezávislost. Nebo Kdy většina Nizozemců večeří? a) v 18 hodin, b) ve 20 hodin, c) nevečeří. Pro každou otázku test indikuje jednoznačnou odpověď, v prvním případě za c) a v druhém případě za a). Další kritika zkoušek se týká prezentace témat, která jsou spíše nestandardní (projevy sexuality na veřejnosti, nudismus, homosexualita, eutanázie, prostituce coby legální zaměstnání, konzumace marihuany atd.), za reprezentativní obsahy seznámení se s nizozemskou společností. Na druhou stranu zkoušky obsahují mnohá témata jako je rovnost mužů a žen, nutnost dodržování právních norem státu, seznámení se s fungováním institucí, demokratickými principy řízení společnosti a konceptem otevřené občanské společnosti, které lze v rámci prostoru ES/EU za univerzální považovat. Slovy zaměstnance Městského úřadu Utrecht: „Typicky nizozemské jedna sušenka a jedno kafe, toho se milerád vzdám... ale jsou věci, které jsou v Nizozemsku

Oblast číslo 2 – Formy jednání, hodnoty a normy⁸⁶

Klíčová operace	Klíčová znalost	Normy úspěšného jednání
2.1 Indikujte a použijte různé způsoby jednání v Nizozemsku	2.1.1 Uvědomte si, že formy jednání, normy a hodnoty se mohou lišit vzhledem ke kultuře, regionu a sociální třídě.	Informujte se o různých způsobech jednání (pozorováním, kladením otázek, korektivním ujišťováním se atd.).
		Zpracujte rozdíly sociálně adekvátním způsobem.
	2.1.2 Uvědomte si, že Nizozemci se mohou vyjadřovat velmi otevřeně, aniž by vás chtěli urazit.	Informujte se o různých způsobech jednání a normách odlišných od vašich vlastních
		Přijměte otevřenou zpětnou vazbu kriticky, ne osobně.
	2.1.3 Zjistěte, jak probíhají sociální vztahy v soukromí a v práci.	Nereagujte hned ofenzivně, když někdo otevřeně vyjadřuje své názory, nebo klade přímé otázky.
		Smluvte si další schůzku v případě, že to partner ocení.
	2.1.4 Zjistěte, jaké je obvyklé chování v nastávajících situacích (na úřadě, v obchodě, na oslavách, při oslavě narození dítěte atd.)	Dodržte domluvenou schůzku, nebo se včas omluvte.
		Vyzvedněte si pořadové číslo, čekejte v řadě, kupte dárek
		Přineste s sebou malou pozornost, pokud je to očekáváno, nebo je to vhodné.

Druhá část integrační zkoušky: Zkouška z mluvené holandštiny

Zkouška z mluvené holandštiny probíhá přes telefon. Účastník přes sluchátka po dobu třiceti minut odpovídá na různé otázky, které jsou automaticky generovány. Prověřuje se schopnost krátce odpovídat, opakovat věty, tvorba synonym a antonym a shrnutí vyslechnutého příběhu. Rozhovor tematicky koresponduje s oblastmi klíčových praktických situací praktické zkoušky, viz. níže.

Třetí část integrační zkoušky: Elektronická praktická zkouška

V této části zkoušky jsou adeptovi ukazovány praktické situace z každodenního života (jednání s institucemi, se sousedy atd.) a adept opět musí zvolit jednu správnou odpověď. Tato část zkoušky tematicky také odpovídá praktické zkoušce.

---

nepřípustné a migranti by to měli vědět. Pokud nezaměstnaný Marokánek odmítne přijmout práci, protože jeho nadřízenou je žena, tak pak by mu měly být dávky odebrány.“ Rozhovor duben 2009

⁸⁶Manuál naleznete na:

<http://www.handreikinginburgeringgemeenten.nl/upload/documenten/D0144,%20bijlage%205,%20art%202.5,%20Ri%20def,%20eindtermen%20KNS%20definitief,%20061208.pdf> .

Výsledky zkoušek jsou automaticky přeposílány do testovací agentury se sídlem ve Spojených státech⁸⁷, odkud jsou pak výsledky přeposílány zpět do příslušné pobočky IB – Groep, která informuje adepta o výsledcích.

Čtvrtá část integrační zkoušky: Praktická zkouška

Hlavní pozornost věnuji praktické zkoušce, neboť klade na adepta a také společnost největší nároky a dle tvůrců metodiky nese i největší integrační potenciál. Praktická zkouška může být uskutečněna třemi způsoby, a to buď sběrem 30 důkazů v terénu metodou portfolia⁸⁸, kdy zkouší IB – Groep; imitací 6 reálných situací v učebně se zkoušejícím⁸⁹, nebo kombinací 15 důkazů a 3 situací. Jakmile adept nashromáždí potřebný počet důkazů v portfoliu, odevzdá jej IB - Groep či vzdělávací instituci, která má akreditaci na integrační zkoušky. Ta jej po schválení portfolia pozve k pohovoru nad důkazy. Adept musí prokázat, že důkazy získal čestným způsobem a že ovládá jazyk na požadované úrovni. Zkouška je ústní i písemná a její úspěšné složení představuje čtvrtinový úspěch v rámci celé integrační zkoušky.

Praktická zkouška formou portfolia⁹⁰

Znalost jazyka je ověřována na základě absolvování praktických reálných situací, kdy imigrant musí prokázat svoji schopnost efektivně komunikovat v nizozemštině. Tyto situace mohou vycházet ze skutečného života adeptů, ale mohou být i simulovány.

Portfolio obsahuje speciální formuláře pro záznam splnění důkazu, které vyplňuje jak adept zkoušky, tak zaměstnanci různých veřejných institucí a jiní v závislosti na typu úkolu. Součástí portfolia je i dopis pro osoby, od kterých se očekává potvrzení získaného důkazu do důkazového formuláře s apelem na jejich kladný přístup k adeptovi.⁹¹

---

⁸⁷ Autorce se nepodařilo zjistit, o jakou agenturu se jedná. Zaměstnankyně IB-Groep, která autorce poskytla rozhovor, sama přesně nevěděla, jak se výsledky vyhodnocují.

⁸⁸ Práce metodou portfolia je sledování procesu učení se formou stanovování vzdělávacích cílů a prezentací důkazů o naplnění cílů.

⁸⁹ Seznam institucí s certifikací pro praktickou část zkoušky v oblasti reálných situací na <http://www.kce.nl/>

⁹⁰ Vzorové formuláře portfolií pro všechny oblasti lze nalézt:

http://www.inburgeren.nl/inburgeraar/folders_en_formulieren/formulieren.asp

⁹¹ Praktická zkouška „nanečisto“ odehrávající se v každodenním chodu nizozemské společnosti „načisto“ s sebou nese problematické aspekty. Mnozí poukazují na přetíženost zaměstnanců státní správy, ale také soukromého sektoru žádostmi adeptů integračních zkoušek o potvrzení důkazů, což mnohdy vede k odmítání adeptů, nebo čistému formalismu. Nizozemská vláda vede rozsáhlou mediální kampaň, která si klade za cíl motivovat všechny obyvatele Nizozemska k aktivní participaci v integračních zkouškách ve jménu soudobé mantry „sociální soudržnosti“. Další problematou oblastí je setření rozdílů mezi skutečnými událostmi a tréninkovými situacemi adepta. Pokud během jednoho dne na policii několik lidí přijde nahlásit krádež kola v rámci integrační zkoušky, policisté nejenom že

Klíčové praktické situace jsou profilovány do čtyř oblastí – *výchova*⁹² pro adepty na rodičovské dovolené, *práce pro pracující*, *sociální participace* pro adepty, kteří jsou nezaměstnaní a žijí na dávkách státní sociální podpory a *podnikání* pro podnikatele.⁹³

Klíčové praktické situace byly definovány ve spolupráci se zaměstnavateli, sociálními organizacemi a Ministerstvem spravedlnosti a jsou podrobně zpracovány v interním metodickém pokynu nazvaném *Eindtermen Nederlandse Taal* (Závěrečné zkoušky z holandského jazyka), který je přílohou WIN. Vlastními tvůrci metodiky jsou komerční vzdělávací instituce ICE, Cito a ITTA.⁹⁴

Imitace reálných situací se od metody portfolia liší jen formou. Adept důkazy podává v rámci simulovaných situací v učebně s certifikovaným zkoušejícím v ústní i písemné formě.

Závěr

Na soudobé podobě integračního programu v Nizozemsku si lze povšimnout následujících významných prvků. Vysoká míra politizace tématu, kdy je téma integrace imigrantů na předních místech programů téměř všech politických stran, zajistila uznání potřebnosti realizace aktivních nástrojů politiky integrace (tj. zejména velká nabídka kurzů holandštiny šitých na míru, bezplatnost kurzů pro

---

mnohdy ztrácí trpělivost s adepty, ale i se skutečnými oběťmi trestného činu. Navíc pro samotné adepty může být získávání důkazů v situacích nanečisto nepříjemné, až nedůstojné. Snaha nizozemské vlády začlenit migranty prostřednictvím zkoušek do běžného chodu společnosti je tak doprovázena mnohými nedomyšlenými důsledky, které je třeba vylepšit. (ze záznamu rozhovoru se zaměstnanci Městského úřadu Utrecht a Albeda Colleg Rotterdam, duben 2009)

⁹² Profil „výchova“ v holandštině OGO (Opvoeding, Gezondheid en Onderwijs) zahrnuje výchovu, zdraví a vzdělání.

⁹³ Pro všechny profily je společnou oblastí Občanství, která sestává z 10 klíčových praktických situací. První tři jsou zaměřeny na jednání na městském/obecním úřadě a policii. Adept musí prokázat schopnost oznámit změnu osobních údajů na matrice, požádat o oficiální dokument (např. řidičský průkaz) a jednat s policií. Klíčová praktická situace 4 se týká bankovních úkonů, tj. schopnost založit si bankovní účet, v případě ztráty zablokovat kartu, vybrat peníze z bankomatu, zaplatit složenku, založit si trvalý příkaz atd. Klíčová praktická situace 5 pojištění – adept je žádán, aby se dokázal informovat o různých druzích pojištění, uzavřel pojistnou smlouvu, či požádal banku o výplatu pojistky v případě pojistné události. Klíčová praktická situace 6 až 8 se týká bydlení. Adept má umět si pronajmout či koupit byt/dům, zaplatit inkaso, zažádat o připojení telefonní linky, rozumět rozvrhu odvozu odpadů a platit za odvoz odpadu technickým službám města. Klíčová praktická situace 9 se věnuje vzdělávání adepta, který má prokázat schopnost se orientovat v nabídce vzdělávání v Nizozemsku, zapsat se na kurz či do školy a absolvovat kurz/školu. Klíčová praktická situace 10 se zaměřuje na vztahy se sousedy a život v místě bydliště. Adept je žádán, aby se seznámil se sousedy, pozval je na návštěvu, reagoval na sousedská oznámení a pozvání, informoval sousedy o domácích akcích, které by mohly např. sousedy rušit, omluvit se sousedům v případě způsobení nepříjemnosti.

⁹⁴ ITTA je nezávislou institucí, která je spojena s Humanitní Fakultou Amsterdamské univerzity. Jejím hlavním posláním je tvorba výukových materiálů, výcvik učitelů NT2, vytváření testů a zkoušek např. V rámci integrační zkoušky, či státní jazykové zkoušky. ITTA je vládním poradním orgánem v oblasti jazykové politiky a integrace. Více na: <http://www.ita.uva.nl>

socioekonomicky znevýhodněné účastníky, aktivity podporující motivovanost migrantů pro účast v kurzech, programy podporující sociální soudržnost a aktivní participaci migrantů ve společnosti, vysoká míra subsidiarity a decentralizované realizace integračních programů, zapojení komerčního a nevládního sektoru atd.). Současně však negativně ovlivňuje proces integrace coby sociálního fenoménu. Proklamace pravicových populisticky laděných stran si zvyšují přízeň svých voličů demonizací imigrantů zejména muslimského vyznání a požadují politiku nulové imigrace a velmi přísné integrační politiky. Tento diskurz vyvolává značné znepokojení u mnohých imigrantů a někdy i vzdor, který mnohdy vede k odmítnutí jakýchkoli integračních programů. Integrační kurzy a povinná zkouška představují velmi byrokratizovaný, paternalisticky regulovaný a finančně náročný program, jehož efektivitu doposud nelze hodnotit a společně s C. Joppke⁹⁵ se můžeme ptát, zda jejich skutečná hodnota nespočívá v uklidňování rodilých Nizozemců před rostoucími obavami z imigrantů.

Z rozhovorů s účastníky kurzů vyplynulo, že oceňují možnost kurzy navštěvovat, ale skládání integrační zkoušky je pro ně příliš velkou časovou zátěží a ocenili by její zjednodušení a také posílení její občanské hodnoty – zkouška není uznávána zaměstnavateli, vzdělávacími institucemi coby důkaz zvýšení kvalifikace, čímž nezlepšuje pozici migranta na trhu práce. Etické aspekty zkoušek⁹⁶ vyvolávají také řadu dilemat spjatých zejména s otázkou, zda je možné v demokratickém liberálním státu připustit, aby určitá skupina migrantů definovaná coby občané třetích nezápádních zemí, byla vystavena větším nárokům a povinnostem pro vstup a pobyt než migranti z třetích západních zemí. Nejedná se o konflikt s normou rovného zacházení a principu nediskriminace? Jak můžeme a priori u všech těchto lidí předpokládat sociokulturní a hodnotový deficit či nekompatibilitu se sociokulturním a hodnotovým systémem přijímající země? Povinné integrační zkoušky tak stigmatizují danou skupinu coby občany druhé kategorie. Obsah integračních zkoušek otevírá navíc bouřlivou a podstatnou diskusi o tom, jaké jsou závazné znalosti, hodnoty, normy, do kterých by se imigrant měl integrovat?

Současné Nizozemsko stejně jako ostatní členské státy ES/EU se nachází ve fázi hledání závazných univerzálních hodnot a norem, jejichž sdílení by zaručilo dobré vzájemné soužití příslušníků nejrůznějších etnik. Současně však touží po zpřítomnění „našich vlastních hodnot“, což je v oblasti procedurálních úkonů, institucionální řízení, zákonů méně komplikované než v oblasti životního stylu v případě postindustriálního transkulturního stavu nizozemské společnosti a výsledky

---

⁹⁵ Srov. Joppke, Ch. *Podporují povinné kurzy občanské integrace v západní Evropě opravdu integraci?* <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197708>

⁹⁶ [38] O etickém rozměru povinných integračních zkoušek pojednává Fermin, A. (2001) *The Justification of Mandatory Integration Programmes for New Immigrants*. Summary of the Dutch Report "Verplichte inburgering van nieuwkomers" Utrecht University, European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, ERCOMER Research Paper 2001/01

zavánějící národním resentimentem pro mnohé Nizozemce nejsou přijatelné. Odpovědi na některé výše uvedené otázky se dozvíme nejdříve po roce 2011, kdy se završí povinnost absolvovat zkoušku pro některé nově příchozí. Udržitelnost této politiky dozajista také výrazně ovlivní finanční rozpočet Nizozemska pro příští roky a nárůst počtu imigrantů v Nizozemsku s volebním právem.

Literatura:

1. Joppke, Ch. Podporují kurzy občanské integrace v západní Evropě opravdu integraci? Staženo 25.9.2009 na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197708>
2. Bruquetas-Callejo, M. Garcés-Masareñas B., Penninx R., Scholten P. (2007) Policymaking related to immigration and integration. The Dutch Case. IMISCOE Working Paper No 15: Country Report.
3. Fermin, A. (2001) The Justification of Mandatory Integration Programmes for New Immigrants. Summary of the Dutch Report "Verplichte inburgering van nieuwkomers" Utrecht University, European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, ERCOMER Research Paper 2001/01
4. <http://www.newtoholland.nl/immigration/app/en?init=true>
5. http://www.ib-groep.nl/International_visitors/Welcome.asp
6. <http://www.inburgeren.nl>
7. <http://www.inburgeren.nl/inburgeraar/default.asp>
8. <http://www.hetbegintmettaal.nl/>
9. <http://international.vrom.nl>
10. <http://www.whoemoetikinburgeren.nl>
11. <http://www.handreikinginburgeringgemeenten.nl>
12. <http://www.vrom.nl/pagina.html?id=2706&sp=2&dn=7523>

Vydání sborníku z konferencí je součástí projektů „Provoz Center na podporu integrace cizinců III.“ a „Zřízení a provoz Center na podporu integrace cizinců IV.“ spolufinancovaných z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.